

HALADI JÓZSEF:

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZETEINEK

TÖRTÉNETE

/1948-1960/

c. doktori értekezése

1973

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	1. 1.
I. Szövetkezeti mozgalom kezdetei Hódmezővásárhelyen	17. 1.
1. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének szükségessége és általában	19. 1.
2. A szövetkezeti mozgalom kibontakozása Hódmezővásárhelyen	24. 1.
II. A város termelőszövetkezeti mozgalmának helyzete 1957-ig	41. 1.
1. A dogmatizmus és revizionizmus kártevése a szövetkezeti mozgalomban	41. 1.
2. A hódmezővásárhelyi termelőszövetkezetek helyzete az ellenforradalom előtt	48. 1.
3. Az ellenforradalom viharában	64. 1.
III. A mezőgazdaság szocialista átszervezése Hódmező- vásárhelyen /1957-1960/	70. 1.
1. A konszolidáció megvalósulása, a termelőszö- vetkezetek erősödése, fejlődése	70. 1.
2. A tömeges átszervezés feltételei és megindulása Hódmezővásárhelyen	83. 1.
3. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének jelentősége Hódmezővásárhelyen	96. 1.
Jegyzetek	101. 1.
Függelékek	114. 1.
A felhasznált irodalom és források jegyzéke	128. 1.

B E V E Z E T É S

Hódmezővásárhely város Csongrád megye közepe táján, a Tisza folyótól keletre, sík területen fekszik. A város belterülete a külső határrészekhez viszonyítva az északkeleti részen terül el. Közvetlen határos északon Derekegyháza és Székkutas, keleten Székkutas, Békéssámson és Makó, délen Földeák, Maroslele és Algyő, nyugaton Algyő és Mártély községekkel illetve várossal./1/ A város szerkezetét illetően a következőket írja az Új magyar lexikon: "belső kisvárosias magját újabb sakktáblás negyedek, ezt széles tanyavilág övezi. A tiszai árvizektől körtöltés védi". /2/

Hódmezővásárhely településszerkezete jellegzetesen a magyar alföldi városok szerkezete körébe tartozik. A településszerkezet visszatükrözi a várost alapító társadalom gazdasági és kulturális életét. A város mostoha körülmények között fejlődött jelen kialakulásáig, szerkezetét elsősorban a mezőgazdasági igényekkel együttjáró követelmények határozták meg. A város kettős helyzetben alakult ki, aránylag jelentős belterületi népesség mellett nagy számot képvisel még ma is a külterületi népesség, amely napi életfunkciójából adódóan szoros kapcsolatot tart a város belső területeivel. "A város belső területére jellemző, hogy a lakóépületek jelentős többsége földszintes, emeletes lakóházakat főleg a városközpontban, valamint az utóbbi években kiépült Tanácsköztársaság téri - és a jelenleg is épülő kertvárosi - /Haladi J./ - lakóterületen találunk... A város egyéb területein, főként a központ melletti utcákban - Petőfi, Bercsényi, Táncsics - földszintes, zárt soru beépítést találunk, a külső

területeken féloldalas beépítés van. A legrégibb városrészek Tabán és Susán. /3/

A nagykiterjedésű városban a zöldterületek mennyisége viszonylag kevés. A belterületen a délnyugati sarkát elfoglaló erdő fiatalos, a Népker, a Tanácsköztársaság tér, a Sportliget, valamint a temetők a számottevő zöldterületek. Ezekhez csupán kisebb foltok csatlakoznak a Kutasi uton, a Mérleggyártól nyugatra és a Damjanich utcán. Feltűnően hiányzik a zöldterület a Tarján, Csucs, Susán és Ujváros beépített városrészekből, bár a település lazasága, a sok kert és széles, ma még többnyire burkolat nélküli ut ezt bizonyos mértékig ellensúlyozza. /4/

A város belterületének területfajta szerinti megoszlását, illetve összesítését a következő táblázat mutatja:

Területfajta megnevezése	Terjedelme ha	Az összterülethez viszo- nyított %-a
Lakóterület	614,5	32,0
Közüntézményter.	29,2	1,5
Ipari terület	74,9	3,9
Zöldterület	116,6	6,1
Kert és mezőgazd.	666,8	34,7
Vasutterület	55,5	2,9
Közlekedési ter.	304,8	15,8
Egyéb terület	60,2	3,1
ÖSSZESEN	1 922,5	100,0

/5/

A táblázatból kitűnik, hogy Hódmezővásárhely 1922,5 hektáros belterületével országosan is a nagyobb területű városok közé sorolható.

A város közlekedési adottsága kedvezőnek mondható. Az ország útőérébe mind vasuti, mind közuti forgalommal megfelelően kapcsolódik. A városnak Békéscsaba-Orosháza-Szeged vasutvonalon vasutállomása van és innen vezet egy vasutvonal Szentes, egy másik pedig Makó város irányába. Naponta gyorsvonat járat van Budapest Nyugati pályaudvarra. Összesen három vasutállomása van, a nagyállomás, a Népkertés az újvárosi. A felsoroltakon kívül iparvágányok vezetnek a Malomipari és Terményforgalmi Vállalathoz, a Vas- és Műszaki Nagykereskedelmi Vállalathoz, a Kötött- és Dívatárugyárhoz, valamint az Alföldi Porcelángyárhoz.

A várost elsőrendű műut köti össze Szeged várossal, és ugyancsak műut vezet Derekegyháza mellett Szentes városba is. Elsőrendű makadámút köti össze Mártély-Mindszent-Szegvár községeken keresztül Szentes várossal, Földeák községen keresztül Makó várossal, Maroslele községen keresztül ugyancsak Makó várossal, és Székkutas községen keresztül Orosháza várossal. A város belterületét a Rárósi, az Erzsébeti, a Csomorkányi, a Lebői és a Tarjáni makadámutak kötik össze a tanyavilággal.

Főbb tanyatelepülések, tanyaközpontok: Rárós, Kutvölgy, Erzsébet, Szikáncs és Batida. Ezek közül az Erzsébeti, a Kutvölgyi és a Szikáncsi tanyaközpontokat vasut, a többit pedig autóbusz járat köti össze a város belterületével. /6/

Hódmezővásárhely a Dél-Alföldnek azon a szakaszán helyezkedik el, ahova nagy vastagságu pleisztocén réteg települt. A felszíni humuszos termőtalaj alatt néhány méter holocén lösz található. Alatta ugyancsak holocén anyag és finom homok helyezkedik el.

A holocén réteg vastagsága 12-15 m. Ez alatt helyezkedik el a pleisztocén réteg, amelynek összvastagsága 1.200-1.300 m-re becsülhető. E réteg alatt pannon rétegek várhatók, amelyek tulnyomórészt agyagrétegből és 5-20 m vastag közbetelepült homok, homokkő rétegből állnak.

A mai város és határa a Tisza szabályozásáig erősen vizenyős, erekkel átszabdalt, tavakban, árterekben bővelkedő, sík terület volt. Területének felszíne változó magasságu, egyes területén feltöltöttek, de sok még a mély terület. /7/

A város nagyterjedésű belterületéből az egykori vízjárt térszínből kiemelkedő szigetek képezik a tulajdonképpeni városmagot, míg a peremi részeket éppen alacsonyabb fekvésük miatt csak az újabb idők vízrendezései során építették be.

A természeti tényezők alapján a város területe két részre, nyugati és keleti részre tagolható, az elhatároló vonal nagyjából a Rárósi és a Lelei-Tizöles uttal jelölhető. A nyugati rész a tágabb értelemben vett Tisza-völgyhöz tartozik. Altalaja folyóvízi homok és foltokban homokos iszap, feltalaja réti-öntés, agyag és agyagos vályog kötöttséggel, humuszos rétege vastag, mészhányos, gyakori és nagyobb összefüggő réti-szalonyec foltokkal. A talajvíz 3-5 m között, északi részén 5 méter alatt helyezkedik el. Csaknem egész területén - a Szentcsabai-Mártélyi és Lelei-Tizöles uttól nyugatra - a Tiszától öntözhető. A város határának keleti része folyóvízi homokra települt, igen vastag infúziós lösz altalaju, a lösz felső rétege fokozatosan elvályogosodik. Feltalaja középkötött vályog, északon mélyben sós réti csernozjom, délen mélyben sós mészeledékes csernozjom. A talajvíz 3-5 méter mélyen helyezkedik el. Ezen a területen nyíltvízi öntözésre nincs lehetőség, a csőkutas öntözés nem nagy reményekkel biztat, mert a folyóvízi homok altalaja vízszállító képessége korlátozott. /8/

A természeti tényezők különbségei alapján négy, nagyjából egységes, de egymástól többé-kevésbé különböző területi egység ismerhető fel. Ezeket körzeteknek is lehet nevezni. Főbb sajátosságai a következők:

I. körzet: A Szegvár-Mártélyi és Lelei-Tizöles uttól nyugatra helyezkedik el. Geológiai és talajtani tulajdonságait fent érintettem, öntözési lehetőségeihez annyit lehet még hozzátenni, hogy a terület teljes egészében öntözésbe vonható. /Az erre vonatkozó terveket az Alsótiszavidéki Vízügyi Igazgatóság dolgozta ki./ A terület belviz veszélyeztetett, de a belvizlevezető hálózat jól kiépített.

II. körzet: A Szegvár-Mártélyi és Rárósi ut között van. Geológiai jellemzői az előbbi körzetével egyezők, feltalaja rendezett mészállapotú, vályog kötöttségű, északi részében nagy összefüggő szikfoltokkal. Belvizveszéllyel nem kell számolni.

III. körzet: Tereptárgyakkal nem határozható meg, a város keleti szélén a Csomorkányi-lapos és az azt félkörben övező szikes altalaj sáv alkotja, déli határa az Erzsébeti utban jelölhető meg. Geológiai jellemzői az előbbiekből ismertek, feltalaja nagyobb részben szikes, illetve altalajában nem nagy mélységben szikes, vályog kötöttségű mezősegi talaj. Belvizállapota többé-kevésbé rendezett, de belvizveszély fennáll.

IV. körzet: A város határának legnagyobb része, amely a többi körzetben nincs érintve. Feltalaja vályog kötöttségű réti csernozjom, helyenként mélyen sós mészlepedékes csernozjom. /9/

A fent említett körzetek meghatározása főleg a termelési struktúra további tökéletesítése és megvalósítása szempontjából célszerű, hiszen a természeti viszonyok elemzése alapján ad támpontot.

A város éghajlata mérsékelt kontinentális. A fontosabb éghajlati és időjárási tényezőkben nincs olyan különbség a város nyugati és keleti része között, mint talajtani vonatkozásban. Az évi csapadékmennyiség, valamint az első és utolsó fagyos napok száma azonban a város északnyugati határa felé közeledve kissé módosul.

A tenyészidőszak	napfénytartama	1 490-1 505 óra
- " -	hőmérséklete	18,1-18,4 C°
- " -	csapadéka	300-340 mm
Évi csapadék	keleten	540-560 mm
- " -	nyugaton	540-580 mm
Első fagyos nap	keleten	Október 28
- " -	nyugaton	Október 31
Utolsó fagyos nap	keleten	Április 12
- " -	nyugaton	Április 8. /10/

A nyugati városrész évi csapadékmennyiségben valamivel szegényebb és fagyosabb időszaka rövidebb.

A város területén a kedvező éghajlati és talajviszonyok lehetővé tették a mezőgazdasági termelés nagy földterületre való kiterjesztését. Az elmúlt évszázadok alatt kifejezetten mezőgazdasági jelleggel fejlődött - különösen a XIX. században a termőterületek növelésével emelkedett fokozott jelentőségre. A Központi Statisztikai Hivatal Csongrád Megyei Igazgatósága megállapítása szerint 1935-ben Hódmezővásárhely összterületének megoszlása művelési ágak szerint százalékban a következő volt:

Megnevezés	Összes terület megoszlása művelési ágak szerint %
Szántó	81,7
Kert	0,8
Rét	2,1
Szőlő	0,4
Legelő	9,4
Erdő	0,2
Nádas	0,1
Fanet	5,3
ÖSSZESEN:	%-ban 100,0
	1000 kh-ban 131,8

/11/

E statisztikai kimutatás szerint 1935-ben a város összterületének már csaknem 95 %-a mezőgazdasági művelésre alkalmas terület volt. Ebből a területből a szántóterület általában 80 % körül ingadozott.

A felszabadulás előtt a város területének tulnyomó része az egyéni gazdaságok birtokában volt. 1935-ben a város összterülete 131 752 kh, amelyből az egyéni gazdaságok kezelésében volt 93,3 %-a. Az összgazdaságok száma 11 489 volt. /12/

A földtulajdon megoszlásának aránytalanságát beszédesen bizonyítja a gazdaságok, illetve a földterület megoszlása gazdaság-kategóriák szerint. Ezt a tényt még az akkori kimutatások tudatos kendőző módszerei sem tudták meghamisítani, bár a földbirtok-kategóriákat igyekeztek úgy megválasztani, hogy a kirívó aránytalanságokat eltussolják, eltüntessék. Így nézett ki 1935-ben az egyéni gazdaságok és azok összes területének megoszlása százalékban:

Megnevezés kh	Egyéni gazdaságok megoszlása %	Egyéni gazdaságok összterületének megoszlása %
1 kh alatt	27,5	0,7
1- 10 kh	37,0	12,0
10- 20 kh	15,4	18,8
20- 50 kh	15,4	35,0
50-100 kh	3,5	16,8
100 kh felett	1,2	16,7
ÖSSZESEN	100,0	100,0

/13/

E megoszlásból látszik, hogy Hódmezővásárhelyen tulajdonképpeni nagybirtok nem volt. A fenti adatok bizonyítják, hogy 1935-ben az egyéni gazdaságok összes területének 68,5 %-a /több mint 84 000 kh/ 20 kh-nál nagyobb területű gazdaságok tulajdonában volt, bár ezeknek a gazdaságoknak a száma az egyéni gazdaságoknak csupán 20,1 %-át tette ki. A város kulákgazdaságai és egyéb földbirtokosai több mint háromszorosát birtokolták annak a földterületnek, amely a tényleges arányok szerint megillette volna őket. A statisztikai kimutatásból nem lehet pontosan megállapítani, hogy mennyi volt a kulákgazdaságok száma, de következtetni enged arra, hogy sok kulák élt a városban. A kimutatás szerint 1 kh alatt van az egyéni gazdaságok 27,5 %-a, amely az egyéni gazdaságok összterületének mindössze 0,7 %-át birtokolja. Ezek a családok, de a még néhány holddal rendelkezők is, hogy megélhetésüket biztosítani tudják, kénytelenek voltak a nincstelen agrárproletárokkal együtt napszámba járni és alkalmi munkát vállalni.

Az aránytalanságokat csak fokozta az a tény, hogy a kulákok kezén lévő földek általában a legjobb minőségűek voltak, ugyanakkor a kisparcellákon korlátozott lehetőségek között gazdálkodó szegény

és középparasztság kénytelen volt a gyengébb és rosszabb minőségű földeket művelni. 1935-ben az egyházak birtokában lévő, mintegy 1 330 kh földterület is általában a legjobb minőségű földekből tevődött össze; például a református egyház 700 kh birtokának 16,7 aranykorona, a görögkeleti egyház birtokának 15,7 aranykorona volt a kat.holdankénti átlagos tiszta jövedelme, ugyanakkor a város összes területén a holdankénti átlag 14,7 aranykorona volt./14/ Átvitt értelemben a felszabadulás előtti Hódmezővásárhelyre is jellemző az, amit Móricz Zsigmond keserű iróniával jegyez meg a Kivirágos kivirradtig című regényében: "Soha se volt ebben az országban semmi biztos, csak a grófi uradalmak sorsa". Ez a város felszabadulása után a népidemokratikus átalakulás megkezdésével gyökeresen megváltozott.

A Szovjetunió Vörös Hadserege 1944 szeptemberében megkezdte hazánk felszabadítását a hitleri fasizmus és csatlósai elnyomása alól. Hódmezővásárhely 1944. október 8-án szabadult fel. A felszabadulás után megváltozott a város gazdasági, társadalmi, politikai helyzete, a munkásosztály, a dolgozó nép a hatalom részesévé vált. A városban is megszűnt az egyházak, reakciós földbirtokosok és kulákok kiváltságos helyzete - nemcsak a földterület nagyságában /a földreform következtében/, hanem minőségében is. Különösen 1952 után a 20 kh-nál nagyobb területű - többségében kulák gazdaságok - összes területének kat.holdankénti aranykorona tiszta jövedelme fokozatosan csökkent, mivel a földcserék következtében eddigi nagykiterjedésű földjeik részben a kis- és középparasztság, tulajdonába, részben szocialista szektorba kerültek.

Az 1945-ös földreform Hódmezővásárhely életében is történelmi jelentőségű. A földosztás kezdeményezésében és végrehajtásában itt

is a kommunisták jártak elől, mint országos viszonylatban. "A Magyar Kommunista Párt tudatában volt annak, hogy az ország demokratikus átalakítása csak széleskörű földreform megvalósításával, a feudális eredetű nagybirtokrendszer felszámolásával lehetséges. De tisztában volt azzal is, hogy a népi demokratikus forradalom véghezvitelének szükséges feltétele a munkásparaszt szövetség, amelynek viszont feltétele a szegényparasztság több évszázados föld utáni vágyának kielégítése." /15/

Az MKP novemberi programja már határozott állást foglalt a földosztás mellett. E program szerint: "a mezőgazdasági munkások és cselédek, a törpe- és kisbirtokosok, a magyar nép e legszámosabb és legszegényebb rétegének felemelésére, a magyar demokrácia megszilárdítására a legrövidebb határidőn belül a földigénylők közreműködésével széleskörű földreformot kell végrehajtani". /16/

Néhány héttel később, 1944. december 21-én elhangzott Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés Szózata, amely a földosztásról a következőket mondja: "Földreformot akarunk! Földhöz juttatunk sok százezer földnélkülit és szegényparasztot, hogy gyarapítsuk a magyar nemzeti erőt és évszázadokra megszilárdítsuk a magyar demokratikus államrendet". /17/

Hazánkban a földkérdés megoldása népi demokratikus forradalom során, kedvező nemzetközi és belső politikai erőviszonyok közepette került napirendre, amikor a hatalomban döntő szava már a munkásosztálynak volt, amelyet a Szovjetunió felszabadító szerepe eszmeileg, a Vörös Hadsereg jelenléte pedig konkrétan is támogatott. /18/

Amikor Hódmezővásárhelyen a 600/1945. ME. számú rendelet alapján megalakult a Földigénylő Bizottság, munkájához azonnal hozzá is kezdett. A földigénylőket számbavéve arra törekedett, hogy azok

igényét a lehetőségekhez mérten kielégítse - földhöz juttassa. A kiosztható föld mennyisége kevés volt. A városban a Földigénylő Bizottság 1945. július 9-i levelében - amelyet az Országos Földrendező Tanácshoz küldött a földigénylés kielégítésével kapcsolatos panaszok orvoslása céljából - megindokolja, hogy miért volt szükség a rendelet értelmében megváltás alá kerülő ingatlanok szétosztására Hódmezővásárhelyen: "A Földigénylő Bizottság 3 100 földigénylő közül ezideig mindössze kb. 1 100 egyént tudott kielégíteni és most abban az esetben, ha a Megyei Tanács által hozott határozatban mentesített ingatlanokat az előbbi tulajdonosoknak vissza kell adni, akkor itt Vásárhelyen alig 5-600 földigénylő kaphat csak földet." /19/

A Földigénylő Bizottság az idézett dokumentum szerint a kiosztható föld mennyiségét úgy próbálta növelni, hogy a városból elmenekült, ahogyan ők indokolták, a reakciós birtokosok rendelet szerint ki nem osztható birtokait is felosztották. A dokumentumból az is kiténik, hogy az 1100 fő, aki ezideig földet kapott, nem a végleges létszámot jelenti.

A Csongrád Megyei Statisztikai Hivatal Igazgatóságának 1956-os összefoglaló jelentése alapján a végleges adat a következő:

Megnevezés	Az 1945. évi földreform során földhöz juttatottak száma				
	Összesen	E b b ő l			
		1	1-5	5-10	10-
		kh földterületet kapott %			
Gazdasággal rendelkezők	1 282	15,1	46,5	37,5	2,7
Gazdaság nélk.	114	26,3	62,3	10,5	0,9
ÖSSZESEN	1 396	16,0	47,8	33,6	2,6

A földhöz juttatottak 89 %-a őstermelő foglalkozásu volt.

Megnevezés	Az 1945. évi földreform során	
	h á z a t	Házhelyet
	kapott személyek száma	
Gazdasággal rendelkezők	32	57
Gazdaság-nélküliek	17	89
Összesen:	49	146

/21/

A földreform során a városban kiosztottak 6 002 kh földet, ebből mintegy 300 kh gyümölcsöst. A 6 002 kh földet mindössze 128 földtulajdonostól vették el. /22/

A Földigénylő Bizottság és a Statisztikai Hivatal adataiból látható, hogy Hódmezővásárhelyen a több mint 3 000 igénylőből csak 1 396 család kapott földet, s ez kevesebb mint 50 %. A földhöz jutottak közül legtöbben - 47,7 % - 1-5 kh, az igénylők kisebb hányada - 2,6 % - 10 kh, illetve ennél több földet kapott. A földreformmal egyidőben 49 család kapott házat, 146-an pedig házhelyet; olyanok, akik a felszabadulás előtt képtelenek voltak megteremteni annak a lehetőségét, hogy elfogadható körülmények között élhessenek. A földosztásból a városban közel kétezer jogosult kimaradt. Akinek a földigényét nem tudták kielégíteni, azok közül mintegy 60 család Baranya megyébe költözött, az onnan kitelepített német családok helyébe. A többi család részben szerződéses viszonyt vállalt módosabb gazdáknál, részben alkalmi munkát végzett, vagy pedig elköltözött az ország más területére. Ezek a tényezők egyben érzékeltetik a földosztás vásárhelyi sajátosságát is. A kapitalista és reakciós erők nem jó szemmel nézték a földosztást. Nem véletlen, hogy Mindszenty bíboros az 1946. október 18-i pásztorlevelében azzal marasztalta el a földreformot, hogy abban

a bosszuállás szelleme nyilvánul meg.

A földreformmal együttjáró egész társadalmunkra kiható strukturális átalakulás a demokratikus fejlődés alapjait vetette meg, amikor azon túl, hogy a szegényparasztnak kezébe adta a földet, elhozta számukra a társadalmi egyenjogúság tudatát is. A politikai életből korábban kirekesztett, vagy nyomorúságán keresztül nemegyszer az uri politika érdekében befogott szegényparasztság a földreformban kézzel fogható bizonyítékát kapta, hogy a születendő új magyar demokratikus államrend egyaránt számít rá a javak elosztásában és a gondok megosztásában.

Hódmezővásárhelyen a földosztás elősegítette a középparaszti réteg erősödését is. A tsz-mozgalom elején - 1949-ben birtoknagyság szerint a következőképpen oszlott meg a földterület:

5 kh alatt	7,9 %
5- 10 kh között	12,2 %
10- 20 kh "	23,1 %
20-100 kh "	42,2 %
100 kh felett	14,6 %

Az elmúlt évek során erősödött az 5-20 kh-as kategória, a kisebb és a nagyobb birtokok területe pedig csökkent. /23/

A város polgármestere 1949. novemberi jelentésében, amelyet a Csongrád megyei alispánnak küldött, a birtok megosztási adatokat a következőkben jelölte meg:

"Tszcs-k száma	28,	össz.területe	10 375 kh
Állami gazd.-ok	3,	- " -	4 747 kh 290 n.öl
Állami erdőgazd.	1,	- " -	560 kh
Földművesszövetkezet	1,	- " -	685 kh
Egyházi birtokok	5,	- " -	350 kh
Legelőközösség összes területe			280 kh

A város tulajdonát képező összes földterület 1 366 kh "

A jelentés szerint a többi földterület egyéni gazdák tulajdonában van. A 20 kh-on felüli egyéni gazdák száma 1 558 fő, amely azt mutatja, hogy Hódmezővásárhelyen a tsz mozgalom kezdetén jelentős a kulákság. /24/

1950-ben közigazgatási átszervezés következtében mintegy 48 000 kh-dal és több mint 10 000 lakossal csökkent a város területe és lakossága; az eddig Hódmezővásárhelyhez tartozó Mártély, Kardoskut, Székkutas önálló községgé alakult, valamint területeket csatoltak Orosházához is. Az 1960-as népszámlálási adatok szerint a város összterülete 81 427 kh volt. Ebben az évben megtörtént Hódmezővásárhelyen a mezőgazdaság szocialista átszervezése.

A 81 427 kh terület ekkor a következőképpen oszlott meg:

Állami szektor	23,7 %
Tanácsi szektor	76,3 %
ebből: tsz közös	55,2 %
tsz háztáji	6,8 %
egyéni	2,1 %
egyéb	12,2 %

Az állami szektor aránya valamivel kisebb, mint az országos átlag /25 %/, mezőgazdasági területből, szántóból és legelőből arányosan részesedik /23 %, 23,8 % valamint 21,6 %/, de a kert és gyümölcsös területének 12,1 %-át bírja, szőlője pedig egyáltalán nincs; ezzel szemben az erdőnek 72,7 %-át bírja, a fanettnek 26,5 %-át használja. /25/

Hódmezővásárhely a felszabadulás előtt az Alföld legnagyobb tanyás mezővárosai közé tartozott. Népessége 1930-1960 között így alakult:

Év	Népesség fő	Népesség fő/km ²
1930	60 342	79,3
1941	61 776	91,6
1949	49 166	84,2
1960	53 505	114,2
Országos 1960	-	107,2

/26/

A kimutatásból látható, hogy a város népessége 1930-ban meghaladta a 60 000 főt, 1941-ben majdnem elérte a 62 000 főt. 1950-ben a fentebb említett három község önállósulásával csökkent a lakosok száma, népsűrűsége viszont a külterületek csökkenésének következtében emelkedett és 1960-ban meghaladta az országos átlagot. A külterületen lakók száma magas - de csökkenő - 1930-ban 23 559 fő, az összes népesség 39 %-a, 1960-ban 13 458 fő az összes népesség 25,2 %-a. Külterületen több jelentős település, tanyaközpont található az 1960-as népszámlálás szerint: Batidán 1836, Erzsébeten 1476, Kutvölgyön 1897, Ráróson 1468, Szikáncson 1047 fő lakott. A belterületi népesség száma 1960-ban 40 047 fő volt. A nemek arányának alakulása százalékban:

Év	Nő	Férfi	Népesség összesen
1930	50,9	49,1	100,0
1941	50,6	49,4	100,0
1949	52,3	47,7	100,00
1960	51,7	48,3	100,0

/27/

A nemek arányában az egyensúly, amelyet a második világháború bomlasztott meg, még 1960-ra sem állt helyre.

A város mezőgazdasági népességének aránya fokozatosan csökkent - főleg a felszabadulás után - ezzel egyidejűleg növekedett az ipari és egyéb népesség száma és aránya. Pl:

	1941		1949		1960	
	fő	%	fő	%	fő	%
Összes népesség	61 776	100,0	49 166	100,0	53 505	100,0
Ebből:						
mezőgazdaságban	35 282	57,1	25 315	51,5	20 840	39,0
iparban	13 290	21,5	8 141	16,6	12 184	22,8
építőiparban	-	-	1 770	3,6	3 270	6,1
közlekedésben	-	-	1 178	2,4	2 188	4,1
kereskedelemben	-	-	2 916	5,9	3 050	5,7
egyéb ágakban	13 204	21,4	9 846	20,0	11 973	22,3
Összes kereső	31 599	100,0	24 931	100,0	30 415	100,0
Ebből:						
mezőgazdaságban	18 074	57,2	13 471	54,0	11 888	39,1
iparban	6 699	21,2	3 925	15,7	7 026	23,1
építőiparban	-	-	696	2,8	1 605	5,3
közlekedésben	-	-	439	1,8	937	3,1
kereskedelemben	-	-	1 442	5,8	1 695	5,6
egyéb ágakban	6 826	21,6	4 958	19,9	7 264	23,8

/28/

A fenti adatok szerint a mezőgazdasági keresők aránya is csökkent az elmúlt évek során. Hódmezővásárhelyen 1949-ben a keresők több mint 50 %-a a mezőgazdaságban dolgozott, az ipari keresők pedig a legkisebb hányadot képezték. Az 1950-es években erőteljes átcsoportosulás ment végbe, a mezőgazdasági dolgozók aránya 39 %-ra csökkent, az ipari és egyéb keresőké mintegy 10-10 %-kal nőtt.

I.

Szövetkezeti mozgalom kezdetei Hódmezővásárhelyen

A szövetkezetek kérdésével már a klasszikusok Marx, Engels és főleg Lenin, sokat foglalkoztak. A szocializmus és a szövetkezés eszméi rokon fogalmak, igaz hogy külön születtek, de kölcsönösen hatottak egymásra. Marx és Engels még érthetően keveset foglalkoztak a szövetkezetekkel. Ők általánosságban közös tulajdonról, közös gazdálkodásról irtak. Mégis Marx és Engels jelentősen hozzájárultak a szövetkezeti kérdés tisztázásához. "Elutasították Faurier és Owen szövetkezeti utópiáit, elvetették Schule-Deletzsch szövetkezeti önsegély-programját, s küzdöttek Lassalle és hivei ellen, akik államsegélyre épülő termelőszövetkezetekkel akarták kiszorítani a társadalomból a tőkés nagyvállalatokat. Marx és Engels a politikai harcra és a tőkés tulajdon kisajátítására összpontosították az elnyomott osztályok figyelmét." /1/

Engels A parasztkérdés Franciaországban és Németországban c. művében írta, hogy az államhatalom birtokában "... nem gondolhatunk arra, hogy a kisparasztoakat erőszakkal /kárpótlással vagy anélkül, mindegy/ kisajátítsuk, mint ahogy ezt a nagybirtokosokkal meg kell tennünk. Feladatunk a kisparaszttal szemben elsősorban az, hogy magánüzemét és magánbirtokát szövetkezeti tulajdonba vezessük át, nem erőszakkal, hanem példával és azzal, hogy társadalmi segítséget nyújtunk ehhez a célhoz." /2/

Engels ugyanezt a perspektívát állította a középparasztság elé is, bár számolt azzal, hogy ezeket a munkásosztály jóval nehezebben nyerheti meg. Összességében Marx és Engels örökségül azt hagyták ránk, hogy a szövetkezeti mozgalom nem lehet legyőzője a kapitalizmusnak, s ez segítette a tisztánlátást.

A marxizmus pozitív szövetkezeti koncepciója Lenintől származik. "Igaz, hogy a fogyasztási szövetkezés már a századforduló óta amolyan kiegészítő mozgalomként szerepet játszott a szocialista munkásmozgalomban, s paraszti beszerző-ellátó szövetkezetek is elterjedtek persze polgári jelleggel és célokkal. A proletárforradalom győzelme után azonban a kommunisták kezdetben nem tudtak mit kezdeni a szövetkezetekkel sem Szovjet-Oroszországban, sem a Magyar Tanácsköztársaságban". /3/ Mindkét országra jellemző volt, hogy a szövetkezeteket csak formailag türték meg és a fősúlyt az államosításra helyezték. Ez a magatartás részben a kialakulatlan politikai viszonyokból, részben pedig abból ered, hogy a cél akkoriban a termelő-fogyasztó kommunák rendszerének megvalósítása volt, amely viszont megvalósíthatatlannak bizonyult.

Lenin munkássága hozta meg e téren a fordulatot 1920-1921-ben; az ő megállapításai jelentősen hozzájárultak a szocialista szövetkezeti mozgalom kibontakozásához. A NEP gondolatával összefüggésben dolgozta ki a szövetkezeti tervét. Lenin szerint "rendkívül nagy jelentőségű a szövetkezet először is elvi szempontból /a termelési eszközök állami tulajdonban vannak/, másodszor abból a szempontból, hogy a szövetkezet az új rendre áttérésnek a lehető legegyszerűbb, legkönnyebb és a parasztok számára legérthetőbb útja". /4/

Az állami kedvezményekről, hitelről a következőket írja: "A szövetkezeteket politikailag úgy kell megszerveznünk, hogy a szövetkezetek általában és mindig bizonyos kedvezményeket élvezzenek, mégpedig merőben vagyoni kedvezményeket /a kamatláb magassága stb./. Olyan méretű állami hiteleket kell nyújtaniuk a szövetkezeteknek, hogy azok ha nem is sokkal, de nagyobbak legyenek azoknál az összegeknél, amelyeket magánvállalatoknak hitelezünk, még akár a nehézipart is beleértve". /5/

Lenin arra is felhívta a figyelmet, hogy türelmesnek kell lenni az átszervezésnél, mivel az nem valósul meg egyik napról a másikra:

"Ahhoz azonban, hogy a gazdaságpolitika révén elérjük kivétel nélkül az egész lakosságnak a szövetkezetbe való részvételét - ahhoz egész történelmi korszak szükséges. Ha jól megy, ezt a korszakot egy-két évtized alatt befuthatjuk." /6/

Leninnek a szövetkezetekről vallott elképzeléseit és tanácsait a következőképpen lehet összegezni:

- a./ a parasztságot a szövetkezetek megvalósításával lehet a szocializmus útjára vezetni;
- b./ a fogyasztási és a beszerző-ellátó szövetkezetek fenntartandók, és a szövetkezeti fejlődés szolgálatába állítandók;
- c./ a szövetkezeti kereskedelem lépcsőfokán juthat el a parasztság a szövetkezeti termelésig.

A szövetkezeti fejlesztés módszerét illetően pedig az önkéntességet, a fokozatosságot ajánlotta, továbbá az önsegély mellett az állami pénzügyi támogatást. A lenini elvek világos utmutatást adnak arra, hogy miként lehet felhasználni a szövetkezeteket a szocialista gazdaság megvalósítása érdekében.

1. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének szükségessége és általában

A felszabadulás után közvetlenül a politikai harcokkal elfoglalt pártok akkor még viszonylag kevés figyelmet szenteltek a szövetkezeti mozgalmaknak. "A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusán elfogadott programtervezet a mezőgazdasági termelés fejlesztésére és a dolgozó parasztság helyzetének megjavítására" című 1946-os programtervezet is csupán azt hangsúlyozza: "Az egyesülésben mérhetetlen erő rejlik. Amire egy-egy birtokos a maga erejéből

képtelen, összefogással, szövetkezéssel megvalósítható... A nagyüzem előnyeit a törpe- és kisbirtokos parasztság számára biztosítani csakis a kistermelők szövetkezeti tömörülésével lehet". /7/

Itt tehát a szövetkezésről és a szövetkezetekről még nagyon általánosságban van szó.

Hazánkban 1948-1949-ben megszületett és fejlődésnek indult a termelőszövetkezeti mozgalom. 1948-ban győzött a proletárdiktatura, a hatalom kizárólagos birtokosa a munkásosztály lett, amely a hatalom gyakorlásába bevonta a parasztságot is és tovább erősödött a munkás-paraszt szövetség. A proletárdiktatura győzelme után a munkásosztály vezetésével megkezdődött a szocializmus alapjainak lerakása. A kommunista és munkáspártok vezetőinek 1957-es Moszkvai Nyilatkozata összegezi a szocializmus építésének általános és sajátos törvényszerűségeit. A nyilatkozat megállapítja, hogy a mezőgazdaság átszervezése a szocializmus építésének általános törvényszerűsége.

Hazánkban az államosítások következtében a tulajdonviszonyokban lényeges változások történtek. A mezőgazdaságot kivéve a szocialista termelési viszonyok váltak uralkodóvá. A szocialista állam további megszilárdítása, az ipar és a mezőgazdaság közötti megfelelő arány kialakítása, a bővített ujratermelés biztosítása, a szocializmus építése st. is szükségessé teszi a mezőgazdaság átszervezését, figyelembe véve a sajátos körülményeket - és a marxizmus klasszikusainak, főleg Leninnek a véleményét a szövetkezetekről. A proletárhatalom létrejötte után az állam a szocialista iparra, az ipar által előállított mezőgazdasági gépparkra, az állami gazdaságok és a gépállomások hálózatára támaszkodva figyelemre méltó erőfeszítéseket tett a mezőgazdaság szocialista fejlesztése érdekében.

Az MDP 1948-as programnyilatkozata szervesen kapcsolódott az MKP programjához. Az MDP agrárpolitikájának alapjává az MKP szövetkezeti

irányelveiről - 1948. április 22. - szóló határozat vált. Ez a határozat a mezőgazdasági politika legfőbb céljaként a termelőszövetkezeti mozgalom kialakulását jelölte meg. A határozat megállapítása szerint: "A népi demokráciában megvan annak a lehetősége, hogy a dolgozó nép államának segítségével, a nemzetgazdaság államosított szektorára támaszkodva, olyan szövetkezeti rendszert építsünk ki, amely a burzsoáziának az áruforgalomból való kiszorításával, a mezőgazdaságban az egyéni gazdálkodásról a szövetkezeti gazdálkodásra való fokozatos áttéréseken keresztül, a mezőgazdasági termelés átszervezésével - nemzetgazdaságunkban általában a tőkés befolyás és kizsákmányolás visszaszorítását, különösen pedig a mezőgazdaság szocialista fejlődését szolgálja". /8/

Tehát a burzsoázia kiszorításával az államhatalomból az államosításokkal megteremtődött a szükségessége annak, hogy kezdetét vegye a szocializmus építése a falun is.

A termelőszövetkezetek általános szervezésének feltételei, a határozat szerint még nincsenek meg. Ezért első lépésként a beszerző, értékesítő és fogyasztási szövetkezetek szervezését hangsúlyozta.

A termelőszövetkezetek általános szervezéséhez a feltételeket a meglévő, alapvető gazdasági és politikai feltételek mellett az alacsonyabb típusú szövetkezeti mozgalom kifejlesztésével akarta elérni.

Ezért fontos feladatnak tekintette az értékesítő és fogyasztási szövetkezetek átszervezését, a párt befolyásának kiépítését és a szövetkezeti mozgalom kiterjesztését az egész parasztságra. A határozat megállapítja, hogy a szövetkezeteknek ezek az alacsonyabb formái alkalmasak elsősorban a parasztság nagy tömegeinek a szövetkezetekbe való bevonására, a szövetkezeti mozgalom megkedveltetésére.

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése szempontjából különösen fontos, sőt döntő jelentőségű a határozatnak az a része, amely kimondta a mezőgazdasági munkások bérlőszövetkezeti mozgalmának megszervezését. A bérlőszövetkezetek részére igénybe kívánta venni

a kulákok által bérbeadott földeket és az agrárproletáriátusra támaszkodva elindítani a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalmat./9/

A MKP szövetkezeti irányelvei tehát abból indultak ki, hogy a termelőszövetkezetek szervezése előtt a szövetkezeti mozgalom alacsonyabb formáit kell megszervezni, ezt a parasztsággal megkedveltetni.

Ennek a megvalósítása biztosította volna a fokozatos átmenetet az egyéni gazdálkodásról az alacsonyabb típusú termelőszövetkezetekhez. Ugyanakkor az agrárproletáriátus részvételével elindítani a termelőszövetkezeti mozgalmat a kulákok által bérbeadott földeken. Ennek a mozgalomnak kettős célja volt; egyrészt a mezőgazdasági munkások fejlett kollektivitását felhasználva a termelőszövetkezetek létrehozása, másrészt gyengíteni a falusi kizsákmányoló kulákság erejét földjeik jelentős részének igénybevételével. A gyakorlatban azonban az értékesítő-beszerző és fogyasztási szövetkezetek megszervezése nem előzte meg a termelőszövetkezeti mozgalom kibontakozását, hanem nagyjából azzal párhuzamosan folyt. A párt politikájában a fő súlyt kezdettől a termelőszövetkezeti mozgalom szervezésére helyezték és csak mellékes tevékenységnek tekintették a termelőszövetkezeti formák szervezését. Ezzel az értékesítő-beszerző és fogyasztási szövetkezeti mozgalom elvesztette előkészítő szerepét, amelyet a termelőszövetkezeti mozgalomban betölthetett volna.

Az új falusi politika irányelveit Gerő Ernő ismertette. Az MDP első országos szövetkezeti konferenciáján 1948. július 10-én a MKP 1948. április 22-i határozatával szemben, amely főleg az értékesítő, beszerző és fogyasztási szövetkezetek szervezésével foglalkozott, a beszámoló elsősorban a termelőszövetkezeti mozgalom problémáit és alapelveit ismertette az értékesítő és fogyasztási szövetkezetek szerepének hangsúlyozása mellett. Az önkéntességen alapuló termelőszövetkezeti mozgalom létrehozását, a fokozatosság betartásával, állami támogatás biztosításával tűzte ki célul.

Az áruforgalmat lebonyolító szövetkezetek rendeltetését, a szövetkezeti gondolat megkedveltetésében jelölte meg. A szövetkezeti mozgalomban a kapitalista tendenciát tekintette fő veszélynek. Felhívta a figyelmet a szekta-szellem veszélyére is, amelynek jelentkezését a középparasztnak a földművesszövetkezetből való kizárásában és a fokozatosság mellőzésében látta. A beszámoló véleménye szerint még nincsenek meg a feltételei a mezőgazdaságban a termelőszövetkezeti mozgalom általános elterjedésének. /10/

Tehát az MDP 1948. július 10-i termelőszövetkezeti konferenciáján még nem tartották időszerűnek a termelőszövetkezetek szervezését. Augusztus 20-ra azonban megváltozott ebben a kérdésben a legfelső pártvezetés álláspontja, amely kitűnik Rákosi Mátyásnak a kecskeméti beszédéből. Előadásában kijelentette, hogy két ut áll a magyar parasztság előtt; az egyik ut a megszokott egyéni gazdálkodás, amelyen a népi demokrácia nem mehet tovább. A másik a szövetkezeti gazdálkodás utja, amelyet a magyar demokratikus államrend minden erejével támogat. A mezőgazdaság fejlődésének egyetlen utja a szövetkezeti ut. Közölte a föld adásvételének megszüntetését, a mezőgazdasági gépalomások gyorsütemű kiépítésének tervét stb. /11/

A párt új falusi politikája megvalósításakor a meghirdetett alapelvek betartása nem következett be. A gyakorlati szervezőmunka során a szocialista átalakulás gyorsított ütemének a kibontakoztatása alkalmával a mezőgazdaság anyagi támogatása, fejlesztése háttérbe szorult a népgazdaság számára fontosabbnak ítélt szektorok mellett.

A kezdeti lépésektől eltekintve a termelőszövetkezeti szervezés nem a parasztság nagy részét átfogó és széles termelési tevékenységet is folytató földművesszövetkezetek bázisára támaszkodott. A földművesszövetkezetek átszervezésével párhuzamosan, részben azt megelőzve megindult a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szervezése földbérleti szövetkezetek formájában, a földművesszövetkezetek keretein kívül

"sajátos munkamegosztás alakult ki a két szövetkezeti ágazat között: a földművesszövetkezet termeléshez kapcsolódó tevékenységét visszaszorították és végeredményben - az állami kereskedelmi szervek szisztémája szerint dolgozó - falusi kereskedelmi és begyűjtési bázissá alakították". /12/ Ez a folyamat nemcsak elszakította a két szövetkezeti ágazatot egymástól, hanem sokszor szembeállította, és hosszú időn keresztül ártott a szövetkezeti mozgalom egységének. Ez általános tanulságul szolgálhat ma is; nem lehet a gazdasági tevékenységet az egyes szövetkezeti ágazatok között úgy felparcellázni, hogy azok között szükségszerűen érdekellentétek alakuljanak ki.

2. A szövetkezeti mozgalom kibontakozása Hódmezővásárhelyen

A város felszabadulás után már 1944 őszén az elmenekült uri birtokosok földjein szükség-termelőszövetkezet alakult. Tagjai földművességek és cselédek voltak. Működésük egy-egy gazdasági évre terjedt ki. A földreform során többségük földet kapott ugyan-azon a helyen./13/

A szövetkezeti mozgalom kibontakozásakor 1948-49-ben Hódmezővásárhelyen is megvoltak az objektív, általános gazdasági és politikai feltételek - mint pl. a munkáshatalom, a munkásosztály vezető szerepe, a döntő termelési eszközök társadalmi tulajdonban voltak stb. Csak részben voltak meg, illetve hiányosak voltak az objektív feltételek többi kritériumai és a szubjektív feltételek is, mint pl. a mezőgazdasági géppark - gépállomások hálózata - állami gazdaságok segítsége, az állami támogatások különböző formái, a tagok gazdasági ereje és összefogása, továbbá a tagok áttekinthető képessége a szövetkezeti munka minden részlete felett, hogy kollektívan tudjanak dönteni stb.

Az első hároméves terv beruházásainak megvalósulása elősegítette a feltételek javulását. A városban a hároméves terv során elsősorban

a mezőgazdasági, kommunális és közlekedési létesítmények üzembehelyezésére került sor, mivel a termelés fejlődése és a lakosság igényei főként ezeken a területeken támasztottak követelményeket. "A három év során a város különböző népgazdasági területein több mint 30 millió forintot ruháztak be, sőt ha figyelembe vesszük a magánberuházások értékét is, a hároméves terv beruházásai meghaladják a 32 millió forintot is:

Megnevezés	3 éves terv beruházásai	
	1000 Ft-ban	%-ban
Mezőgazdaság	14.166,9	46,6
Ipar és építőipar	41,2	0,1
Kereskedelem	-	-
Kommunális	10.652,4	35,1
Közlekedés	1.459,0	4,7
Egyéb	4.102,1	13,5
ÖSSZESEN:	30.421,6	100,0
Magánberuházások	2.313,3	-

II/14/

Tehát a hároméves terv beruházásaiból elsősorban a mezőgazdaság részesült közel 14,2 millió forinttal, amely az összes beruházásnak mintegy 47 %-át jelentette. A mezőgazdasági beruházások egyik legjelentősebb összegét a gépállomás létesítésére fordították, melynek értéke csaknem 1,3 millió forint volt. Jelentős volt a fejlettebb mezőgazdasági termelés szempontjából az öntözéses gazdálkodás lehetőségeinek megteremtése. A hároméves terv során a Ludvári öntözőmű felszerelésének fejlesztésére és kiegészítésére 900 000 forintot fordítottak, ugyanakkor több mint 9 millió forint beruházási költséggel kiépítették a kopáncsi öntözőrendszert és az öntözőfűrtök hálózatát. Az öntözőrendszer kiépítésén kívül a város egyéb területein

is jelentős összegeket fordítottak a már korábban meglévő csatornák helyrehozatalára, ujak építésére és gátépítésre. Jelentős összegeket ruháztak be az állattenyésztés fejlesztésére is. Ezeket részben a takarmányellátás javítására, részben pedig tenyészállat beszerzésére fordították. Az állattenyésztésben felhasznált beruházások közül legjelentősebb a tenyész baromfi beszerzésére fordított 166,8 ezer forint. Több mint 80 ezer forint beruházással növelték a mezőgazdasági munkák gépi elvégzéséhez szükséges erő- és munkagépállományt. /15/ A városban 1948. október közepén hozták létre a Hódmezővásárhelyi Gépállományt, amelyet a Kutasi uti Varga tanyában helyeztek el. Gépállománya ekkor még eléggé hiányos volt, mindössze 11 traktorból, 2 cséplőgépből és néhány ekéből állott. /16/

A földbérlő szövetkezetek szervezésére a mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről szóló törvény megjelenése adott lehetőséget, melynek végrehajtására Csongrád megyében 1948. augusztus végén és szeptember elején került sor. A rendelkezés lehetővé tette a kulákgazdaságok bérbeadott földjeinek igénybevétele, kényszerbérlet formájában, agrárproletárok számára. A bérlet odaitételezésénél a rendelet a bérlőszövetkezeteket részesítette előnyben. Az igénybe vehető földterület összeírására községi földbérlő bizottságok alakultak.

Hódmezővásárhelyen a mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről szóló kormányrendelet végrehajtási utasítása szerint 1948. szeptember 1-én a polgármesteri hivatalban megalakult a községi Földbérlő Bizottság. Tagjai: az előljáróság részéről Duránszky László, a Földbérlő Szövetkezettől Sági Mihály, a FÉKOSZ-tól Lévai Sándor, a UFOSZ-tól Földházi Pál, a Földműves Szövetkezettől Süle György. /17/

A megalakult Földbérlő Bizottság már másnap megkezdte a tájékoztatást a rendelet tartalmáról és végrehajtásáról, mindenekelőtt pedig az igényjogosultság sorrendjéről. /18/ A gazdasági ügyosztálynál - Városházán - lehetett jelentkezni az igénylőknek. Innen az igénylők

névjegyzékét átadták a helyi Fékosz-nak, amely megállapította a rászorultság mértékének figyelembevételével az igényjogosultak sorrendjét. Ez a névsor került át a Földbérelő Bizottsághoz, amely döntött a bérletek juttatásáról. A Földbérelő Bizottság feladata nem merült ki az igényjogosultak elbírálásában. A Bizottság állapította meg a bejelentett haszonbérelőkről, hogy azok esetében a rendelet szerint van-e helye előhaszonbérleti jog gyakorlásának. Ha e jog gyakorolható volt, úgy ezt közölte a Földbérelő Szövetkezettel, a Földművesszövetkezetekkel és a FÉKOSZ-szal. Ezzel egyidejűleg nyilatkozatra hívta fel a földbérelő és földművesszövetkezetet, hogy kíván-e élni az előhaszonbérleti jog gyakorlásával. A rendelet értelmében földbérelő szövetkezet alakítása a FÉKOSZ-ban történik és annak legkisebb taglétszáma 10 fő volt. A szövetkezet tagjai földmunkások, egyéb igényjogosultak és régi kishasznbérlők. A megalakítandó bérelőszövetkezet jellegét maguk a tagok döntötték el.

Hódmezővásárhelyen 1948. október 1-én alakult meg az első négy földbérelő szövetkezet. /19/ Közös megbeszélés alapján a helyszínen állapították meg a szövetkezeti bérlők, hogy ki melyik földet kapja, és különösen az a szempont volt az irányadó, hogy földjéhez lehetőleg közel legyen az új bérelő. A bérletek árát méltányosan állapították meg. Az új kishasznbérlők önbizalommal fogtak a munkához, sokan a bérletbehelyezés előtt hozzáláttak már az őszi munkákhoz. Természetesen igen soknak nem volt felszerelése, de a szövetkezeteken belül módjukban állt traktorokkal és a bérletbe vett gazdaság szerszámaival földjüket megművelni. Valamennyi új bérelőnek megígérték, hogy vetőmagot fognak kapni, s a bért csak a jövő évi termés betakarítása után kell majd kifizetni.

Ünnepélyes keretek között, Karácsonyi Ferenc főispán és Oláh Mihály polgármester jelenlétében 1948. október 1-én reggel 8 órától kezdődtek el a bérletbehelyezések. /20/ Az első bérelőszövetkezet központja

a csárpateleki ut melletti Fránki tanya /később Rákosi, majd Somogyi tszcs/. A környező bérletekkel együtt 310 kh-at tesz ki a szövetkezet. Huszonhat igénylő bérbehelyezése történt itt meg.

A második bérlőszövetkezet /Gerő, később Alkotmány tszcs/ központja a katraszéli Beretzk tanya, amely a környező területekkel együtt 200 kh-on jött létre 18 taggal. A harmadik bérlőszövetkezet /Szántó Kovács János tszcs/ a vereskutasi Deák tanya központtal alakult. A bérletbe vett földek nagysága 140 kh, itt 10 új bérlő szövetkezett. A negyedik bérlőszövetkezet /Kutasi Petőfi tszcs/ a Ficsér dűlő mentén alakult meg, központja a Hegedüs tanya. Itt 298 kh terület került 23 tag bérleményébe. /21/

Az első termelőszövetkezetek tehát ezekből a földbérlő szövetkezetekből alakultak meg, tagjaik nincstelen agrárproletárok voltak.

A Földbérlő Bizottság 1948. november elején befejezte munkáját, s kimondta feloszlását. Az utolsó bizottsági ülés véglegesen összeállította a földhaszonbérleti kormányrendelet végrehajtása során Vásárhelyen elért eredményeket. Vásárhely határában 8034 kh-at vettek igénybe. A bérletbe juttatott családok száma 1034, amely átlagosan 3-4 fővel számolva 3102-4136 személyt jelent. /22/

A város határában 1948. végére már 8 termelőszövetkezeti csoport működött; Szántó Kovács János, Dózsa, Táncsics, Gerő, Petőfi, Rákosi, Rákóczi és Ady. Ekkor a tagok száma 130 fő, összes földterület 1526 kh, melyből szántóterület 1285 kh. Egy tagra közel 12 kh föld jutott. /23/ Ebben az időben a vásárhelyi földbérlő szövetkezetek a Földművelésügyi Minisztériumtól 60 db szarvasmarhát kaptak, ebből 40 db üsző és 20 db tehén volt. A városban az elosztásnál tekintettel voltak a szövetkezeti csoportok taglétszámára és a megművelendő terület nagyságára. Nagyobb juttatásban fentiek szerint a három legnagyobb

csoport részesült: a Rákosi, Gerő és a Petőfi csoport 12-12 db-ot, a többi kisebb és rászoruló csoport 6-6 db szarvasmarhát kapott. A hódmezővásárhelyi termelőszövetkezeti csoportok a megalakuláskor nagyon gyenge gazdasági felszereléssel és állatállománnyal rendelkeztek. A Szántó Kovács János termelőszövetkezeti csoport gazdasági felszerelése például 1 db kocsi, 3 db ekekapa, 2 db borona, 1 db henger és 1 db vetőgép. Állatállományuk 4 db ökör, 3 db tehén, 1 db ló és 3 db sertés. Az állomány kondíciója igen gyenge volt. Az állomány és a felszerelés is kulákoktól származott. A Somogyi termelőszövetkezeti csoport /előbb Rákosi/ gazdasági felszerelése a következő volt: 7 db kocsi, 3 db mázsa, 4 db vetőgép, 3 db grubel, 9 db ekekapa, 5 db szecskavágó, 5 db répavágó, 1 db morzsoló és 1 db daráló. Jószágállomány: 10 db ló, 1 db öszvér, 3 db csikó, 7 db tehén, 2 db ökör, 4 db borju, 8 db anyakoca, 120 db baromfi és 21 db liba. A felszerelés és a jószágállomány itt is kulákoktól származott. A Táncsics termelőszövetkezeti csoport gazdasági felszerelése 3 igáskocsi, 1 stráfkocsi, 1 db kettes eke, 1 db négyeseke, 2 db egyes eke, 2 db nehéz vasborona, 1 db magtakaró, 2 db ekekapa, 1 db fahenger, 1 db lógereblye, 2 pár lószerszám, 2 db 17 soros vetőgép, 1 db műtrágyaszóró, 2 db szánkó, 1 db kalapácsos daráló, 1 db kalmárrosta, 1 db magoló, 1 db z kerekű kordé, 1 db répavágó és 1 db járgányos szecskavágó. Állatállományuk 2 db ló, 1 csikó, 2 db ökör, 2 db bivaly, 1 db tehén, 2 db üsző, 5 db anyakoca és 29 db süldő. A felszerelés és a jószágállomány szintén kulákoktól származott. /24/ A Dózsa termelőszövetkezeti csoportnak megalakuláskor állatállománya és felszerelése nem volt. Gazdasági épület ellátottságuk a termelőszövetkezeteknek szintén hiányos volt.

Hódmezővásárhelyen a termelőszövetkezetek megalakulásakor a tagok mind olyanok voltak, akik annak idején kimaradtak a földreformból. Sokan közülük hosszú éveket töltöttek el béresként, vagy béres tanyások, kisebb bérlők, napszámosok voltak. Így bőven volt alkalmuk,

hogy elsajátítsák a földdel való bibelődés minden csinját-binját. Nagy többségben olyan földekre jelentették be igényeiket, amelyeket ismertek. Az a bizonyos "földéhség" tehát, amely különösen érezhető volt mindég Vásárhelyen, most több mint 100 vásárhelyi mezőgazdasági munkás szövetkezeti vállalkozása folytán részben kielégülést nyert.

Dobi István 1948. december 5-én Hódmezővásárhelyen a Fekete Sasban /Béke Szálló/ rendezett naggyűlés előadója volt. Beszédében kifejtette a szövetkezés fontosságát, amely szerint csakis a szövetkezeti gazdálkodás keretein belül képzelhető el a magyar mezőgazdaság fejlődése. Vásárhelyi viszonylatban vizsgálva a kérdést, a Gerő /később Alkotmány, jelenleg Marx/ termelőszövetkezeti csoport működésén keresztül látható egy érdekes szövetkezés módozatai. /25/ Ez a termelőszövetkezet a makói út mentén a Beretzk tanya központtal alakult meg. A terület nagyrészt elhanyagolva vették át. Különösen egy részén volt kétségbeejtő a helyzet, a 40 LE-s traktor is alig bírta 8 colra felszántani mivel csak 3-4 cm-re karistolták meg annak idején. A tagok kötelező munkaideje a szakszervezet által megszabott munkaidő volt, ha ennél többet dolgoztak, túlóradíjat kaptak. Minden nap feljegyezték ki dolgozott és mennyit, ennek alapján kapta a megállapított munkadíjat, ha fizetőképes volt a termelőszövetkezet. A szövetkezeti csoport tagjai a következőkben állapodtak meg: minden tag 1 kh területtel rendelkezik, azon saját elgondolása szerint konyhakertészetet, gyümölcsöst rendez be, vagy bármit termesztethet. Tarthat még 1 tehenet - szálastakarmányt és alomszalmát a szövetkezet ad - erőtakarmányról a tulajdonosnak kell gondoskodni, egy anyakocát /amit saját költséggel kell oltatni, kezelni, etetni/, 15 tyukot, 10 libát, 10 kacsát, 10 gyöngyöst és 10 pulykát.

Részesedés a terményekből: a tagok közösen végezték a szántást és a vetést. A buzavetés egy tag részére sincs elkülönítve, tehát nincs

mezsgye sem. Azt tervezték, hogy aratás után a kenyérgabona termésből elsősorban kiveszik a vetőmagot a jövő évre, valamint a jelenlegi vetőmagtartozás mennyiségét, továbbá a területre kivetett adót, s ezután kiosztják a fejadagot.

Egyéb növényeknél a termelési szerződésre lekötötteket beszolgáltatják, s a többinek 45 %-át elosztják a tagok között. A fennmaradó 55 %-ot a szövetkezet sertéshizlalás, tehenészet, baromfitenyésztés, tejüzem stb útján közösen hasznosítja. A különböző hasznosításokból eredő jövedelem 15 %-a letétbe kerül a szövetkezet fejlesztése érdekében, ebből 2 % öregségi biztosítási díj, 3 % pedig szociális célokat szolgál. Év végén a fennmaradó összegből osztalékot kapnak a tagok. /26/

Ezek a bizakodó tervezgetések, elképzelések az első gazdasági év végére a sok probléma miatt csak nagyon minimális mértékben váltak valóra.

Az első termelőszövetkezeti csoportok megalakítása az állam által igénybevett kulák földeken megkönnyítette azok szervezését. Vásárhelyen az agrárproletárok örömmel fogadták a bérlőszövetkezetek létesítését, mert így munkához és földhöz jutottak. Ekkor még elég általános volt körükben a munkanélküliség. Az eredményes nagyüzemi gazdálkodást bizonyos mértékig megnehezítette a szövetkezetek szervezésének ez a formája. A nagybérleteket az igénylők minimális gazdasági felszereléssel és állatállománnyal kapták meg. Szakemberek és nagyüzemi tapasztalatok nélkül az agrárproletárok a nagyüzemi termelést megszervezni kevésbé tudták. A lelkesedésen kívül szinte semmivel sem rendelkeztek. A kormány segítette a termelőszövetkezeteket gazdasági felszerelésekkel, állat juttatásokkal, vetőmaggal, műtrágyával, hitellel, pénzsegéllyel, adókedvezménnyel stb, de ez mind kevésnek bizonyult.

A Magyar Közlöny 1949. január 7-i száma rendeletet közöl a jövedelemadó fizetéséről. Az új adókivetés a termelőszövetkezeteknek nyújt kedvezményt. Az első típusú táblás szövetkezeti csoport tagjai 20 %, az átlag elosztású csoport tagjai 40 %, a közösen termelő csoport tagjai 50 %-os adókedvezményben részesülnek az adóköteles tiszta jövedelem után. /27/ Az állami támogatás azonban nem volt elég ahhoz, hogy a szövetkezetek gazdálkodása példamutatóvá és nagyon vonzóvá váljon a parasztság számára.

1949 márciusában 9 vásárhelyi termelőszövetkezeti csoport kapta meg a Földművelésügyi Minisztériumtól működési engedélyét. /28/

1949 áprilisában a kormány rendeletet hozott a termelőcsoportok betegellátásáról. A rendelet kimondja, hogy a közösen termelő csoportok tagjai megállapodást köthetnek az OTI-val betegellátásuk teljesítésére. Ilyen megállapodás esetén az OTI gondoskodik a termelőszövetkezeti csoport tagjai és azok családtagjai orvosi gyógykezeléséről és kórházi ápolásáról. A termelőszövetkezet az ellátásért 6 forintot fizet tagjai után. E rendelet a vásárhelyi termelőszövetkezetekre is kedvezően hatott.

1949-ben az MDP KV irányvonala alapján Hódmezővásárhelyen a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztését tartották a fő célnak. A fő súlyt a III. típusú, legfejlettebb termelőszövetkezetek megerősítésére, számszerű fejlesztésére fordították. /29/ A termelőszövetkezetek megszilárdítását a pártbizottság elsősorban politikai kérdésnek tekintette. Ennek érdekében legfontosabb feladatnak tartotta a termelőszövetkezeti pártszervezetek létrehozását, megfelelő párttitkár és elnök választását a szövetkezetek élére, az osztályellenesség elleni harc kibontakoztatását és az osztályidegen elemek eltávolítását a termelőszövetkezetekből. E feladatok egy részének meghatározása dogmatikus vonásokat is tartalmaz. Jobb lett volna reálisan megjelölni a feladatokat.

1949. augusztus elején a város termelőszövetkezeteinek többségében megalakult a pártszervezet.

Hódmezővásárhelyen 1949 végére már 29 termelőszövetkezet működött.

A tagok száma 1139 fő, az összes terület pedig 12 123 kh volt. Ekkor már mind a 29 termelőszövetkezet rendelkezett működési engedéllyel.

A 25 MDP alapszervezetben összesen 482 párttag és 94 tagjelölt volt.

A termelőszövetkezetekből a megalakulás óta kilépett tagok száma 57 fő, a kizárt tagok száma pedig 50 fő volt. A kilépés okai: nem volt a tag megelégedve a jövedelemmel, nem kaptak minden héten pénzt, más munkaterületre ment dolgozni, másik szövetkezetbe lépett stb.

A kizárás okai: pl. kulák volt, kulákokhoz járt el dolgozni, családjához való viszonya rossz és erkölcstelen volt, összeférhetetlen természetű volt, lázított és lopott, gyalázta a termelőszövetkezetet stb. /30/ Összességében a termelőszövetkezetek taglétszámának ilyen nagymérvű emelkedésére bizonyos hatással volt az őszi tagosítás is.

A termelőszövetkezetek iratkezelése ebben az időben nagyon kezdetleges volt; nem áll rendelkezésre pontos kimutatás a termelőszövetkezeti tagok jövedelméről. A korabeli városi párt- és levéltári dokumentumok alapján megállapítható, hogy az első gazdasági év végén a termelőszövetkezetek többsége eladósodott, a hiteleket nem tudták visszafizetni, mert gazdálkodásuk ráfizetéses lett. A tagoknak megfelelő jövedelmet biztosítani nem tudtak. Az egy tagra jutó földterület is elég nagy volt. Ezek végső soron állandó jellegű munkaerőhiányt idéztek elő a termelőszövetkezetekben.

Az MDP Városi Bizottságának irányításával a pártszervezetek széleskörű agitációt folytattak a termelőszövetkezetek szervezése érdekében. 1950-ben Hódmezővásárhelyen a termelőszövetkezetek száma 30, összes földterületük 15 165 kh, melyből szántó 10 837 kh. Taglétszám 1879 fő.

Augusztus 23-án nagyobb szabású tagosítás vette kezdetét, és szeptember 3-ig 14 termelőszövetkezetnél történt tagosítási eljárás; e termelőszövetkezetekben 4 748 kh-at tagosítottak be. /31/ A tagosítás során a tagok száma is növekedett.

A közigazgatási átszervezés következtében Hódmezővásárhelyen 24 termelőszövetkezet készített zárszámadást. A mérleg mindössze 2 termelőszövetkezetnél lett aktív, a többinél passzívan végződött. /32/ Egy munkaegység értéke 15 Ft volt, ugyanis ebben az évben vezették be a munkaegység számítását.

A termelőszövetkezetek állóeszköz értéke 10.222.000 Ft, amelynek 64 %-a épület, 13 %-a gép és felszerelés, 23 %-a tenyész- és igásállat volt. Az állóeszközök forrásai között a legjelentősebbet /64 %/, 6.520.000 Ft-ot a földalap képezte. Az állam földalapi juttatásként ellenszolgáltatás nélkül állóeszközöket adott a termelőszövetkezeteknek. Az első két évben is kaptak már a termelőszövetkezetek beruházási hitelt, amely a zárszámadáskor 2.143.000 Ft /21 %/, a saját forrás /FENOSZA/ pedig 1.559.000 Ft /15 %/-ot tett ki. Az 1 kh területre jutó állóeszköz értéke 786 Ft volt. 1950-ben az üzemviteli célra tartalékolt forgóeszközök értéke 2.061.000 Ft volt, ezzel szemben a forgóeszköz hitelállomány 2.612.000 Ft. A zárszámadások mérlegének javítása érdekében a termelőszövetkezetek esedékes hiteléből 1.203.000 Ft összegű hitel prolongálását eszközölte a Magyar Nemzeti Bank Hódmezővásárhelyi Fiókja; ezen kívül a termelőszövetkezetek 625.000 Ft új forgóeszköz hitelt is kaptak a részesedés kiegészítésére, illetve a zárszámadási kötelezettség rendezésére. Egy dolgozó tagra állagosan 2.200-2.300 Ft körüli évi részesedés jutott, ennek zömét év közben előlegként folyósították. A részesedés tulnyomóan természetbeni juttatásból állott. Földjáraadékként 105.000 Ft-ot fizettek ki. /33/

Az 1950-es év végén az elszámolásnál a gyenge eredmények miatt sok csoportnál elégedetlenség merült fel; pl. a Vörös partizán termelőszövetkezetben, ahol a tagság nagyobbik része kubikusokból tevődött össze, el akarják hagyni a csoportot és régi foglalkozásukhoz akarnak visszatérni. A Városi Tanács VB az eredménytelen gazdálkodás okát a következőkben jelölte meg: aszályos idő, munkaerőhiány, 1949-ről áthozott adósság, amelyet 1950-ben kellett a csoportnak kifizetni. /34/

Az MDP Városi Bizottsága a következő hibákra hívta fel a figyelmet: a munkaverseny mozgalom igen kezdetleges, nem jól működik. A nőket nem jó szemmel nézik a vezetésben, bár e téren már némileg javult a helyzet /kivétel pl. a Petőfi termelőszövetkezet/. A gépállomások munkaterv nélkül kezdték meg a munkát és a leszerződött talajművelést nem minden esetben tudták teljesíteni. /35/

A városi végrehajtó bizottságok a termelőszövetkezetek munkájának értékelésénél komoly politikai és gazdasági hibákat tártak fel, azonban a hibák okaira és kijavításának módjaira helytelenül mutattak rá. A termelőszövetkezetek gyengesége elsősorban a nagyüzemi termeléshez szükséges feltételek hiányosságából adódtak.

A vásárhelyi termelőszövetkezetek megalakulásuktól kezdve munkaerőhiánnyal küzdöttek. E problémához járult az alapvető gazdasági felszerelések és a nagyüzemi gazdálkodás számára szükséges megfelelő épületek hiánya. Tapasztalt szakemberekkel alig rendelkeztek, és ez rendkívül megnehezítette a nagyüzemi gazdálkodás megszervezését. A nem megfelelő anyagi érdekeltség pedig akadályozta a munkafegyelem megszilárdítását. A termelőszövetkezetek az adott körülmények között - munkájuk hatékonyságát is figyelembe véve - nem válhattak a nagyüzemi gazdálkodás vonzó gazdaságaivá. Nem sokat változtatott a helyzeten az sem, hogy egy-két termelőszövetkezet jobban gazdálkodott, mint pl. a Dózsa, amelyet Kossuth-díjjal tüntettek ki.

A városban 1951. január végére az összevonások következtében csökkent a termelőszövetkezetek száma. Ekkor 21 termelőszövetkezet működött; a családok száma 910, a tagok száma 1336 fő. Összes földterület 11.009 kh, ebből szántó 8.657 kh. MDP tag és tagjelölt 103 fő, ebből 25 éven aluli 35 fő, a nők száma 37 fő. Mind a 21 termelőszövetkezetnél megtartották a tisztújító taggyűlést, új elnököt választottak 7 termelőszövetkezetben, a korábbi elnök maradt 14 termelőszövetkezetben. Az összes vezetőségi tagok száma 125 fő, ebből agrárproletár 82 fő, 7 kh-on aluli 39 fő, 7 kh-on felüli 4 fő. A vezetőségi tagok közül 25 éven aluli 21 fő, 21 éven felüli 104 fő. Régi vezetőségi tag 59 fő, új vezetőségi tag 66 fő. A termelőszövetkezeti vezetőségi tagok között a nők száma 22 fő, a férfiaké 103 fő.

/36/ A termelőszövetkezetekben megkezdtek az állandó brigád- és munkacsapatok szervezését; eddig ezt a tevékenységet csak az Alkotmány, Táncsics és Kossuth termelőszövetkezetekben valósították meg. A Városi Pártbizottság 1951. január 28-án mintegy 200 népnevelőt küldött ki a városban élő parasztság agitációjára. A termelőszövetkezeti mozgalom szervezése mellett fő feladat volt a begyűjtés segítése. A Városi Tanács Begyűjtési Osztálya a népnevelők részére összeállította azoknak a parasztoknak a névsorát, akik a beadási kötelezettségüket 100 %-ig teljesítették és igyekeztek ezeket meggyőzni arról, hogy termésfeleslegüket adják be a földművesszövetkezetnek. A kulákokat helyszínelő bizottságok keresték fel, és ahol nem találtak terménykészletet, birságot róttak ki a helyszínen. Összesen 305 kulákra vetettek ki pénzbirságot 1.373.563 Ft összegben. Hét középparasztot is megbirságotlaltak 646 Ft erejéig. /37/

Hódmezővásárhelyen 1951-ben a 21 termelőszövetkezet közül 5-nek lett aktív, 16-nak passzív a zárszámadása. Aktív: Somogyi 48.400 Ft-tal, Lenin 15.200 Ft-tal, Szántó Kovács János 12.200 Ft-tal, Engels

13.000 Ft-tal, Dózsa 2.700 Ft-tal. A 16 termelőszövetkezetben a mérleghiány 1.819.000 Ft-ot tett ki, ebből pl. az Alkotmány passzív mérlege 360.000 Ft, Sztahanové 109.000 Ft, a Csapajev termelőszövetkezeté 117.000 Ft volt. A legjobb eredményt elért Somogyi termelőszövetkezetben 1 munkaegységre 1,51 kg kukoricát, 0,9 kg árpát és zabot, 0,31 kg búzát és 12 Ft készpénzt kaptak a tagok. /38/ A többi termelőszövetkezetben ennél kevesebb volt a részesedés.

A zárszámadó közgyűlések igen feszült légkörben zajlottak le. Példa erre a Dózsa termelőszövetkezet, amelyet pedig az előző évben eredményes gazdálkodásáért Kossuth-díjjal tüntettek ki, most az eredmények ismertetése az egész tagság bizalmát megrendítette. A tagság tettegességgel fenyegette meg a termelőszövetkezet elnökét, a tanács vb elnökét, a mezőgazdasági osztály vezetőjét és az osztály pénzügyi előadóját, akik részt vettek a közgyűlésen. Nagy volt a felháborodás a zárszámadás miatt a Rácz Ferenc termelőszövetkezetben is. /39/ Azok a tagok, akik lelkiismeretesen dolgoztak és év végén készpénzt is kaptak volna, egyszerűen nem akarták tudomásul venni, hogy azért nem tud a termelőszövetkezet készpénzt fizetni részükre, mert sokan év közben több előleget vettek fel, mint amennyi az egész évi részesedésük lett volna. A közgyűlésen a tanács mezőgazdasági osztályát képviselő kiküldöttre sértő megjegyzéseket tettek és a közgyűlés után a kutyát is ráuszították.

A város termelőszövetkezeteiben a zárszámadás után általában nyomott volt a hangulat, a munkamorál rossz. Ehhez járult, hogy az állami gazdaságok kecségtető ajánlatokkal csalogatták el a tagokat; pl. a Dózsa termelőszövetkezetből 20 fő akart átmenni a Gorzsai Állami Gazdaságba. Egyes termelőszövetkezeteknél elhatározták, hogy azokat a tagokat, akik ezután nem vesznek részt a közös munkában, munkaegység levonással büntetik. Az Engels termelőszövetkezetben például

aki egy nap hiányzik, 2 munkaegységet vonnak el tőle. A Szántó Kovács János szövetkezetben 8 tagot visszaminősítettek munkakönyves családtagnak, mivel a belső szervezeti szabályzat által előírt 80 munkaegységet az év folyamán nem teljesítették. /40/

A következő, 1952-es év is elég sok problémát mutat a termelőszövetkezetek gazdálkodásában. Ebben az évben megemelték a már egyébként is magas kötelező beszolgáltatást. A termelőszövetkezetek döntő többsége az elmúlt évek során 100 % felett teljesítette kötelezettségét és most is igyekeztek az előírtaknak eleget tenni.

A termelőszövetkezetek szervezése tovább folytatódott. Hódmezővásárhelyen 1952. márciusában a termelőszövetkezetek helyzete a következő:

Tipus	Tsz-ek száma	Családtagok száma	Tagok száma	7 kh-on felüliek	Szántó kh	Összes terület kh
I.	2	39	46	13	267	305
III.	12	473	627	38	3 558	5 325
Önálló	9	505	701	39	5 697	6 733
Össz.:	23	1 017	1 374	90	10 522	12 363

/41/

Ehhez a statisztikához viszonyítva év végén változás tapasztalható; a tagok száma több mint száz fővel csökken, az összes földterület pedig közel 3.200 kh-dal növekszik. Ez tovább rontja az 1 tagra jutó földterület mértékét, arányát. /42/

Az 1952-es év elég aszályos volt, s ez is hozzájárult ahhoz, hogy a 23 termelőszövetkezet közül 19 termelőszövetkezet 3.288.000 Ft-tal volt mérleghiányos. /43/ A rossz termés különösen a kenyér ellátásban okozott komoly gondokat. Több termelőszövetkezetben - pl. Ságvári, Sztahanov, Szabadság, Szántó Kovács János, József Attila, Alkotmány,

Vörös partizán stb. - határozott formában vetették fel a tagok, hogy amennyiben nem biztosítják részükre a kenyérgabona ellátást, más munkaterületen helyezkednek el. /44/ Gyakran előfordult ebben az időszakban, hogy a dolgozó tagok részére a napi kenyérszükségletet rövidlejáratu hiteltől vásárolták meg a termelőszövetkezetek.

1952. augusztus és szeptember hónapokban ismét részleges tagosítások voltak Hódmezővásárhelyen. A tagosítás 1.356 dolgozó parasztot, 186 kulákot, 4 állami gazdaságot, 1 tangazdaságot és 17 termelőszövetkezetet érintett. /45/ A tagosítások egy részénél a dolgozó parasztok sérelmesnek tartották földjük cseréjét. Bizonyosság erre, hogy az új földterület birtokba adásánál sok gazdálkodó nem jelent meg arra hivatkozva, hogy nem kapta meg az értesítést. Akik pedig megkapták az értesítést, azok sem siettek átvenni a csereingatlant. /46/

Az állatállomány sem fejlődött megfelelően a város termelőszövetkezeteiben. Ennek okai részben tenyésztési problémák és az, hogy a termelőszövetkezetek takarmánygabonáját szétosztották, vagy megpróbálták szétosztani. /Konkrét eset a Ságvári és Alkotmány termelőszövetkezetekben, hogy a párttitkár közbelépésére volt szükség, hogy a kukorica további szétosztását megakadályozza./ Oka továbbá a sok fekete vágás, mely szintén akadályozta az állomány gyarapodását. /Pl.: a Ságvári termelőszövetkezet, a Vöröspartizán és a Felszabadulás termelőszövetkezet, ahol marhákat és bikákat vágtak engedély nélkül./ /47/ Mindezek ellenére volumenében valamelyest növekedett az állatlétszám és állatsűrűség. Az állatbeadás területén mutatkozó lemaradás hiánypótlását az 1953-1954-es évekre irányozták elő.

A termelőszövetkezetek gépellátottsága kissé emelkedett az elmúlt évekhez viszonyítva. 1952-ben a termelőszövetkezetek gépellátottsága az alábbiak szerint alakult: 13 aratógép, 19 fűkasza, 63 db vetőgép,

135 db fogatoseke, 81 db lókapa, 38 db lógereblye, 78 db nehéz fogas, 63 db könnyű fogas, 25 db robbanómotor, 28 db kalmárrosta és 2 db magtisztító.

A gépellátottság ilyen arányu alakulása sem tudta megfelelően segíteni a növénytermesztést. Az 1952-es év mostoha időjárási viszonyai is jelentős mértékben hozzájárultak, hogy ekkor volt a holdankénti termésátlagok mélypontja. /Pl: kukoricából 3,9 q/1949-ben 9 q/, burgonyából 8,1 q /1949-ben 32 q/, búzából 5 q /1949-ben 9,6 q/, árpából 6 q /1949-ben 11 q/. /48/

II.

A város termelőszövetkezeti mozgalmának helyzete 1957-ig

1. A dogmatizmus és a revizionizmus kártevése a szövetkezeti mozgalomban.

Az MDP II. kongresszusa a termelőszövetkezeti mozgalomban elért számszerű eredmények további növelését, a mezőgazdaság teljes szocialista átszervezését tűzte ki célként az első 5. éves terv végére. Az átszervezéssel együtt a mezőgazdasági termelést 50-55 %-kal kívánta növelni. A szövetkezetbe való belépés megkönnyítése érdekében lehetővé tette a fokozatosság elve alkalmazását, az I-II. típusú termelőszövetkezetek szervezését előtérbe helyezte. Hangsúlyozta az önkéntesség szigorú betartását. Nagyon lényegesnek tartotta a falusi kizsákmányolók elleni harc következetes folytatását, a kulákság további elszigetelését. /1/

A párthatározat hibája, hogy a gyors átszervezést és a termelés növelését a mezőgazdaság helyzetének reális elemzése nélkül tűzte ki célként. Elvileg szinte állandóan hangoztatták a lenini elvek betartását, de gyakorlatilag lépten-nyomon megsértették azokat.

"Az MDP Központi Vezetőségében már a II. kongresszus előtt felülke-rekedett az a szektás szemlélet, amely elveti a kisparaszt termelő tevékenységének ösztönzését, mert úgy véli, hogy ez útját állja a szövetkezeti mozgalom gyorsabb fejlődésének. Hosszunak tartja az időt, hogy a szövetkezetek a kisparaszti gazdaságokkal való versenyben mutassák meg fölényüket, s ezért gazdasági kényszerrel, valamint hatalmi nyomással akarja gyorsítani a szövetkezeti tömörülést. Minde-nekelőtt a beszolgáltatási terhek növelése vált a gazdasági kényszer eszközévé." /2/

Ebben az időben is fontos feladat lett volna a meglévő termelőszövetkezetek megerősítése, hogy gazdálkodásuk példamutató legyen a parasztság előtt. Ennek, mint elsődleges célnak a megvalósítása

elmaradt, hiszen az 1950-es évek elején Hódmezővásárhelyen is a termelőszövetkezetek többségének zárszámadása passzívummal zárult. A gépesítés alacsony szintje, a műtrágyaellátottság gyengesége, az általánosan jelentkező munkaerőhiány, az átszervezés hatásai áthidalhatatlan nehézségeknek bizonyultak. Az anyagi érdekeltség ösztönző hatása nem érvényesülhetett a gazdaságpolitika hiányosságai miatt. A szövetkezetek számára folyósított jelentős anyagi eszközök nem a szövetkezetek termelésének a fejlesztését, hanem azok fenntartását, mindennapi szükségleteik kielégítését szolgálták. A szövetkezetek az államtól várták és meg is kapták az életük fenntartásához közvetlenül szükséges javakat. Ez a gazdaságpolitika jelentős mértékben csökkentette a szövetkezeti tagság munkaerkölcsének színvonalát. Az MDP Városi Pártértekezlete 1951 novemberében megállapította: Voltak olyan termelőszövetkezeteink, ahol a munkafegyelem igen rossz volt és a tavaszi-őszi munkát későn végezték el; volt olyan gyapotföld a Csapajev, Alkotmány és még több termelőszövetkezetben is, amelyet meg sem kapáltak. De több helyen nem kapáltak meg a kukoricát sem, vagy ha igen, akkor is csak egyszer, mint például a Rózsa Ferenc termelőszövetkezetben. /3/ Aratás idején - pl. Csapajev tsz-ben 18 pár kaszást állítottak be és volt olyan időszak, amikor csak 6 pár aratott, a többiek hűsöltek, vagy a fák alatt a kerékpárjukat javították. Két tag pedig kulákhhoz ment el aratni azzal, hogy a szövetkezet nem biztosítja a megélhetésüket. Hasonló eset volt a Rózsa Ferenc és Sztahanov termelőszövetkezetekben is. /4/ Az Alkotmány termelőszövetkezetben vasárnap sörestet rendeztek, amelynek a vége az lett, hogy a tagok berugtak és összeverekedtek. Hétfőn az aratás idején ezek az emberek aludtak, a társadalmi munkások pedig dolgoztak, arattak. /5/

A szövetkezetek viszonyaa gépállomáshoz eléggé különböző volt. Két véglettel lehetett találkozni az ötvenes évek elején a vásárhelyi tsz-ekben; egy részük nem kötött szerződést a gépállomással, vagy ha

kötött, akadályozta annak megvalósulását. /Pl: a Dózsa tsz-ben 1952 augusztusában az elnök minden áron le akarta állítani a kombájnt, azzal az indoklással, hogy nem jól dolgozik. Saját erejükből akarták levágni a gabonát, hogy ne kelljen a termésből a gépállomásnak fizetni./ A másik véglet az volt, hogy a gépre vártak és nem akarták megkezdeni az aratást. /Pl: a Lenin tsz-ben a párttitkár a számára kijelölt területen hozzáfogott kiskaszával aratni. A tagok ezért ki akarták közösitni s azt mondták, a párttitkár ellensége a gépnek, mert nem várja meg azok megérkezését./ /6/

Az MDP Városi Pártválasztmányi ülésén 1952 augusztusában a beszámoló a fokozott éberségre szólított fel; pl: " A termelőszövetkezeteink tagsága, de elsősorban vezetősége nem elég éber és sokszor megalkuszik az osztályellenséggel." /7/ "A szövetkezeti tagság nem egyszer pártját fogja az osztályellenségnek, mint a Szabadság tsz-ben is, ahol még a párttitkár is jó munkásnak ismerte a kulákot és nem azon tevékenykedett, hogy a tagság kiközösítse, hanem mint mondja, sokat tanult tőle politikai és szakmai vonatkozásban. A belenyugvás más tsz-ekben is megmutatkozik, pl: az Alkotmányban, ahol olyan embert választottak elnöknek, aki összeszűrte a levelet a kulákkal, kölcsönt adott neki és nyilván meg is hányták-vetették a tsz ügyesbajos dolgait, amellet sikkasztott is és börtönbe került." /8/

Az osztályharc állandó éleződése, vagy a vásárhelyi szövetkezetek vezetőségének megalkuvása az osztályellenséggel stb hangoztatása eleve téves - dogmatikus szemléletet mutat. A középparaszt és a kulák között nem tettek megfelelő különbséget, s ez visszaélésre adott lehetőséget.

Hódmezővásárhelyen a szövetkezeti mozgalom 1953-ig főleg a szegény-paraszság mozgalma maradt, ezen belül is a többséget az agrárproletáriátus tette ki, a középparasztságra jelentősebb hatást nem gyakorolt.

A város termelőszövetkezeteiből az elvándorlás szinte állandó jelle-
gű volt, ennek megakadályozására a Városi Tanács Mezőgazdasági Osz-
tálya javasolta a VB-nek, hogy adjon ki olyan utasítást a munkaerő-
hivatalnak, hogy szigorubban ellenőrizték a munkakönyvek kiadását.
Az olyan tsz-tagokat, akik eltagadják, hogy valamelyik szövetkezetnek
tagjai és munkakönyvet kapnak, azok ellen büntetést alkalmazzanak./9/
Az állam jelentős mértékben megterhelte a termelőszövetkezeteket
gazdasági életük megszilárdítása előtt. A gazdaságpolitikában gyakor-
latilag nem igen tett különbséget szövetkezeti és egyéni parasztgaz-
daság között. A termelőszövetkezetek az egyéni parasztgazdaságokhoz
hasonlóan önköltségi ár alatt szolgáltatták be terményeiket az állam
részére. A termelőszövetkezetek megterhelése nagyobb volt mint a
magángazdaságoké, mivel az állam részére minden terményüket beszol-
gáltatták. Sem a beszolgáltatási, sem az állami szabadfelvásárlási
ár nem fedezte a termelési költségeket, a termelőszövetkezetek gyakor-
latilag minden terményüket önköltségi ár alatt adták be az államnak.
A szabadkereskedelemből ki voltak rekesztve, a szabadpiacon érvénye-
sülő, jelentősen magasabb árakat nem tudták kihasználni, hogy vala-
melyest is pótolják veszteségeiket. Ezzel tulajdonképpen hiányzott a
termelőszövetkezetek anyagi érdekeltsége a termelés fejlesztésében.
A jövedelmezőség hiánya nem ösztönözte a termelőszövetkezetek dolgo-
zóit a jobb minőségű, nagyobb mennyiségű munka végzésére, és a közös
gazdasághoz való szorosabb kötődésre.

Az élet szükségessé tette a párt egész politikájának és gyakorla-
tának felülvizsgálatát, a hibák kijavítását. Ezt a tevékenységet az
MDP 1953. június 27-28-i ülése kezdte el. A júniusi határozat helye-
sen jelölte meg a tennivalókat, de ezek realizálása hiányos maradt.
A vásárhelyi parasztság körében is zavart okozott Nagy Imre beszéde,
amelyet 1953. júliusi 4-i országgyűlésen mondott el kormányprogram-
ként. Azt a látszatot igyekezett kelteni, mintha a párt és a kormány

lemondana a szocializmus építéséről. Ez a beszéd demoralizálta a szocializmus erőit és bátorította a deklasszált városi burzsoá elemeket, valamint a falusi kulákságot. Hódmezővásárhelyen a rádió és a sajtó által adott ismertetőn túl a Városi Tanács VB a következőképpen intézkedett: "Az önálló és III. típusú termelőszövetkezeteinket írásban tájékoztattuk pártunk és kormányunk határozatairól.

Ellenőrzés során a Mezőgazdasági Osztály meggyőződött arról, hogy a tsz-tagok általában ismerik a határozatokat." /10/ Az utóbbi időben a hangulat megváltozott még abban a termelőszövetkezetben is, ahol közvetlenül a kormányprogram elhangzása után egyes tagok ingadozókká váltak. Különösen azóta változott meg az egyes gyengén működő termelőszövetkezetek munkához való viszonya, mióta az egy munkaegységre jutó kenyérgabonát /3 kg búzát/ biztosították. A gyengén működő szövetkezetekhez patronálókat osztottak be a Városi Tanács Mezőgazdasági Osztályáról. Az erős termelőszövetkezetek is patronálták a gyengébbeket, pl: a Ságvári a Sztahanovot, Szántó Kovács János a Szabadságot, Dózsa az Alkotmányt. /11/

A néhány héttel későbbi /szept. 24./ VB ülés már józanabban próbálja értékelni a helyzetet. Megállapította, hogy a város termelőszövetkezeteiben a kormányprogram elhangzása után a hangulat jó volt, közvetlen felosztási kérelmet sem egyes tsz-tagok, sem vezetőség nem adott be. A hangulat később, a nyári cséplés befejeztével illetve szeptemberben megváltozott; 17 csoportból jelentették be a tagok kilépésüket a szövetkezet vezetőségének /összesen 159 tag/. A bejelentések különösen az új termelőszövetkezetek közül - Új Élet, Viharsarok, Petőfi - adódtak. Különösen rossz még a hangulat azokban a szövetkezetekben, ahol az egy tagra jutó földterület olyan nagy, hogy annak megművelése nincs biztosítva. Ilyenek az Alkotmány /1 tagra jutó földterület 57 kh/, Csapajev /1 tagra jutó földterület 41 kh/, Sallai /20 kh/.

Kossuth és Szabadság termelőszövetkezetek. /12/

A termelőszövetkezeti tagok kilépési kérelméből kitűnik, hogy Hódmezővásárhelyen a termelőszövetkezetek egy része a parasztságra nehezedő gazdasági nyomás hatására jött létre. Különösen nagy megterhelés nehezedett a parasztságra 1952-ben, amikor a beszolgáltatást nem tudták teljesíteni, s egy részüknek kenyérgabona és vetőmag sem maradt. A kivezető utat számukra a termelőszövetkezet jelentette, ahova belépve hátralékaikat elengedték. A belépők abban is reménykedtek, hogy az állam gondoskodni fog ellátásukról. Az ilyen gazdasági kényszer hatására alakult szövetkezetekből léptek ki zömmel a tagok, elsősorban középparasztok. A pártszervezetek és a tanács politikai munkájának hatására azonban a tagok egy része visszavonta kilépési szándékát.

A Városi Tanács VB 1953. október 1-i jelentése szerint a város termelőszövetkezeteiből 163 tag szándékozott kilépni, azonban 22 visszakérte kilépési nyilatkozatát, illetve szóban bejelentette, hogy nem hagyja el a termelőszövetkezetet. /Pl: Vöröspartizán tsz-ben 19 kilépő közül 14, Csapajevben 7 kilépő közül 5 kérte vissza kilépési nyilatkozatát./ /13/

A Városi Tanács Egészségügyi Osztálya 1953 őszén ellenőrzést végzett a termelőszövetkezetekben és jelentést készített az egészségügyi és szociális minimumok felméréséről, amelyet megküldött a Csongrád Megyei Tanács Egészségügyi Osztályának. A tejkezelőket, tejházakat illetően a jelentés megállapította: a Szántó Kovács János, Engels, Alkotmány, Viharsarok, Uttörő, Táncsics, Csapajev és Sztahanov termelőszövetkezetekben a mosható padozat és fal, a szennyvizelvezetés, a szellőztetés és a felszerelés a legelemibb követelményeknek sem felel meg. A juhászati tejkezelés és tejfeldolgozásra vonatkozóan

észrevételezi, hogy összesen 9 termelőszövetkezetben van juhászat és ezek közül a Kossuth, Sallai, Csapajev, Alkotmány, Vöröspartizán és Uttörő tsz még a minimális feltételekkel sem rendelkezik közegészségügyi szempontból. A vizellátás a termelőszövetkezetek többségénél nem megfelelő. A trágyatelepek elhelyezése általában nem kielégítő. A Lenin, Csapajev, Előre, Ságvári és Uttörő tsz-ekben a trágya részben szétszórva, részben a kuthoz és a tejházhoz közel /20-30 m/, gondozatlanul van gyűjtve. /14/

1955-ben ismét terminusokat szabtak a termelőszövetkezetek szervezése terén, s ez újabb erőszakos megnyilvánulásokhoz vezetett. Ez év áprilisában jelenti a Városi Tanács Mezőgazdasági Osztálya a VB-nek, hogy a termelőszövetkezetek megszilárdítása érdekében a mezőgazdasági osztály dolgozói minden szövetkezetet felülvizsgáltak a városi pártbizottság segítségével, s " elsősorban az osztályellenség eltávolítása volt a súlyponti feladat". /15/ Hét termelőszövetkezetből kizártak 25 családot 22 taggal. Közülük 18 kulák, 4 fő pedig olyan személy volt, akik nem tették magukévá a szövetkezeti demokráciát, illetve összeférhetetlenek voltak.

Az 1956 áprilisában megtartott városi pártértekezlet beszámolója szerint az elmúlt évben eljutottak odáig, hogy helyrehozták azokat a károkat, amelyeket a jobboldali elhajlás okozott a szövetkezeti mozgalomban. A szövetkezeti tagok élete nyugodt, magabiztos lett, gazdasági helyzetük pedig tagonként is sok vonatkozásban felette áll az egyénileg gazdálkodó parasztokénak. /16/ A beszámoló nem tárt fel eléggé őszintén a problémákat, hiszen szektás talajon állva próbálta a revizionista irányzatot bírálni, illetve az ellen harcolni.

A szövetkezeti mozgalom egészét 1957-ig - az elvi tisztázatlanság és a dogmatizmus, a készletgazdálkodáson alapuló gazdaságirányítási

rendszer hatására - beárnyékolta a negatív jelenségek. Háttérbe szorult a szövetkezetek önállósága, erősen szűkült a szövetkezeti demokrácia. A mezőgazdasági termelőszövetkezeteket - az állami gazdaságokhoz hasonlóan - a Földművelésügyi Minisztérium lényegében közvetlenül irányította, gazdasági és mozgalmi kérdéseikben szakigazgatási szervein keresztül intézkedett. /17/

A termelőszövetkezetek mozgalmi-érdekvédelmi szövetségi hálózatot nem alakítottak. Ebben az időszakban a tagok sem gazdasági, sem mozgalmi téren nem érvényesíthették alapvető tulajdonosi jogukat, s így a szövetkezetek működéséért érzett felelősségük elhalványult, romlott a munkafegyelem, a mezőgazdaságból való elvándorlás a termelőszövetkezeteket is érintette. Az államra hárultak a szövetkezeti sajátosságoktól eltérő, gazdasági téren is túlzottan adminisztratív módszereket alkalmazó központi irányítás következményei. /18/

Ezek a körülmények - különösen az 1950-es évek első felében - politikai és gazdasági téren egyaránt károsították a szövetkezeti mozgalmat. Az önkéntesség megsértése, a tagosítások, a magas beszolgáltatási kötelezettség, a szövetkezetek önállóságának visszaszorítása, majd az 1953 utáni - hibákkal nehezen leszámoló - határozatlan politika, ezzel összefüggésben a fokozatosan előretörő revizionizmus, az ellenforradalmi agitáció, s végül az 1956-os nyílt és erőszakos bomlasztási kísérletek következtében a mezőgazdasági termelőszövetkezetek egy része feloszlott. /19/

2. A hódmezővásárhelyi termelőszövetkezetek helyzete

az ellenforradalom előtt

Az 1953 év végéig tartó időszak alatt a város termelőszövetkezetei sok nehézség közepette, lassan, de mégis erősödtek. December 31-én a termelőszövetkezetek száma 23, taglétszámuk 1236 fő. Összesen

15.063 kh földterületen gazdálkodtak, szántóterületük 12.035 kh volt. Ezen kívül működött még 1 termelőszövetkezeti csoport 30 taggal, 235 kh területen. /20/

Mind a 23 termelőszövetkezet készített zárszámadást. Közülük 15 aktívummal, 8 passzívummal zárt. Aktívan zártak a Somogyi, Vörös-partizán, Uj Élet, Uttörő, Sallai, Marx, Ságvári, Csapajev, Viharsarok, Szántó Kovács János, Sztahanov, Rácz Ferenc, Alkotmány, Dózsa és a Bem tsz. Mérleghiányos a Kossuth, Petőfi, Előre, Rózsa Ferenc, Engels, Lenin, Szabadság és Tancsics. /21/ A zárszámadás során jó eredményt ért el 2 termelőszövetkezet - a Dózsa és a Ságvári. A Dózsa tsz-ben ekkor a tagok száma 116 fő volt, 1.172 kh földön gazdálkodtak, a szövetkezeti alapjuk 985.529 Ft-ot tett ki. Összes munkaegység 33.203. Készpénz részesedésként egy munkaegységre 10 forint 63 fillér jutott. Természetbeni részesedésként 1 munkaegységre 5,20 kg buza, 2,16 kg árpa-zab, 0,50 kg kukorica, 0,34 kg széna, 0,027 kg bab, 0,026 kg mák, 0,089 kg olaj, 0,175 kg gyümölcs, 2 kg takarmányrépa, 0,165 kg liszt, 0,52 kg korpa, 0,14 kg szappan, 0,41 kg napraforgószár és 0,89 kg cukor jutott. /22/

A részesedés összesen városi szinten 9.918 m/Ft, az 1 dolgozóra jutó összeg 7.014 Ft. A részesedés 68 %-át természetben adták ki. Ebben az időben a jövedelemelosztás már kizárólag munkaegység alapján történt. Városi átlagban az 1 munkaegység értéke 26 Ft felett volt. /23/ 1953-ban a termelőszövetkezetek állóeszköz értéke 24.782 m/Ft, az 1950 évinek közel 2,5 szerese. A források arányában is változás történt, a FENOSZA 39 %-ot, a beruházási hitel 31 %-ot, a földalapi juttatás értéke 30 %-ot tett ki. Az 1 kh szántóra jutó állóeszköz értéke 1,913 Ft. /24/ Az üzemviteli célra tartalékolt forgóeszközök-nél már nem volt ekkor a növekedés, a forgóeszközök értéke 3.568 m/Ft, amely az 1950 évhez viszonyítva 73 %-os növekedést mutat. A forgóeszközök értékének 46 %-a már saját forrás volt. /25/

A szövetkezeti mozgalom első 5 évében 1953. október 31-ig 8.244 m/Ft összegű beruházási és 4.275 m/Ft összegű középlejáratu forgóeszközhitelt folyósított a MNB hódmezővásárhelyi fiókja. A forgóeszközhitelből mérleghiány megsegítésre és részesedésre 3.156 m/Ft összeget használtak fel a tsz-ek, míg termelési célra 1.119 m/Ft-ot. /26/ A mérleghiányokra való tekintettel mintegy 3 millió forint került prolongálásra. Gyakorlatilag a termelőszövetkezetek ebben az időszakban csak a rövidlejáratu hiteleket fizették vissza, a közép- és hosszulejáratu hitelekre törlesztést nem eszközöltek. /27/

A termelőszövetkezetek szervezeti erősítése továbbra is előtérben szerepelt. Ezzel kapcsolatban a Városi Tanács VB 1954. január 21-i ülése megállapította, hogy az erősítés érdekében a termelőszövetkezeteken belül újjászervezik a növény- és állattenyésztő brigádokat, és amennyiben a középparasztok mint brigádvezetők kevés számban vannak képviselve, akkor ezen változtatnak. /28/ A termelőszövetkezetekben a vezetőségválasztást már megtartották, ennek során javult a vezetőség összetétele; így mint közvetlen intéző /igazgatósági/ tag 130 fő vesz részt a vezetésben - 65 agrárproletár, 33 kisparaszt és 32 középparaszt. /29/

Hódmezővásárhelyen 1954 végén a termelőszövetkezetek száma 24, taglétszám 1159 fő. Összes földterületük 14.523 kh, melyből szántóterület 11.182 kh. Működött ezen kívül 3 termelőszövetkezeti csoport 57 taggal, 658 kh földterületen. /30/

Az 1954 évi zárszámadási munkálatok 12-13 termelőszövetkezetben zavartalanul mentek végbe, mivel számvitelük kielégítő volt. A többi tsz hiányos számvitele a zárszámadás elkészítését akadályozta. A zárszámadás elkészítésénél a Városi Tanács Mezőgazdasági Osztálya és a MNB hódmezővásárhelyi fiókja részéről állandó kiküldöttek, instruktorok segítettek. Az elkészített zárszámadásokat a Városi

Tanács Mezőgazdasági Osztályán alakult Megerősítő Bizottság hagyta jóvá. A megerősített zárszámadásokat ütemterv szerint minden termelőszövetkezetben december 11-ig ismertették. /31/

1953-ban

Aktív volt a zárszámadás	15 tsz-ben	937.734 Ft-tal
Passzív - " -	8 tsz-ben	267.780 Ft-tal

1954-ben

Aktív volt a zárszámadás	5 tsz-ben	359.000 Ft-tal
Passzív - " -	18 tsz-ben	3.021.000 Ft-tal

/32/

Fenti eredményeket vizsgálva megállapítható, hogy az 1954-es aktív zárszámadások az 1953-as évhez viszonyítva egyharmadára csökkentek. Ugyanakkor a passzív, mérleghiányos zárszámadások több mint kétszeresére növekedtek. A mérleghiányos termelőszövetkezetekben a hangulat rossz volt, mivel a tagok a zárszámadás során pénzosztalékban nem részesülhettek. A tagok helyesen látták és vitatták meg például azt, hogy nem helyes egyes munkákat bér munka címen elvégeztetni, vagy egyes növényeket részművelésre kiadni, mert ez is hozzájárul jövedelmezőségük csökkenéséhez. /33/

A termelőszövetkezetek állóeszköz értékének alakulása:

1953-ban	24.782.435 Ft
1954-ben	<u>30.081.934 Ft</u>
növekedés	5.299.449 Ft.

A növekedésből az egyes állóeszköz-csoportokra az alábbi összegek esnek:

Épület	1.431.150 Ft	27 %
Gép	587.662 Ft	11 %
Állat	638.275 Ft	12 %
Egyéb állóeszköz	<u>2. 636.499 Ft</u>	<u>50 %</u>
	<u>5. 299.499 Ft</u>	<u>100 %</u>

/34/

A fel nem osztható szövetkezeti alap /FENOSZA/ alakulása:

1953-ban	9.721.603 Ft
1954-ben	<u>9.885.681 Ft</u>
növekedés	164.078 Ft

A szövetkezeti alap növekedéséből 45 % /74.359 Ft/ állatállomány növekedésre, 55 % /89.719 Ft/ egyéb beruházásokra esik. /35/

Termelőszövetkezeti tagok részesedése munkaegységenként:

Év	Termésjövedelem értéke Ft	Készpénz	Egy munkaegységre jutó Ft	
			természetben	Készpénzben
1953	6.744.414	3.277.127	18,08	8,79
1954	6.564.247	2.118.306	15,74	5,08
Csök.	180.167	1.158.821	2,34	3,71

/36/

A kimutatás szerint 1953-ban 1 munkaegység értéke 26 Ft 87 fillér volt, s ez 1954-ben 20 Ft 72 fillérre mérséklődött. Az 1 munkaegységre eső részesedés csökkenését befolyásolta, hogy a teljesített munkaegységek száma növekedett, de a kiosztható természetbeni részesedés forint értéke és a készpénz összege csökkent az 1953-as évhez viszonyítva. Befolyásolta továbbá a kötelezettségek magas összege és az alacsony termésátlag is.

A város termelőszövetkezetei 1954. évi tervüket növénytermesztési és állattenyésztési vonatkozásban 80-85 %-ra tudták teljesíteni. Évi jövedelmük 65-70 %-a állattenyésztésből származott, ugyanakkor a termelésre fordított összes munkaegységből csak mintegy 25-30 %-ot használtak fel az állattenyésztésre. A termelőszövetkezetekben a kiválóan és rendszeresen dolgozó tagok életszínvonala valamelyest emelkedett a múlt évhez viszonyítva. Ehhez azonban hozzájárult a háztáji föld 1 kh-ra való felemelése, ezenkívül a háztáji állatállomány szaporodása is. Az állam az Alkotmány, Vöröspartizán, Sztahánov és Ságvári tsz-eknek munkaegység megsegítése céljából 242.000 Ft-ot biztosított. /37/

A hódmezővásárhelyi termelőszövetkezetek többségének 1954 végén közzadó hátraléka is volt:

Táncsics 5000 Ft, Somogyi 6000 Ft, Dózsa 130 Ft, Csapajev 9935 Ft, Szántó Kovács János 16.975 Ft, Kossuth 120 Ft, Rózsa Ferenc 21.280 Ft, Ságvári 24.090 Ft, Bem 5.115 Ft, Sztahanov 9.700 Ft, Engels 14.405 Ft, Vöröspartizán 9621 Ft, Új Élet 4445 Ft, Viharsarok 9380 Ft és Uttörő 4000 Ft.

Az összes hátralék 181.965 Ft-ot tett ki. /38/

A következő évben, 1955-ben újabb lendületet vett a termelőszövetkezetek szervezése és erősítése. Ennek érdekében az év elején a város termelőszövetkezeteiben megtartották a vezetőségválasztást. A választás során 8 új tsz-elnököt választottak. "Leváltásra kerültek azok az elnökök, akik munkájuk során figyelmen kívül hagyták a szövetkezeti demokráciát, vagy nem látták el megfelelően a termelőszövetkezet elnöki teendőit." /39/ A Városi Tanács kiindulva az MDP Központi vezetőségének 1955 március 2-4-én hozott határozatából, a termelőszövetkezetek fejlesztése érdekében az alábbi feladatokat tűzte ki célul:

"a./ A város területén 5 MTSz-t szerveznek 60 családdal, 75 taggal és 350 kh földterülettel.

b./ A meglévő mezőgazdasági termelőszövetkezeteket 264 családdal, 370 taggal és 1450 kh földterülettel fejlesztik fel. /40/

Új termelőszövetkezetek létrehozását határozták el: Alsókopáncson, a Hatrongyosi és csókási részen, Erzsébeti oldalon, Szőrháton és a Rárósi részen, a Csomorkányi oldalon. /41/

A valóságban túlteljesítették a tervet, mert 1955 őszén 6 új termelőszövetkezetet szerveztek: Aranykalász, Hunyadi, Alsókopáncs, Rákóczi, Haladás és Vöröslobogó. A Béke I. típusú csoport tagjai

átléptek a Bem termelészövetkezetbe. Az ujonnan alakult termelészövetkezetekbe zömmel középparasztokat szerveztek be. /42/ Az év végén 30-ra emelkedett a tsz-ek száma; családok száma 1375, 1671 fővel. Összes földterületük 17.886 kh, ebből szántóterület 13.612 kh. A termelészövetkezeti csoportok száma 3, összes területük 245 kh, tagok száma 62 fő. /43/

A vásárhelyi termelészövetkezetek október 31-i fordulónappal készítették el az 1955. évi zárszámadásukat; 24 tsz készített zárszámadást, melyből 17 aktivan, 7 passzivan zárt. Jó eredményt ért el a Dózsa 190.019 Ft-tal, Előre 118.311 Ft-tal, Szántó Kovács János 69.445 Ft-tal stb. Passzivummal zárt az Alkotmány 7.629 Ft-tal, Rácz Ferenc 26.111 Ft-tal, Kossuth 50.476 Ft-tal, Ságvári 3.498 Ft-tal, Viharsarok 11.349 Ft-tal, Lenin 186.687 Ft-tal és a Sztahanov 4.999 Ft-tal. /44/

Az 1954-1956-os években a termelészövetkezetek részére 9959 m/Ft összegű beruházási hitelt folyósított a MNB hódmezővásárhelyi fiókja. A folyósított hitel 55 %-át építkezésre használták fel; pl: 1954-ben 5 tsz-ben öntözőtelepet létesítettek, 1955-ben pedig 43 új létesítménnyel gyarapodtak a tsz-ek. Ebben az időszakban termelési célra 1.155 m/Ft összegű közép lejáratú forgóalap hitelt és mérleg hiány rendezésére 2.142 m/Ft hitelt folyósítottak. A tsz-ek a beruházások után 1954-ben 269 m/ft, 1955-ben 122 m/Ft összegű vissza nem térítendő állami támogatást kaptak. /45/

Hódmezővásárhelyen 1955 végén 5 állami és tangazdaság, 30 mezőgazdasági termelészövetkezet, 3 mezőgazdasági termelészövetkezeti csoport, 1 halászati termelészövetkezet, valamint 2 gépállomás /vásárhelyi és a batidai/ működött. A Városi Tanács kezelésében lévő mintegy 4.300 kh terület figyelembevételével 1955. december 31-én a város területének már csaknem a felén szocialista üzemek gazdálkodtak.

A szocialista szektor megoszlása:

Állami gazdaságok területe	14.269 kh
Mezőgazdasági termelőszövetkezetek területe	17.886 kh
Mezőgazd. I. típusu tszcs-k	245 kh
Halászati tsz területe	1.400 kh
Városi Tanács kezelésében lévő terület	4.343 kh /46/

1952 óta főleg a termelőszövetkezetek területe növekedett jelentősen, amely 1955 végén a város összes területének egyötödét teszi ki. 1954-ben a revizionizmus kártevése következtében csökkent a tsz-ek területe, család és taglétszáma. 1955-ben már a szövetkezeti mozgalom erőteljesebb fejlesztésével nemcsak az előző másfél év csökkenéseit pótolták, hanem a tsz-ek területe, család és taglétszáma meghaladta az 1953 évit is. /47/

A vizsgált időszakban a termelőszövetkezetek átlagos összes területe kh-ban, valamint a taglétszám a következőképpen alakult:

É v	Mezőgazdasági termelőszövetkezetek			
	átlagos		egy tagra jutó szántó kh	egy családra jutó tagok száma fő
	területe kh	taglétszáma fő		
1952. XII. 31.	676	555	10,3	1,3
1953. IX. 30.	696	565	10,7	1,3
1954. XII. 31.	605	466	9,6	1,2
1955. XII. 31.	596	557	8,1	1,2

Az egy tagra jutó szántóterület, 1953-hoz viszonyítva, 1955-ben 24,3 %-kal /2,6 kh-dal/ csökkent, de még így is 2 kh-dal nagyobb a megyei átlagnál. /48/

A termelőszövetkezetek területének megoszlása százalékban:

	1953. XII.	1954. XII.	1955. XII.
Szántó	84,2	80,6	76,1
Kert	0,7	0,9	1,2
Rét	2,9	3,0	2,1
Szőlő	0,1	0,3	0,0
Legelő	11,8	13,1	15,9
Erdő	0,1	0,1	0,4
Nádas	0,0	0,0	0,0
Fanet	0,2	2,0	4,3
Összesen:	100,0	100,0	100,0

Az utóbbi évek folyamán a város termelőszövetkezeteinek összes területéhez viszonyítva csökkent a szántóterület, mivel a területi fejlődés következtében elsősorban a legelő és a földadó alá nem eső terület aránya növekedett. /49/

A város termelőszövetkezeti tagságának több mint 80 %-a brigádszervezetbe tömörülve dolgozik. 1955 márciusában valamennyi tsz rendelkezett növénytermesztő brigáddal, mintegy 88 %-ában pedig állattenyésztő brigád is működik. A brigádszervezetek női taglétszámának aránya valamivel magasabb, mint amilyen arányban az összes tagságban a nők képviselve vannak. A nők bekapcsolódása főként a növénytermesztési brigádokban magas.

A termelőszövetkezetek brigádhelyzete 1955.március 31-én a következő:

Brigádok megnevezése	Brigádok száma	Brigádtagok	
		száma	az összes tag- ság %-ában
Növénytermesztő	26	695	58,6
Kertészeti	3	26	2,2
Állattenyésztési	21	236	19,9
Összes	50	957	80,7

A város termelőszövetkezeteinek növénytermesztését az elmúlt három év folyamán a kenyérgabona és rizs vetési arányának fokozatos növekedése, s ezzel egyidőben a takarmánygabona - főleg a kukorcia és az ipari növények - vetési arányának csökkenése jellemezte. Az ipari növények közül elsősorban a gyapot vetésterületét csökkentették a tsz-ek; 1952-ben 521 kh, 1953-ban 471 kh, 1954-ben 61 kh volt a gyapot vetésterülete, 1955-ben pedig egyáltalán nem vetettek gyapotot. A burgonya, cukor- és takarmányrépa, hüvelyes és vegyes növények, valamint a szántóföldi zöldség vetésterületére kisebb ingadozásoktól eltekintve általában azonos százalékat használták fel 1952 óta a szántóterületnek. /51/

Az őszi betakarítású növények vetésterülete 1952. óta fokozatosan növekedett. A növekedés elsősorban rostkenderből jelentős, amelynek 1955 évi vetésterülete /330 kh/ mintegy 180 %-kal nagyobb az 1952 évinél /123 kh/. Jelentősen emelkedett a rizs vetésterülete is; 1955 őszén a város termelőszövetkezetei már több mint kétszer /377 kh/ akkora területről takarították be a termést, mint 1952-ben /185 kh/.

A termelőszövetkezeti szántóterület talajerő utánpótlása 1955-ben eléggé lemaradt az egyéni gazdaságokétól. 1954. augusztus 1 és 1955. május 31 közötti időszakban a város termelőszövetkezetei csak 6,8 %-át istállótrágyázták a szántóterületnek, míg az egyéni gazdaságok 15 %-on végezték el a trágyázást. /52/

A tsz-ek terméseredményeit vizsgálva egyik súlyponti kérdés a buza volt. A szövetkezetek holdankénti átlagos buzatermése 1953-ban 9,8 q, 1954-ben 5,5 q, 1955-ben 9 q és 1956-ban 7,9 q. Ha az 1955-ös eredményt az 1953 évihez viszonyítjuk látható, hogy majdnem 1 q-val csökkent a termésátlag. /53/ A termelőszövetkezetek buzatermesztésére ebben az időszakban még inkább a kisüzemi termelés volt a jellemző. A termés hozam növelését akadályozta az is, hogy sokan a búzát

nem úgy tekintették, mint az egyik legfontosabb terményt. A buza jelentőségéhez képest évi munkálatait nem végzik különös gondossággal. Nem megfelelő az előveteményezés, a talajelőkészítés, fejtrágyázás, hengerezés, fogasolás, gyomirtás. A vetési idők eltolódnak. Ez mind hozzájárult ahhoz, hogy 1955-ben a buzából betervezett terméseredményből 120 vagon kiesés volt. /54/

Az őszi betakarítású növények közül 1955-ben főleg kukoricából és cukorrépából értek el jó eredményeket a tsz-ek. A kukorica termésátlaga majdnem ötszöröse, a cukorrépáé több mint kétszerese az 1952 évinek. 1952-ben a kukorica /májusi morzsolt/ holdankénti termésátlaga 2,5 q, 1954-ben 10,4 q, 1955-ben 11 q. A cukorrépa holdanként 1952-ben 56,2 q, 1954-ben 120,7 q és 1955-ben 133,7 q termést adott. 1955-ben a kedvezőtlen időjárás hatására a burgonya terméshezama /23 q/ mintegy 17 mázsás terméscsökkenést eredményezett holdanként 1954-hez /42,1 q/ viszonyítva. A rizs termésátlaga az 1954. évi /10,9 q/ jó termés után 1955-ben /3,6 q/ csaknem 5 mázsával csökkent holdanként. /55/

Hódmezővásárhely termelőszövetkezeteinek állatállománya a szántóterülethez képest aránytalanul fejlődött. A 100 kh szántóterületre jutó állatok száma

1952-ben	33,2 %-kal
1953-ban	39,0 %-kal
1954-ben	34,5 %-kal
1955-ben	40,3 %-kal

volt kevesebb, mint az egyéni gazdaságokban. A termelőszövetkezetekben a négy év folyamán állandósult ugyan az állatokkal való ellátottság javulása, azonban az egyéni gazdaságokéhoz viszonyítva, valamint az 1952. évi M.T. határozat célkitűzéseit figyelembevéve még mindig alacsony fokon állt. 1955. szeptember 30-ig a tsz-eknek csak 48,4 %-a

sikerült teljesíteni a M.T. 1952 évi határozatát, amely a 100 kh termelőszövetkezeti szántóterületre jutó számosállat számát 37 darabban irányozta elő. A város termelőszövetkezetei ettől a tervtől

1952-ben 52,2 %-kal

1953-ban 51,1 %-kal

1954-ben 50,1 %-kal

1955-ben 51,6 %-kal még lemaradtak. /56/

A termelőszövetkezetek állatállományának növekedése 1953 január 1-től egyedül a juhállományban volt folyamatos. A szarvasmarha, ló és sertésállomány 1953-ban és 1954-ben általában csökkent, 1955 végén mind a négy állatfajtából ismét valamelyest fejlődés történt. Az állatokkal való ellátottság különösen azokban a termelőszövetkezetekben aránytalan, amelyek a nagyobb területi kategóriákba tartoznak. A szövetkezetek csaknem 60 %-ában a 100 kh szántóterületre jutó számosállat 10-20 darab között van. /57/

A város termelőszövetkezeteinek anyaállattal való ellátottsága a következő:

Megnevezés	Tehén	Kanca	Anyakoca	Anyajuh
	állomány az össz.állomány %-ában			
1952. XII. 31.	34,4	51,6	20,4	56,6
1953. IX. 30.	35,2	47,6	18,4	56,6
1954. XII. 31.	35,4	46,3	20,4	67,1
1955. XII. 31.	37,8	42,3	17,2	57,0

/58/

A statisztikából kitűnik, hogy a négy év alatt egyedül a szarvasmarhaállományban volt fokozatos a javulás. Ez azért jelentős, mert a tehénállomány fejlesztése a tejtermelés növelésének is alapja. Ezzel ellentétben a lóállományban fokozatos csökkenés tapasztalható a kancáknál. A lóállomány anyaeellátottsága 1952 óta majdnem 12 %-kal csökkent. A sertés- és juhállománynál az anyaeellátottság a négy év

időszakában hullámzó volt, 1954-ben javult, míg 1955 végére csökkent. A termelőszövetkezetek 1952 óta összes állományukhoz viszonyítva növelték a hizósértések számát.

A hizósértések száma az össz. sertésállomány százalékában:

1952. IX. 30-án 11,0 %

1953. IX. 30-án 13,9 %

1954. IX. 30-án 14,3 %

1955. IX. 30-án 15,6 %.

A Szántó Kovács János termelőszövetkezet sertésállományának 33,3 %-a, a Sztahanovnak 32,1 %-a, a Dózsának 25,7 %-a hizóban áll. A Vöröspartizán 168 db, a Táncsics 117 db sertésállományában egyetlen hizósértéssel sem rendelkezik 1955-ben. /59/

Ebben az évben a termelőszövetkezetek mintegy 46 %-ában a szarvasmarhaállomány 50 db alatt volt. A tejtermelés igen alacsony, hiszen az istállóátlagok még a 3 litert sem érték el. A termelőszövetkezetek közül az előzőnél jobb eredményt azok a tsz-ek értek el a tejtermelésben, amelyek összes szarvasmarhaállománya legalább 80 db fölött volt. Állományukhoz képest még ezekben a tsz-ekben is alacsony volt a tejhozam. A legmagasabb tejhozamokkal /napi istállóátlaguk 4,3-4,4 liter/ a Dózsa és a Somogyi termelőszövetkezetek rendelkeztek. A szövetkezetek több mint egyötödében a napi istállóátlagok még a 2 litert sem érték el; pl: a Sztahanov, Kossuth, Lenin, Viharsarok, Vöröspartizán. /60/

Az istállóátlagok alakulását laktációs görbén vizsgálva megállapítható, hogy egyéb - tenyésztési problémákon kívül főleg a takarmányhiány befolyásolta a város termelőszövetkezeteinek tejtermelését.

Ez különösen április hónapban mutatkozott meg, amikor a télire tárolt takarmányok már nagyrészt elfogytak, azonban az elhuzódó télies idő miatt a legeltetést csak később kezdhették meg.

Az MDP városi pártértekezlete 1956 áprilisában megállapította, hogy az állattenyésztés megjavításának legfontosabb előfeltételei közé tartozik a takarmánybázis kiszélesítése, a lelkiismeretes tenyésztői munka meghonosítása. "Ennek érdekében a leghozzaértőbb kádereket kell az állattenyésztés területére irányítani és a férőhelyek problémáját is meg kell oldani." /61/ E feladat megjelölése alapján véve helyes és ésszerű volt.

A város területén - mint említettem - két gépállomás működött: a hódmezővásárhelyi és a batidai. 1953 óta a Batidai Gépállomás működési területét, ezzel párhuzamosan erőgépállományát a Hódmezővásárhelyi Gépállomás javára csökkentették. A Batidai Gépállomás általában a város szegedi és makói ut által bezárt területén /tsz-ek 42 %-án/ végzi a mezőgazdaság gépi munkálatait 1955-ben. A Hódmezővásárhelyi Gépállomás munkaterületéhez tartozik a város területén működő termelőszövetkezetek mintegy 58 %-a. /62/

1953-tól a két gépállomás erőgépállományát csaknem 20 %-kal emelték 1955 végéig. /63/ Az erőgéppark növelése ebben az időszakban első sorban a Hódmezővásárhelyi Gépállomást érintette, amelynek traktor-egység állománya közel 83 %-kal növekedett. A géppel végzett növény-ápolási munkák elvégzéséhez több univerzális traktor áll a város gépállomásainak rendelkezésére. Az univerzális traktorállomány 1953-ban 6,7 %-át, 1955-ben pedig már több mint 12 %-át képezte az erőgépállomálynak. A gépállomások erőgépállományának növekedésével a város tanácsi területének gépesítése 40,6 %-kal, a termelőszövetkezeteké 24,7 %-kal javult.

Az 1953 év 1955 évi kalászos termés hozamokból megállapítható, hogy a Hódmezővásárhelyi Gépállomás működési területén lévő termelőszövetkezetek jobb eredményeket értek el, mint a Batidai Gépállomáshoz tartozók. A tavaszi árpa kivételével a holdankénti termésátlagok

általában meghaladják a város egyéni gazdaságaiban elért eredményeket. A Batidai Gépállomáshoz tartozó termelőszövetkezetek kalászos terméshozamai - az 1955 évi őszi termésátlag kivételével - az elmúlt két évben minden esetben az egyéni gazdaságok termésátlagai alatt maradtak. Különösen kedvezőtlen ezekben a termelőszövetkezetekben a buza termésátlagának alakulása, amely 1954-ben 1,6 q-val, 1955-ben 0,5 q-val volt kevesebb holdanként az egyéni gazdaságok termésátlagánál. /64/

A Batidai Gépállomáshoz tartozó termelőszövetkezetek terméseredményeit a gépállomás munkájának kifogásolható minősége mellett elsősorban e körzet talajviszonyai befolyásolják.

Mindkét gépállomásra jellemző, hogy nem fordítanak kellő gondot a termelékenység növelésére, illetve a gépi kapacitás kihasználására. A traktorok teljesítménye 1954-ben 36,8 %-kal, 1955-ben 51,6 %-kal volt alacsonyabb, mint 1953-ban. A termelékenység nemcsak az erőgépeknél, hanem a munkagépek kihasználásánál is visszaesett. Az egy kapáló gépre eső teljesítmény az 1953-ban elért 275 kh-ról 96 kh-ra esett vissza 1955-ben. /65/ A gépállomások nem tudják a gépimunkát megfelelően megszervezni. A termelőszövetkezetek még mindig, valamilyen szántó-vető vállalatnak tartják és nem harcolnak azért, hogy igényeljék a gépállomások munkájának maximumát.

A Minisztertanács és a Földművelésügyi Minisztérium 1955-ben több rendeletet adott ki a termelőszövetkezeti mozgalom kiszélesítése és erősítése érdekében. Ilyen rendeletek például: a MT 1050/1955. számú rendelete, amely a termelőszövetkezetek megszilárdításának legfontosabb feladatait rögzíti, továbbá a FM 48/1955 és 49/1955 számú rendeletei, amelyek a termelőszövetkezetek termelési tervének és bevételkiadási költségvetésének maradéktalan megvalósítását, a mintaalapszabálynak a háztáji gazdaságra vonatkozó rendelkezéseinek érvényesítését

szabályozza. A Városi Tanács VB az említett rendeletek alapján megvizsgálta a termelőszövetkezeteknél a háztáji gazdaság méretét és megállapította, hogy 12 szövetkezetben, 28 családnál a földterület vagy az állatállomány több volt, mint amennyit az alapszabály engedélyezett. /66/ Ezeket a tagokat kötelezték az engedélyezetttnél nagyobb háztáji gazdaság megszüntetésére. Az eljárás több termelőszövetkezetnél - pl. Dózsa, Engels, Alkotmány, Szabadság - eredményre is vezetett. Ellenkező esettel is találkozhatunk - pl. Sztahanov, tsz, ahol az elnök és a növénytermesztési brigádvezető kijelentették, hogy nem mondanak le bérelt földjükről, valamint a háztáji gazdaságot meghaladó állatállományról. 1955. július 1-ig 9 család nem számolta fel a megengedettnél nagyobb háztáji gazdaságát, ezeket a hivatkozott rendelet értelmében a Városi Tanács Pénzügyi Osztálya megterhelte.

A város állami gazdaságai termelőeszközöket, felszereléseket bocsájtottak a termelőszövetkezetek rendelkezésére. Ilyen segítséget kaptak: a Tangazdaságtól a Marx és a Szántó Kovács János tsz, a Barattyosi Állami Gazdaságtól a Lenin, Rózsa Ferenc és Előre termelőszövetkezetek.

A 49/1955. FM rendelet végrehajtásának eredményeképpen " a VB felmérte, hogy a termelőszövetkezetekben milyen mértékben furakodott be az osztályidegen elem. Megállapították, hogy 12 tsz-ben 27 család van olyan, akiket el kell távolítani. Ezeket a tagság sorai közül kizárta". /67/ A VB továbbá észrevételezte, hogy a termelőszövetkezetekben a termelési tervek sok szakmai és egyéb hiányosságot tartalmaznak, amelyek gátolják a jövedelmező gazdálkodást. "Vannak tsz-ek, ahol olyan terv készült, amely figyelmen kívül hagyja a népgazdaság, a közös gazdaság érdekeit, és csak a tagság pillanatnyi érdekeit tartja szemelőtt". /68/

Az MDP városi pártértekezlete 1956 áprilisában a következő megállapításokat tette: A termelőszövetkezetek pártszervezeteinek legfontosabb politikai munkája a szövetkezet gazdasági eredményének és szervezeti életének állandó javítása. Véget kell vetni az elvtelen elnézéseknek, a "te se bánts, én se bántalak téged" szellemnek. Egyéni parasztokkal pedig barátkozni kell, és ne a kapitalizmus hiveiként tekintsék őket. /69/

Hódmezővásárhelyen 1956 őszére a termelőszövetkezetek gazdasági és politikai élete is pozitív irányban haladt, bár mindkét területre jellemző volt a sok ellentmondás, a határozatlan vezetés, irányítás. Nagy kár, hogy ezt az előrehaladást megakadályozta az 1956-os ellenforradalom.

3. Az ellenforradalom viharában

A város dolgozó parasztsága körében az ellenforradalomnak nem volt olyan bázisa, mint amire a szervezők számítottak. A parasztok zöme végezte az őszi mezőgazdasági munkát. A városban azonban az ellenforradalom így is súlyos károkat okozott.

Az MDP Központi Vezetősége az 1956. július 18-21-i ülésen lényegében helyes programot fogadott el, a XX. kongresszus eszméinek alkotó alkalmazására törekedett. Az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésére olyan feladatokat tűzött ki, amelyek biztosítják a dolgozók életszínvonalának emelését, ugyanakkor konkrét intézkedést tett az életkörülmények javítása érdekében. /Békekölcsön-jegyzés stb./ Az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletet hozott a földrendezésekről és tagosításokról. A rendelet kimondta: "Tagosítani akkor lehet, ha a tagosítást kérő termelőszövetkezeteknek, illetve állami gazdaságoknak - 20 kh-nál kisebb darabokban - együttesen 400 kh-dat meghaladó, szétszórtan fekvő területük van... A földrendezéseket és tagosítá-

sokat a tanácsok végrehajtó bizottságai ellenőrzik. Ha azt tapasztalják, hogy a földrendezési és tagosítási bizottságok törvénytől eljárást követtek el, határozataikat meg kell semmisíteni és új eljárásra kell őket utasítani." /70/

A Városi Tanács VB 238/1956. számú határozata kimondja: " szükséges a tagosítás felfüggesztése, illetve megszüntetése". /71/ Ezt a végrehajtó bizottság azzal indokolta, hogy az 1956 évi tagosítás miatt a lakosság, de különösen az egyénileg gazdálkodók között nagy volt az ellenállás. Például: október 22-ig 272 birtokbaadás volt kitűzve Hódmezővásárhelyen. A birtokbaadásra azonban nem jelent meg 101 fő, nem fogadta el 27 fő. A 144 fő elfogadta ugyan a csereföldet, de ezek egy része nem a cserébe kapott területen, hanem a tagosítás előtt tulajdonában lévő ingatlanon kezdte meg az őszi munkákat.

A Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága kérte a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságát, hogy az 1956 évi tagosítást szüntesse be és az eddigi munkát hatálytalanítsa. A termelőszövetkezeti mozgalomban lévő hibák jelentős részét felszámolták, tehát a parasztság fő sérelmeit igyekeztek orvosolni.

A parasztok közül Hódmezővásárhelyen is szervezetten főleg a Független Kisgazdapárt-ba tömörült kulákok támadták a szocialista rendszert. A Nemzeti Parasztpárt lényegében nem tudott továbbjutni az ideiglenes intézőbizottság megalakulásánál és a megfogalmazott programjuk meghirdetésénél. A parasztság magatartását befolyásolta az egyházi birtokokat visszakövetelő Mindszenty bíboros beszéde, valamint az a körülmény is, hogy a termelőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban mind gyakrabban jelentek meg a földjüket, tanyájukat visszakövetelő kulákok, volt földbirtokosok. Az ellenforradalom erősen támadta a termelőszövetkezeteket és állami gazdaságokat. Az állami gazdaságokban most érezhető volt, hogy korábban sok osztályidegen elemet vettek fel "mint jó szakembert". Ezek az ellenforradalom alatt létre-

hozták a munkástanácsokat. E munkástanácsok tevékenysége nagyjából azonos volt az ipari üzemi munkástanácsokéval. Annál is inkább így volt, mert ezeket is a városi munkástanács elnöksége irányította./72/ A város mezőgazdasági termelőszövetkezetei között voltak olyanok, amelyeket nem tudtak az ellenforradalmárok megbontani. Ezeken a helyeken nem szerveztek munkástanácsokat, vagy ha igen, az csak névleges maradt. A vezetést megtartották a régi vezetők. A tagok nem sztrájkoltak, hanem dolgoztak. Előfordult azonban, hogy néhányan kiléptek a termelőszövetkezetből, vagy néhány hangoskodót kizártak. /Ilyen volt pl. a Dózsa termelőszövetkezet./ A termelőszövetkezetek másik részében a munkástanácsok megalakultak a választott vezetőség mellé, ez megerősítette a tagságot. Egyik része fel akarta osztani a közös gazdaságot, a másik része ragaszkodott hozzá. November elején például a Petőfi termelőszövetkezetben közgyűlést hívtak össze Nagy Sándor kulák származású szövetkezeti tag és Katona János volt kupec kezdeményezésére. Ezek követelték a szövetkezet vagyonának szétosztását. A résztvevők elhatározták, hogy a termelőszövetkezet csak addig marad meg, amíg betakarítják és szétosztják a termést. Azért pedig, hogy a szövetkezet addig ne maradjon vezetőség nélkül, munkástanácsot választottak, amelynek feladata lett volna a munka irányítása. A munkástanácsba bekerült Nagy Sándor és Katona János is, sőt a munkástanács többsége a kilépni szándékozók közül került ki. A szerződött állatokat kiosztották és készültek az egész közös vagyon szétosztására. Azok a tagok, akik ragaszkodtak a termelőszövetkezet-hez, elleneztek a közös vagyon szétosztását. Erre a kilépők sztrájkot szerveztek, a munka megbénult. A szövetkezethez ragaszkodó tagok megfeszített munkával dolgoztak, hogy az állatállományt megmentse. A harc vége az lett, hogy a termelőszövetkezet taglétszáma és földterülete csökkent, de a termelőszövetkezet nem bomlott fel. /73/

Hódmezővásárhely területén 1956. október 31-ig 28 termelőszövetkezet és 4 termelőszövetkezeti csoport működött 21.384 kh földterületen, a város szántóterületének 34,2 %-án. A szövetkezeti gazdaságokban a családok száma 1860, a tagok száma 2285 fő volt. A szövetkezetekben és termelőcsoportokban lévő középparaszt családok száma 364./74/ A termelőszövetkezetek október végén készítették el zárszámadásaikat. Az ellenforradalmi események erősen éreztették hatásukat itt is. 1956-ban az állóeszközök értéke az előző évi 6-7 millió forinttal szemben csak 2,5 millió forinttal nőtt. Az állóeszközökön belül a legnagyobb mérvű csökkenés a tenyész- és ígásállatoknál mutatkozott; az állomány értéke az 1953 évi szintre csökkent. Az üzemviteli célra tartalékoltt forgóeszközök értéke az előző évhez viszonyítva 1,3 m/Ft-tal csökkent. A forgóeszközök 49 %-a saját forrás volt. A város termelőszövetkezetei 1956-ban felhalmozást nem eszközöltek, sőt a korábbi évek felhalmozásait is csökkentették. Ennek tulajdonítható, hogy a tagok részesedése mintegy 60 %-kal nőtt az előző évekhez viszonyítva. A részesedés 77 %-át természetben adták ki. Az egy tagra jutó részesedés 10.514 Ft, az egy munkaegységre eső érték városi szinten 29 Ft 27 fillér volt. A közös gazdaságok közül 14 termelőszövetkezet 2.552 m/Ft összegű hiánnyal zárta az évet. /75/

Tekintettel arra, hogy a zárszámadás október 31-i nappal történt, nem tükrözi teljesen az ellenforradalom által okozott kárt. A zárszámadás után még nagyobb mérvű volt az eszközök széthurcolása.

1956. októberében a Minisztertanács 3559/IX.1/1956. számú határozata 4. pontjában foglaltak végrehajtása érdekében a Magyar Nemzeti Bank és a FM 1/B/1956 számú együttes utasítása intézkedik a termelőszövetkezetek hiteltartozásának rendezéséről. A fentiek szerint azokat a hiteltartozásokat, amelyek az elmúlt években az irányító szervek erőszakos intézkedései következtében jöttek létre és igazságtalanul,

önhibájukon kívül terhelik a termelőszövetkezeteket, el kell engedni. A város 22 termelőszövetkezetének 2.415 m/Ft összegű hitelt engedett el a MNB. Ebben különböző tételek szerepeltek: 570 m/Ft szerződéses gyapottermesztés miatt, 480 m/Ft szerződéses rizstermelés miatt, 228 m/Ft helytelen tőpusterv miatt stb. /76/

Több helyen az ellenforradalom elérte célját és zavarkeltéssel, terrorral, bomlasztással sikerült egyes termelőszövetkezetek feloszlását kierőszakolni. A városban 8 termelőszövetkezet és 2 termelőszövetkezeti csoport bomlott fel, zömmel olyanok, amelyekben tulajdonrészt középparasztok voltak a tagok; pl: a szörháti, kopáncsi, szikáncsi területen 1955-1956-ban /Alsókopáncs, Haladás, Hunyadi, Rákóczi, Jólét Utja, Uj Élet termelőszövetkezetek/ alakultak végleg felbomlottak. Ennek következtében igen nagy mértékben csökkent a középparasztok száma. 1957 első félévében már csak 70 középparaszt család dolgozott a termelőszövetkezetekben. /77/ Voltak olyan szövetkezetek, amelyek a bomlás után, 1957 tavaszán újraalakultak; pl: Szabadság, Uttörő, Viharsarok. A feloszlott termelőszövetkezetek közül az Alsókopáncs, Haladás, Hunyadi, Rákóczi már 1957 februárjában rendezték valamennyi kötelezettségüket. Az Aranykalász tsz 110 m/Ft, az Uj Életnél 31 m/Ft, a Jólét Utjánál 114 m/Ft és a József Attila termelőszövetkezetnél /amelyet FM utasításra 1956. október 31-én felszámoltak/ 189 m/Ft vagyonihiány mutatkozott, összesen 444 m/Ft. Ebből az összegből a Városi Tanács Pénzügyi Osztályán befolyt 116 M/Ft. A fennmaradó 308 m/Ft összegű rendezetlen kötelezettségekre a MNB középlejáratu hitelt folyósított, amelyet központi utasításra 1966 decemberében leírtak. /78/

A felbomlott termelőszövetkezetek földterülete 2.489 kh, taglétszáma 267 fő volt. Az ellenforradalom hatására még 19 termelőszövetkezetből 325 tag lépett ki 3021 kh földdel. A termelőszövetkezetek a kilépett tagokkal 1957. július 31-ig a vonatkozó utasítások alapján

elszámoltak és 2.192 m/Ft összegű tartozást mutattak ki, amely tartozást a Városi Tanács Pénzügyi Osztályának behajtásra átadtak. Az elszámolásokat a Városi Tanács Mezőgazdasági Osztálya felülvizsgálta. A tartozásból 37 m/Ft a gépállomást illetve a visszaadott földeken végzett munkák miatt. A MNB a kilépők tartozása miatt a termelőszövetkezeteket 2.155 m/Ft összegű hitellel mentesítette. A pénzügyi osztály a behajtásra átadott összegből 433 m/Ft összeget hajtott be. "A kilépett tagok banktartozásai" c. hitelszámlán még nyilvántartott 1.759 m/Ft összeget központi intézkedés folytán később a MNB leírta. /79/

1957 tavaszán a korábban erőszakosan egyesített termelőszövetkezetek ismét különváltak; pl: a Bem termelőszövetkezetből kivált a Táncsics, a Szántó Kovács János tsz-ből a Marx stb.

Hódmezővásárhelyen az ellenforradalom kártevése súlyos volt gazdasági, politikai és ideológiai területen egyaránt. Azonban bármennyire is megviselte a termelőszövetkezeti mozgalmat az ellenforradalom káros hatása, bebizonyosodott, hogy az 1948-ban elvetett szövetkezeti mag erős fává nőtt és mélyre eresztette gyökereit a dolgozó parasztok körében olyannyira, hogy az ellenforradalom vihara sem volt képes kicsavarni tövestől, csak megtépázni.

III.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése

Hódmezővásárhelyen /1957-1960/

Az ellenforradalom fegyveres erőinek szétzúzása Magyarországon a szovjet csapatok segítségével történt, ami kedvező lehetőségeket, feltételeket teremtett a szocializmus belső erői számára a politikai, eszmei és ideológiai harc megvívásához.

Az ellenforradalom leverésében döntő szerepet játszott az a körülmény, hogy 1956. november 2-án és 3-án megszerveződött a magyar szocialista erők forradalmi központja, a magyar forradalmi munkás-paraszt kormány, újjáalakult a Magyar Szocialista Munkáspárt Intéző Bizottsága, majd ideiglenes Központi Bizottsága is.

1. A konszolidáció megvalósulása, a termelőszövetkezetek erősödése, fejlődése

Az ellenforradalom leverése után a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a termelőszövetkezeti mozgalomban korábban elkövetett hibák megszüntetése, a termelőszövetkezetek megvédése és megerősítése érdekében több fontos intézkedést hozott - figyelembe véve és betartva a lenini elveket. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1957. január 6-i nyilatkozata már kimondta, hogy a kormány egyik fő feladatának tartja a mezőgazdaság szocialista átalakítását, s hogy a szövetkezetek támogatásához minden segítséget megad. /1/

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1957. február 26-i határozata a párt és az állami szerveknek kötelességévé teszi a szövetkezetek támogatását.

Az MSZMP 1957. júniusi országos értekezletének határozata szerint az ellenforradalom szétverése után a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztését zavaró régi hibákat jórészt kijavítottuk. A kötelező beszolgáltatás eltörlése, a piaci értékesítés korlátozásának enyhülése, a kötelező tervmutatók fokozatos megszüntetése, a nagyobb önállóság és a központi készletek szerződéses rendszer útján való biztosítása a termelőszövetkezetek fejlődését segítette. "Megteremtődtek a kedvező feltételek ahhoz, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom egészségesen haladjon előre... A termelőszövetkezeti mozgalomban egyesül az egész népgazdaság, az egész nép és a dolgozó parasztság együttes alapvető érdeke." /2/

A párt szövetkezeti politikájának megújítását tehát már az ellenforradalom leverése után megindult társadalmi-gazdasági folyamatok szükségessé tették, különös tekintettel arra, hogy a szövetkezeti kérdésben eluralkodott szektás-dogmatikus gyakorlat mellett semmi kilátás nem lehetett a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalom győzelmére. A szövetkezeti politika megújulásának kezdetét a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága által 1957. júliusában jóváhagyott Agrárpolitikai Tézisek jelentették. Jóllehet, e dokumentum a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalom okmánya, de hatása tagadhatatlan volt az egyéb termelőszövetkezeti ágazatokra is, mint ahogyan jelentősége tagadhatatlan a szövetkezeti jogintézmények fejlődésére is. Az agrártézisek a népi hatalom és a nagybirtokosoktól kisajátított föld megvédésének rendelték alá a parasztkérdést is. Ennek érdekében a munkás-paraszt szövetség megszilárdítását tűzte ki célul, és ebben az időben még nem tette központi kérdéssé a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztését. E helyett az ellenforradalom viharaiban megmaradt, vagy azt követően újonnan megalakult termelőszövetkezetek szervezeti, politikai megszilárdítására törekedett, hogy így vonzóvá váljanak a dolgozó parasztok számára.

A tézisek szakítottak a korábbi merev mintaalapszabály-rendszerrel, kiszélesítették a szövetkezeti tulajdon tárgyi körét, lehetővé tették a szövetkezetben új jövedelemrészesedési formák kialakítását, az árukapcsolatokat a begyűjtés helyett a szerződéses kapcsolatokra helyezték stb.

Alapvető változás 1957-ben következett be a mezőgazdaság tervszerű irányításának rendszerében is.

A korábbi időszakhoz képest reálisabbá váltak a népgazdasági tervek és azon belül a mezőgazdaság előirányzata. Az előirányzatok kialakításánál a korábbiaknál nagyobb gonddal vették figyelembe a mezőgazdaságban uralkodó, átalakulóban lévő termelési viszonyokat, a termelőerők helyzetét és a fejlesztési lehetőségeket.

A begyűjtési rendszer, valamint a többi adminisztratív előírás megszüntetését követően a tervszerű irányítás a különböző gazdasági jellegű szabályozók rendszerére épült, amelyek együttes alkalmazása biztosítja a termelőknek a népgazdasági terv célkitűzéseivel összhangban álló érdekelttségét.

Az ellenforradalom után először a politikai, majd pedig a gazdasági és szervezeti konszolidáció valósult meg Hódmezővásárhelyen is. A politikai, gazdasági és szervezeti élet megszilárdításában ismét a kommunisták jártak az élen. A városban az 1956-os események után közvetlenül a kommunisták fontos feladatnak tartották, hogy a termelőszövetkezetekből elhurcolt javakat megmentseék, visszavitessék. E feladatot sikerült is megoldani, hiszen - 20 ezer forint értéket kivéve - az elhurcolt javak, gazdasági felszerelések visszakerültek a termelőszövetkezetekbe. Továbbá fontos feladat volt a kilépett termelőszövetkezeti tagok föld és egyéb felszerelés iránti igényének kielégítése. Ezek helyes megoldása elősegítette a közös gazdálkodás erősödését. /3/

1957 első felében a Városi Tanács VB létrehozott egy bizottságot, amely felülvizsgálta a termelőszövetkezeteket és megállapította, hogy milyen eredmények és hiányosságok tapasztalhatók. Megnézték azt is, hogy az alapszabály szerint gazdálkodnak-e a termelőszövetkezetek. Voltak olyan vélemények a Városi Tanácsban, hogy azt a kapcsolatot, amely az ellenforradalom után a párt- és a kormány intézkedései során kialakult, ne rontsák el azzal, hogy hangoztatják a termelőszövetkezeti mozgalom erősítését. /4/

A város vezetői a párt agrártéziseit városi szintű értekezleten ismertették és beszélték meg a termelőszövetkezetek párttitkáraival. A párttitkárok itt elmondották, hogy a termelőszövetkezetekben különböző vélemények alakultak ki. Egyes szövetkezeti tagok pl. ellenzik az ellenforradalom alatt, vagy után kilépett tagok ujrafelvételét a tsz-ekbe, mivel szerintük ezek az emberek ellenforradalmárok. Továbbá mások szerint azért nem vesznek fel szegényparasztokat és agrárproletárokat termelőszövetkezeti tagoknak, mert nincs földjük. /5/

A fent említett vélemények helytelenek voltak, mint ahogy azt akkor a város vezetői is megállapították. Voltak ugyan a kilépők között ellenforradalmárok, azonban számuk nagyon csekély volt. Hódmezővásárhelyen 1957-ben jelentősen megnőtt a föld iránti kereslet és magas árakon vásároltak földeket. Ebben az évben 3.324 kh földet vásároltak az egyéni parasztok, több mint 20 millió forint értékben. Összesen 1.117 gazdaságot vásároltak meg. /6/

A város termelőszövetkezeteiben 1957-ben azok a tagok maradtak meg, akik bíztak a nagyüzemi gazdálkodásban. Az elmúlt évekhez viszonyítva az tapasztalható, hogy a termelőszövetkezetek tagjainak munkaképe, munkafegyelme jobb, de még nem kielégítő minden termelőszövetkezetben. Ebben az esztendőben a mezőgazdasági munkákban nem voltak olyan komoly lemaradások, mint amilyenekre az elmúlt években számtalan példa volt. /7/ Elősegítették a termelési biztonság megszilárdítását

és a termelési kedv növelését például a 65/1956 és az 1/1957 FM számú rendeletek is, amelyek a termelészövetkezeteknek biztosították a használatukban lévő földek és vagyontárgyak teljes védelmét. A kormány a termelészövetkezetek és a dolgozó parasztság részére nemessített, illetve fémszárolt vetőmagvakat bocsájtott rendelkezésükre az alábbi mennyiségben:

Megnevezés	Tsz-eknek q	Egyénieknek q
Tavaszi buza	300	100
Tavaszi árpa	200	300
Zab	80	100
Lucerna	10	4
Vöröshere	16	15
Tavaszi búkköny	67	20
Takarmányrépa	18	25
Napraforgó	-	40
Takarmányborsó	60	60
Burgonya	2 vagon	2 vagon
Rövid tenyészidejű kukorica	180	-
Hibridkukorica	350	-

/8/

A tavaszi kalászosok vetőmagvait és a kukoricát a termelészövetkezetek és az egyénileg gazdálkodók is cseretermény ellenében kapták, a többi vetőmagot pedig készpénz ellenében. Ez a támogatás szintén bizonyosság arra, hogy a kormány komoly segítséget adott az egyénileg gazdálkodóknak is.

A termelészövetkezetek és a gépállomások kapcsolatai is sokat javultak. A működő 23 termelészövetkezet közül 21 kötött szerződést a gépállomásokkal a tavaszi munkák elvégzésére. /9/

Az 1957-es év végén a város termelőszövetkezeteinek száma 23. Az összes földterületük 14.635 kh, ebből szántóterület 10.465 kh. A termelőszövetkezetek taglétszáma 1.221 fő. /10/

A zárszámadás során a 23 termelőszövetkezetből 22 aktivummal és csupán 1 zárt passzívummal. /11/ A termelőszövetkezetek mérlegének ilyen alakulása jelentős eredmény, hiszen a város termelőszövetkezeti mozgalmában most történt meg először, hogy mindössze csak 1 termelőszövetkezet lett mérleghiányos.

A Városi Tanács VB 1957 decemberében és 1958 januárjában minden termelőszövetkezetet szervezetileg és gazdaságilag felülvizsgált. A felülvizsgálat során megállapították, hogy a termelőszövetkezetek 1957-ben a megelőző évekhez viszonyítva politikailag, szervezetileg és gazdaságilag sokat erősödtek. Határozottan javult a termelőszövetkezetek vezetése is. A vezetőségek élükön az elnökökkel általában jól végezték munkájukat. A vezetőségek újraválasztásakor csak 2 termelőszövetkezet /Uttörő és Május 1./ elnökét váltották le, 21 termelőszövetkezetben több évre a meglévő elnököt választotta újra a tagság. Mindenütt megszüntették azt az állapotot, amely a múlt évben gyakori volt a szövetkezetekben, hogy egyes vezetőségi tagoknak több funkciójuk volt, ami akadályozta a megfelelő ellenőrzést.

A város termelőszövetkezetei már az elmúlt gazdasági években is törekedtek a helyes munkaszervezet kialakítására. Ebben az évben ezt még határozottabban folytatták, s ennek eredményeként alakultak meg minden termelőszövetkezetben a brigádszervezetek.

1957-ben a 23 termelőszövetkezet összes vagyona elérte a 40 millió forintot; a szövetkezeti alap nagysága 22 millió 170 ezer forint, az előbbi 2 millióval, az utóbbi 1,5 millió forinttal több mint 1956-ban. 1957-ben 55 ezer forinttal több földjáradékot adtak ki az elmúlt évihez viszonyítva. A termelőszövetkezetek 1956-ban 7000 Ft-ot tartalékoltak szociális alapra, 1957-ben már 207 ezer forintot. /12/ Az egy

munkaegységre eső részesedés is növekedett az elmúlt évekhez viszonyítva. Egy munkaegység értéke 1957-ben 33 Ft 58 fillér, 1955-ben 28 Ft 16 fillér. Ebből 1957-ben természetbeni részesedési értéke 21 Ft 17 fillér, készpénz 12 Ft 41 fillér, 1955-ben természetbeni részesedés értéke 19 Ft 51 fillér, készpénz részesedés 8 Ft 65 fillér. Tehát az egy munkaegység értéke 1957-ben 1955-höz képest 5 Ft 42 fillérrel emelkedett. /13/ Az egy munkaegységre eső legnagyobb részesedés az Engels termelőszövetkezetben volt /46 Ft 77 fillér/, a legalacsonyabb pedig a Sztahanov termelőszövetkezetben /18 Ft 57 fillér/. 1957-ben az 1 tagra jutó átlagos évi jövedelem 11.652 Ft volt, 1955-ben pedig 10.053 Ft.

A város termelőszövetkezeteinek többségében a tagok jövedelmének nagyobb részét a háztáji gazdaságból származó jövedelem tette ki. /Pl: a Ságvári tsz-ben átlagosan 1 tagra a közös gazdaságból 7.471 Ft, a háztájiból 8-10 ezer Ft jövedelem származott, a Sztahanov tsz-ben a közösből származó jövedelem 7.648 Ft, a háztájiból származó jövedelem pedig 10-12 ezer Ft volt./ Kisebb számban voltak az olyan termelőszövetkezetek - mint pl. a Szántó Kovács János - ahol a tagok jövedelmének 79 %-át a közösből, 21 %-át a háztájiból való részesedés tette ki. /14/ A Sallai termelőszövetkezetben a közösből 16.000 Ft, a háztájiból 5-6 ezer Ft származott.

A teljesített munkaegységek száma a termelőszövetkezetekben összesen 1957-ben 436.478 /taglétszám 1.323/, 1955-ben 42.188 /taglétszám 1671/ volt. A kisebb taglétszám mellett a nagyobb munkaegység teljesítést eredményezett az is, hogy 1957-ben a családtagok nagyobb arányban vettek részt a közös munkákban.

A termelőszövetkezetek állatállománya az 1956-os ellenforradalom következtében jelentősen csökkent. 1957-ben a termelőszövetkezetek igyekeztek növelni az állatállományt, ezt bizonyítja az a tény, hogy

hogy évi tervüket a baromfi kivételével 100 % fölött teljesítették. Az elmúlt évi kiesést azonban még teljes egészében nem tudták pótolni. A termelőszövetkezetekben a 100 kh-ra számított állatsűrűség a következő volt: /16/

szarvasmarha	9,7 db
sertés	33 "
lő	4,9 "
juh	24,8 "

Az egyéni gazdaságokban:

szarvasmarha	18 db
sertés	47 "
lő	9 "
juh	23,5 db.

A termelőszövetkezetek gondot fordítottak az állatállomány minőségének javítására is. A régi vegyes keresztezett állományukat folyamatosan kicserélik fajtatiszta állományra. Legkedveltebb például a nagy fehérhusu és középnagy fehérhusu sertés; eddig 7 termelőszövetkezet, a Ságvári, Uttörő, Dózsa, Szabadság, Táncsics, Engels, Kossuth cserélte ki törzsállományát. Három termelőszövetkezet kapott új juhtörzset: a Sztahanov 150 db merinó, a Viharsarok 100 db cigálya, a Szabadság szintén 100 db cigálya juhot. /17/ Baromfitenyésztéssel mindössze 4-5 termelőszövetkezet foglalkozik.

Az év folyamán 11 termelőszövetkezet saját erőből Zetor traktort vásárolt, ezen kívül zárszámadáskor az összes esedékes kötelezettségeiket teljesítették. A gépállomások munkája is hozzájárult a termelőszövetkezetek erősödéséhez.

Az MSZMP Városi Bizottsága 1958 februárjában értékelte a termelőszövetkezetek eredményeit és ismét felhívta a figyelmet a kétfrontos harc fontosságára, a termelőszövetkezeti mozgalom további megerősítésére, a családtagok fokozottabb bevonására a közös gazdaságok munkájába, a közös vagyon fokozottabb védelmére, a pénzügyi gazdálkodás

megszilárdítására. E feladatok megjelölése mind elősegítette a termelőszövetkezetek további fejlődését. Nagy jelentőségű volt az MSZMP Központi Bizottságának 1958 elején hozott határozata a falusi helyzetről és a falusi politikai munka megjavításáról. /18/ Erre az időre a lakosság gazdasági és politikai hangulata igen kedvezően alakult. A parasztság egyre nagyobb bizalmat tanúsított a kormány és a párt iránt. Ennek fő oka a párt helyes agrárpolitikája és az, hogy a párt és a kormány 1956 után jóvátette a parasztokat ért sérelmeket. Az egyénileg gazdálkodó vásárhelyi parasztok már nem nézték ellenséges szemmel a szövetkezeteket, elismerték eredményeiket, bár többségük még nem jutott el a szocialista mezőgazdaság, a szövetkezetek előnyeinek megértéséig, ragaszkodott kisparcellájához. Az egyénileg gazdálkodó kis- és középparasztok véleménye az volt, hogy az akkori helyzet számukra jó és maradjon minden úgy, ahogy akkor volt. Ez a vélemény részben a régebben elkövetett hibák visszatérésétől való félelmet tükrözte, de azt is mutatta, hogy az egyénileg gazdálkodó parasztok többsége szeretne volna fenntartani kisárutermelő gazdaságát.

A Központi Bizottság említett határozata hangsúlyozta, hogy a falusi politikai helyzet megjavítására, s a szövetkezetek számszerű fejlesztésében elérendő fordulat érdekében mindenekelőtt a pártszervezetek megerősítésére, a pártmunka színvonalának javítására van szükség.

Hódmezővásárhelyen 1958 tavaszán 23 termelőszövetkezet működött 1150 családdal, mintegy 1300 taggal, 15.000 kh földterületen. Ezen kívül működött még 2 termelőszövetkezeti csoport is 70 családdal, 87 taggal, 430 kh földterületen. Termelési társulásként 3 szakcsoport /halász, méhész, rizs/ tevékenykedett még. /19/

A termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok a tanácsi szektor szántóterületének 22 %-át művelik. Az állami gazdaságokat is figyelembe véve a szántóterület 38,5 %-a van szocialista szektorban.

Az év első negyedében az MSZMP Városi Bizottsága mellett megalakult egy 18 tagú bizottság, amelynek feladata a termelőszövetkezetek segítése. /20/ A bizottság tagjai részt vettek a termelőszövetkezetek politikai, szervezeti és gazdasági felülvizsgálatában, a vezetésválasztásokon és esetenként a közgyűléseken. A termelőszövetkezetek erősítése érdekében a végzett politikai munka súlypontjának tekintették, hogy a különböző párt- és kormányhatározatokat, irányelveket a párt, állami, gazdasági és tömegszervezetek alaposan megismerjék és munkájuk során hasznosítsák. A MSZMP Városi Bizottságának 1958. május 27-i végrehajtó bizottsági ülésén hangsúlyozták, hogy az említett szervek közös tevékenységét úgy irányítják, hogy egyrészt a termelőszövetkezetek, termelőszövetkezeti csoportok és szakcsoportok politikailag, szervezetileg és gazdaságilag tovább erősödjenek. Másrészt igyekeznek az egyéni parasztok idegenkedését megszüntetni a szövetkezeti mozgalom iránt, s ezáltal segítséget nyújtanak abban, hogy az új utra rátérhessenek. A termelőszövetkezetek megszilárdítása érdekében elősegítik a tagok politikai nevelését, ismereteik bővítését, a szakemberképzést.

A Központi Bizottság határozatának megfelelően fontos kérdésnek tekintették a termelőszövetkezeti pártszervezetek /számuk 21/ megerősítését, és a pártmunka színvonalának hatékonyabb javítását is.

1958-ban a szakember ellátottság a következőképpen alakult: a város 24 termelőszövetkezte közül tizenkettőt vezetett szakképzettséggel rendelkező elnök. A másik 12 tsz-ben nem volt szakképzettséggel rendelkező vezető, és főleg ezekben volt fluktuáció. /21/ Ebben az évben a Szabadság, Sztahanov, Ságvári és Uttörő tsz-ekben történt elnökcseré. Az Uttörő, Sztahanov, Táncsics, Petőfi és Szabadság termelőszövetkezetekben a könyvelők is kicserélődtek. Mezőgazdász 18 termelőszövetkezet alkalmazott; az 1958-as év végére 2 termelőszövetkezetben mondtak fel a mezőgazdásznak. /22/

1958-ban Hódmezővásárhelyen a 24 termelőszövetkezetből 23 készi-

tett zárszámadást. /Egy tsz, az Aranykalász, ősszel alakult./ A termelőszövetkezetekben lévő családok száma 1162, a tagok száma 1323 fő; az összes földterület 16.122 kh, ebből szántó 11.842 kh. A középparaszt családok száma 95 volt. Az 1957.év végi adataihoz viszonyítva a családok száma 77-tel /7 %/, a tagok száma 102 fővel /8,3 %/, az összes földterület 1487 kh-dal /10,1 %/, a szántóterület 1377 kh-dal /13,1 %/ növekedett. /23/ A 23 termelőszövetkezetből 21 aktívummal, 2 pedig passzívummal zárta az 1958-as gazdasági évet. Egy munkaegység értéke városi átlagban 26 Ft 42 fillér /1957-ben 33 Ft 58 fillér volt/, ebből a természetbeni részesedés értéke 13 Ft 96 fillér, a készpénz részesedés értéke pedig 12 Ft 68 fillér volt. /24/ Egy munkaegységre átlagosan 2,51 kg buza, 0,72 kg árpa, 0,73 kg kukorica, 0,31 kg szalastakarmány, 0,17 kg burgonya, 0,15 kg cukor és 0,22 kg rizs jutott.

Az egy munkaegység értéke csökkenésének oka egyrészt a kedvezőtlen időjárás, amely elsősorban a kalászosok terméshozamát csökkentette /lásd a 3.sz. függelék/, másrészt néhány termelőszövetkezetben a munkaszervezés terén mutatkozó hiányosságok.

A termelőszövetkezetek fel nem osztható alapja az 1958-as év végén 24.137 m/Ft - a növekedés 1957-hez viszonyítva több mint 2 millió Ft -, ebből a földalapi érték 10.284 m/Ft. A következő gazdasági évre 4.532 m/Ft-ot tartlékoltak, amelyből 215 m/Ft jutott szociális alapra. /25/ Földjáradékot 15 termelőszövetkezet fizetett 105.000 Ft értékben /amelynek megoszlása: természetben 32.000 Ft, készpénzben 73.000 Ft/. A gyenge termelőszövetkezetek - pl. Kossuth, Sztahanov, Uttörő stb - egyáltalán nem fizettek földjáradékot. Az erősebb termelőszövetkezetek egy része is vonakodott a fizetéstől, mivel nem volt rendelet, amely meghatározta a földjáradék kifizetésének összegét.

A város termelőszövetkezetei részére 1958-ban a MNB Hódmezővásárhelyi Fiókja 3.645.000 Ft rövidlejáratu hitelt folyósított. Ennek megoszlása a következő:

gépállomási munkákra	1.822.000 Ft
mütrágyára	617.000 Ft
vetőmagvakra	16.000 Ft
takarmány vásárlásra	4.000 Ft
munkaegységre	193.000 Ft
egyéb /sztk, hízalás stb/	993.000 Ft.
	/26/

A termelőszövetkezetek ebben az évben az előzőhöz viszonyítva 1.877.000 Ft-tal több rövidlejáratu hitelt vettek igénybe. A MNB fiókja 1.276.000 Ft középlejáratu hitelt folyósított a termelőszövetkezeteknek állatvásárlásra, amelyből 81 db tenyészmarhát, 63 db tenyészüszőt, 130 db tenyész kocát és 2 db tenyész kánt vásároltak. /27/ A termelőszövetkezetek területén még soha nem volt ilyen nagyarányu építkezés, mint ebben az évben. A rendelkezésre álló 5.263.000 Ft építési hitelkeretet december 31-ig 92,2 %-ig használták fel, és csak minimális áthúzódó munka maradt 1959-re.

Hét termelőszövetkezetben /Táncsics, Ságvári, Bem, Előre, Engels, Petőfi, Marx/ épült 50-50 férőhelyes tehénistálló. A Sallai tsz-ben egy sertéstelep, a Somogyiban egy 100 férőhelyes sertéshizlalda. Fentiekén kívül készült még a termelőszövetkezetekben egy 200 m³-es siló, egy 10 és egy 5 vagon kukoricát befogadó góré, egy juhhodály és generátorház.

Gépvásárlásokra 232.000 Ft összegü hosszulejáratu hitelt folyósított a MNB fiókja, amelyből a termelőszövetkezetek 2 db kalapácsos darálót, 1 db motoros morzsolót, 5 db villanymotort, 1 db kalmárrostát, 1 db fűkaszt, 2 db motort, 1 db szecskavágót, 2 db vetőgépet és 1 db szelektort vásároltak. Egyéb beruházásokra még 388.000 Ft-ot kaptak a termelőszövetkezetek, ebből 2 tsz-ben 85 kh-on talajjavítást, másik 2 szövetkezetben 15 kh-on szőlőtelepítést, 3 tsz-ben belső

villamosítást végeztek, valamint 3 gumikerekű kocsit és 2 db hidmérleget vásároltak. /28/

Hódmezővásárhelyen 1958-ban 23.845 kh állami tartalék terület volt. Ebből örök használatra átadtak az állami gazdaságoknak 14.229 kh-at, a termelőszövetkezeteknek 8.220 kh-at és az egyéni gazdaságok birtokába került bérleti szerződés útján 1.496 kh. /29/

A városi termelőszövetkezetek megoszlása a közösen művelt összes terület nagysága szerint a következő:

400 kh alatt	5 tsz
400-1000 kh-ig	17 tsz
1000 kh felett	2 tsz.

A 24 termelőszövetkezetből a vagyoni helyzet alapján 10 mondható erősnek, 6 közepesnek és 8 gyengének. /30/ Megállapítható, hogy az elmúlt évekhez viszonyítva az utóbbi két évben a termelőszövetkezetek megszilárdításáért és fejlesztéséért tett intézkedések sokkal jobban realizálódtak.

2. A tömeges átszervezés feltételei és megindulása

Hódmezővásárhelyen

Az 1958-as év végére lezárult a konszolidáció időszaka. A nemzetközi és belpolitikai viszonyok lehetővé tették a szocialista építés meggyorsítását hazánkban. A belső feltételek közül elsődlegesek a politikai feltételek: a népi hatalom, a párt megerősödése, a párt és a tömegek közötti kölcsönös bizalom helyreállítása, különösen pedig a munkás-paraszt szövetség megszilárdulása.

A politikai feltételek mellett jelentős szerepet játszottak a gazdasági eredmények is. Különösen nagy jelentőségű volt a mezőgazdaság szocialista szektorának megszilárdulása. Nagymértékben erősödtek az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek is.

A szocialista építés meggyorsítása elsősorban a mezőgazdaság szocialista átszervezésének előtérbe kerülését jelentette. A nemzetközi helyzet kedvező alakulása - különösen a szocialista világrendszer létrejötte, s fejlődésének új szakaszába lépése - a belső helyzet kedvező alakulásával együtt lehetővé tette, hogy befejezzük a szocializmus alapjainak lerakását, s hogy behozzuk a régebbi szektás hibák és az ellenforradalom által a szocializmus építésében bekövetkezett elmaradást.

Az MSZMP Központi Bizottsága 1958. december 7-i ülése megvitatta a mezőgazdaság szocialista átszervezésének részletes tervét és határozatot hozott. A határozat fordulatot jelentett a mezőgazdaság szocialista átszervezéséért folytatott harcban. /31/

A dolgozó parasztság hangulata a szövetkezeti mozgalom irányában kedvezően alakult. Lehetőség van a szövetkezeti mozgalom meggyorsítására és arra, hogy a fejlődésben a következő év folyamán fordulat történjen.

"A fejlődés eddig sem volt mindenütt egyenlő, a jövőben sem lesz az." /32/

A határozat számolt azzal, hogy egyes megyékben, vagy megyéken belül egyes járásokban, városokban lehetséges az országos fejlesztési ütem mértékét meghaladó, erőteljesebb fejlesztés. Nagy jelentőségű volt a Központi Bizottság ülése abból a szempontból is, hogy fellepett a párt helyes agrárpolitikájának végrehajtásában jelentkező jobb- és baloldali torzítások ellen. Tisztázta az önkéntesség lenini elvének helyes értelmezését. Hangsúlyozta, hogy a szocialista mezőgazdaság létrejötte nem ösztönös folyamat, csak a legkövetkezetesebb forradalmi osztály, a szocialista munkásosztály céltudatos, kitartó, felvilágosító munkájával, a párt vezető szerepével valósítható meg. A mezőgazdaság szocialista átalakításának fő útja a termelőszövetkezetek szervezése, de az alacsonyabb típusú szövetkezeti forma is fennmaradhat. /33/

Az 1958 decemberi határozat továbbá megállapította, hogy az átszervezés és a mezőgazdasági termelés egyidejű, kettős feladata megoldható, ha nem történik nagyobb hiba az átszervezés során, s ha minden támogatást megkapnak az újonnan létrehozott termelőszövetkezetek. A határozat őszintén rámutatott arra is, hogy: "Az ugrásszerű fejlődés feltételei ma még nincsenek meg. De belátható időn belül ezek a feltételek is biztosíthatók. Ennek érdekében fő feladat, hogy tovább növeljük, mélyítsük a párt politikája iránti bizalmat, a párt tekintélyét és politikai befolyását a dolgozó paraszti tömegekben; azaz erősítsük a munkás-paraszt szövetséget." /34/

Hódmezővásárhelyen is létrejöttek a mezőgazdaság szocialista átszervezésének politikai feltételei. Megerősödött a párt és vezető szerepe érvényesült, a párt és a tömegek közötti kölcsönös bizalom helyreállt - főleg a munkás-paraszt szövetség erősödött. Ezeket a feltételeket azonban tovább kellett növelni és mélyíteni. A városban a gazdasági feltételek is folyamatosan kialakultak. Ezek megvalósulását jelentősen elősegítették a 3004/1958 és 3004/1/1959 sz. kormányhatározatok. /Pl: 1958-ban a 3004/es számú rendeletben biztosított kedvezmények nagy háttal voltak a termelőszövetkezetek termelésének fokozására./ /35/ Ebben az évben a termelőszövetkezetek összesen 682.000 Ft vissza nem térítendő állami támogatásban részesültek. Ebből a műtrágyára adott támogatás 259.000 Ft volt, melynek eredményeképpen sokat javult a termelőszövetkezetek műtrágya ellátottsága. A város termelőszövetkezeteiben a szerves- és műtrágya felhasználás kat. holdanként a következő volt:

a./ szervestrágya	1957-ben 125 q
	1958-ban 131 q
b./ műtrágya	1957-ben 46 kg
	1958-ban 90 kg. /36/

A mezőgazdaságra vonatkozó kormányhatározatok alapján a város vezető szervei megtették az előkészületeket és lépéseket annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a termelőszövetkezetek gyors fejlesztését, megtörténjék az ugrásszerű változás Hódmezővásárhely mezőgazdaságában. A Városi Pártbizottság és a Városi Tanács nagyon körültekintő tervet dolgoztak ki a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság kialakításához. Ezt a tervet a már korábban elkészített távlati tervre építették fel. "A távlati terv a város határát 22 mezőgazdasági körzetre osztja fel." /37/

A párthatározatok és a 3004/1/1959. sz. kormányhatározat alapján létrejött a Városi Párt és Tanács VB mellett egy 65 főből álló Központi Termelőszövetkezeti Fejlesztési Bizottság. /38/

A tanácsi kirendeltségeken /Batida, Szikáncs stb./ is megalakították a fejlesztési bizottságokat. A fejlesztési bizottságokban a párt és állami vezetők mellett ipari munkások, termelőszövetkezeti tagok és egyéni dolgozó parasztok vettek részt.

Az agitációs munka fő módszere Vásárhelyen az egyéni meggyőzés, ennek kapcsán gyakoriak voltak a családlátogatások. Az egyéni meggyőzés mellett sokszor szerveztek kisgyűléseket és csoportos beszélgetéseket, ahol ismertették a termelőszövetkezetek eredményeit, a kormány által adott kedvezményeket stb.

A Városi Tanács VB 1959 márc. 19-i ülése a következőket állapította meg: "Általános tapasztalat az, hogy az egyéni parasztok között a hangulat jó. A dolgozó parasztoknak a termelőszövetkezetek ellen ellenérveik nincsenek és nincs szövetkezet-ellenes hangulat sem. Azonban passzív ellenállás tapasztalható, ami abban nyilvánul meg, hogy most ugyan nem lépek be, várjuk meg a gazdasági év végét, majd akkor. Elismerik a szövetkezeti mozgalom szükségességét és egyet is értenek vele, de igyekeznek kihasználni mindazokat a lehetőségeket, amelyek az egyéni gazdaságok részére adva vannak." /39/

Néhány héttel később a Városi Pártbizottság VB ülése kimondta, hogy: "A két hónapos agitációs munka eredményeként 308 családdal, 347 taggal és 1096 kh földdel növekedett városunk szocialista mezőgazdasága. A belépések általában a meglévő termelőszövetkezetekbe történtek." /40/ Uj termelőszövetkezet kettő alakult /Kinizsi és Március 15./ 42 taggal, 345 kh földterülettel; a közös gazdálkodást csak ősszel kezdik meg.

Az MSZMP Központi Bizottságának 1959. március 6-i határozata a következő fontos kérdésre irányította a figyelmet: "Mezőgazdaságunk fejlődésének fő követelménye ma a termelőszövetkezetek megerősítése, különösen a tél folyamán alakult termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdálkodásának megalapozása. A Központi Bizottság véleménye szerint most ez a döntő feladat; ennek sikeres végrehajtása az alapvető feltétele annak is, hogy az új gazdasági évben újabb nagy lépést tegyünk előre a termelőszövetkezetek fejlődésében." /41/ A párt 1959 márciusi határozata alapján Hódmezővásárhelyen is áttértek a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztéséről azok politikai és gazdasági megszilárdítására. A városi agitációs bizottságokban ilyen szellemben tevékenykedtek az agitátorok. "Ezeket az elvtársakat többek között azzal biztuk meg - hangoztatja a városi párt vb - hogy a már belépett tagokkal és a még kívülálló szimpatizáló egyéni parasztokkal továbbra is tartsanak fenn szoros kapcsolatokat, és a termelőszövetkezetek alapszervezeteinek, gazdasági vezetőinek nyújtsanak segítséget." /42/ 1959 tavaszán a 21 termelőszövetkezet közül huszban van pártalapszervezet, a tagok és tagjelöltek száma 317 fő. "TSz alapszerveink nem minden esetben tudják betölteni hivatásukat - állapítja meg a városi párt vb - egyes alapszervezetek létszáma igen kevés, a vezetőség gyenge, így a működésük nem kielégítő." /43/

Az 1958-59-es pártoktatási évben 10 alapszervezetben volt szervezett politikai oktatás; 152 fő kezdett és 158 fő végzett, az összlétszám 5 fővel emelkedett. A termelőszövetkezeti pártalapszervezetek miután

gyors előrehaladás történt. Ezt a kihelyezett káderek és szakemberek munkája jelentősen segítette. Az MSZMP Városi Pártértekezletének beszámolója 1959 októberében örömmel nyugtázta, hogy: "Komoly harcot indítottunk a kommunisták segítségével a munkafegyelem megszilárdításáért. Az eredmény az lett, hogy megjavult a tsz-ek irányítása, javult a munkafegyelem és kijelenthetjük, hogy a termelőszövetkezeteink fennállásuk óta még ilyen szilárdak nem voltak, mint most." /47/

A város termelőszövetkezeteinek terveiben 1959-ben továbbra is fontos célkitűzés volt az állattenyésztés minőségi és mennyiségi fejlesztése, a megfelelő vetésforgó alkalmazása, a belterjes gazdálkodás folytatása, a helyes üzemi arányok kialakítása stb. A takarmánybázis biztosítása érdekében a termelőszövetkezetek irányt vettek a pillangós virágú takarmánynövények területének növelésére. "Ezentul a korán lekerülő növények helyére másodvetésű növényeket fognak vetni, amivel a siló-takarmányt fogják növelni. A szemestakarmány terméstöbbletének biztosítása érdekében a tsz-ek 1959-ben 520 q hibridkukorica vetőmagot vettek igénybe." /48/ A termelőszövetkezetek az eddigiektől eltérően elhatározták a tervszerű baromfitenyésztés megvalósítását is. Ennek érdekében többek között 36.800 db naposcsibét, 5.300 naposkacsát, 1.370 db naposlibát és 1.850 db napospulykát terveztek megvásárolni, amelyeket később szerződéses alapon kívántak értékesíteni. /49/

A város termelőszövetkezeteinek gazdasági helyzete és gazdálkodása ugrásszerű változáson ment keresztül 1959-ben. Nagymértékben megnőtt a termelőszövetkezetek árutermelése is; pl: 1958-ban 100 kh redukált szántóterületre számítva mintegy 130.000 Ft volt az áruértékesítési mutató, 1959-ben pedig már 140.000 Ft-ra emelkedett. Az árutermelés növekedését mutatja az is, hogy 1959-ben a termelőszövetkezetek 83 vagon szabadbuzát adtak át az államnak, ezzel szemben az egyéni

parasztok, akik a város szántóterületének 48 %-án gazdálkodtak, mind-össze 24 vagonnal adtak át. /50/

Az agrotechnika alkalmazása is javult a hódmezővásárhelyi termelőszövetkezetekben. A korábbi években a műtrágya felhasználása alig érte el holdanként a 20 kg-ot, 1958-ban már 90 kg volt, 1959-ben pedig 64 %-kal több műtrágyát használtak fel, mint 1958-ban. Különösen sok műtrágyát használt fel a Szántó Kovács János, Petőfi és a Viharsarok termelőszövetkezet. /51/ Ezeknél a szövetkezeteknél a holdankénti átlag meghaladja a 2 q-át.

A kukoricatermelés is fellendült. Korábban alig volt négyzetes vetés, 1959-ben viszont a kukorica vetésterületének 43 %-át négyzetesen, 20 %-át ikersorosan vetették a termelőszövetkezetek. Ezeknek a módszereknek az alkalmazása jelentősen segítette a termésátlagok növekedését. A város termelőszövetkezeteinek termésátlaga búzából holdanként 1958-ban 7,5 q, 1959-ben 11,9 q; az egyéni parasztoké 1958-ban 6,1 q, 1959-ben 7,9 q volt. A termésátlag árpából is sokat növekedett a termelőszövetkezetekben; 1958-ban 7,9 q, 1959-ben 15,3 q volt holdanként. Az egyéni gazdaságokban 1958-ban 5,1 q, 1959-ben pedig 11,4 q volt. /52/ A termelőszövetkezetek termésátlaga nemcsak búzából és árpából, hanem kukoricából, cukorrépából stb is felülmulta az egyénileg gazdálkodók termésátlagát.

A város termelőszövetkezetei az előző év tapasztalatait figyelembe véve - a 3004/1-es kormányrendelet megjelenése óta - fokozottabban vették igénybe a gépállomások munkáját is. /53/ A rendelet ezen a téren is jelentős kedvezményeket biztosított a termelőszövetkezeteknek.

A városi párt vb szerint 1959 őszén a termelőszövetkezetek által elért eredmények azonban több szövetkezeti tagból önelégültséget, elbizakodottságot váltott ki. Vannak, akik úgy véli, hogy a mezőgazdaság átszervezése a munkásosztály feladata. A kommunisták igen komoly feladata, hogy ezt a szemléletet megváltoztassák, hogy minden tsz-tag

szövetkezeti ügynek is tekintse a mezőgazdaság átszervezése érdekében végzett munkát". /54/ Továbbá a párt vb kimondta hogy: "Tanulmányoztuk az egyéni dolgozó parasztok hangulatát is, és az a tapasztalatunk, hogy ma már nem vitatják a nagyüzem előnyeit. Kifogásaik most már kimondottan időhúzás jellegűek, a belépést állandóan halogatják. Elhatározásukban makacsok, sőt egyesek cinikusok is. A tulajdonukhoz sok szál fűzi-köti őket. Szívós, következetes és türelmes meggyőző munkára van szükség. Nem szabad elragadtatni magunkat, nem szabad türelmetlennek lenni, nem szabad erőszakhoz folyamodni, mert ez tömegeket tudna velünk szembeállítani. Nekünk pedig erre nincs szükségünk még akkor sem, ha a szembeállítás csak átmeneti lenne." /55/

Hódmezővásárhelyen a tömeges átszervezés 1959 november 25-én kezdődött el. /56/ Ezt megelőzően az MSZMP Központi Bizottsága október 22-i határozatának megfelelően az előkészítő munkákat végezte el a Városi Pártbizottság és a Városi Tanács - továbbra is megmaradt a már említett 22 körzet. A népnevelői, agitációs hálózatot újjászervezték és kibővítették. A városi üzemekből, vállalatoktól és intézményektől 417 fő agitátort válogattak ki. Ezen kívül létrehoztak egy 150 főből álló központi agitációs brigádot, ezek a brigádtagok a sulyponti területnek kijelölt körzetekben végzik agitációs munkájukat. 1959 november 22-én az összes népnevelő részére tájékoztatót tartottak az 1959. évi VII. törvényről, amely a tsz-ek működését szabályozza és azokról a kormányhatározatokról, amelyek a termelőszövetkezetek szervezeti és gazdasági megerősítését biztosítják, valamint az ezekből adódó feladatokról és módszerekről az agitációs munka során. /57/

Ilyen előkészítés után indult meg a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztése a városban. A Városi Tanács VB 1959 december 10-i ülésén a következőkben összegezte a tapasztalatokat: "Általában úgy nyilatkoznak az egyéni termelők, hogy ha a termelőszövetkezetbe való belépés

önkéntes, akkor miért zaklatják őket az agitációval. Vélekednek úgy is, hogy nem kell őket agitálni, majd belépnek akkor, amikor azt jónak tartják. Hivatkoznak arra, hogy csak akkor lépnek be, ha tagosítás lesz, vagy hozzanak egy olyan rendeletet, amely kötelezővé teszi a szövetkezetbe való belépést. Az is általános vélemény, hogy majd akkor lépnek be, ha mindenki belép a termelőszövetkezetbe. Sokan hivatkoznak arra, hogy a népi demokrácia jó úgy, ahogy van. Ha szövetkezetbe is kell belépni, még akkor is szeretnének legalább 1 évig egyénileg gazdálkodni." /58/ A Végrehajtó Bizottság továbbá megállapította hogy: "A termelőszövetkezeti tagok sem elég lelkesedéssel fogtak az agitációs munkához. Tsz-tagok részéről is vannak olyan vélemények, hogy miért agitálják őket a környékbeli parasztokat, majd belépnek azok, ha jónak látják. Az agitátoroknál is jelentkeznek bizonyos mértékben a türelmetlenség jelei... azt javasolják, hogy bizonyos megszorításokat kellene alkalmazni az egyéni termelőknél. Így pl. azt, hogy ki kell őket zárni a szerződéses termelésből. Meg kellene szüntetni a bér munkát és a részesművelést. A földek haszonbérbe adását is korlátozni kellene." /59/ A város vezetői az említett tapasztalatokból levonták a tanulságokat. A párt- és kormányhatározatokat szem előtt tartva a lenini elvek alapján folytatták az átszervezést.

Az agitáló-patronáló munka során különösen az ipari munkások adtak sok segítséget a termelőszövetkezeteknek. /Mérleggyár, Divat-Kötöttáru-gyár, Majolikagyár, Vajhádi Kendergyár és Szandálüzem dolgozói./ Igen jelentős a budapesti üzemek közül a Fővárosi Villamos Vasut és a Patyolat Vállalat dolgozóinak segítsége is. /60/

Az 1959-es év végén a város termelőszövetkezeteinek száma 21, a tagok száma 1594 fő, összes területük 19.204 kh, ebből szántóterület 14.436 kh. /61/ Ebben az évben a zárszámadások további jelentős fejlődésről tanuskodnak. Hódmezővásárhelyen 1959-ben nem volt mérleg-

hiányos termelőszövetkezet, ez a város termelőszövetkezeteinek életében most történt meg először. Egy munkaegység értéke 44 Ft, az egy tagra jutó részesedés a közösből 12.510 Ft volt. /62/

A város politikai életének és az agitációs munka javulása mellett a termelőszövetkezetek említett eredményei is segítették az átszervezést. Hódmezővásárhelyen a tömeges átszervezés megkezdésekor, 1959 november végén lényegében megszilárdult termelőszövetkezetek működtek. 1959 novemberében és decemberében a város területén összesen 86 fő lépett be a termelőszövetkezetbe. 1960 januárjában az átszervezés üteme fokozódott, és január első hetében 48, a második héten 118, a harmadik héten 215 fő lépett be a termelőszövetkezetbe. /63/

A Városi Partbizottság a következőképpen jellemezte az akkori helyzetet: "Január második felében már érezni lehetett, hogy megvan a politikai légkör ahhoz, hogy Hódmezővásárhelyen is lényeges lépést tegyünk előre. Éppen ezért a Megyei Partbizottsággal egyetértésben fordultunk a Központi Bizottsághoz, hogy engedélyezzék Hódmezővásárhely átszervezését. Ezt meg is engedték és ezután nagyobb erőt állítottunk az agitációs munkára. Olyan volt akkor a hangulat, hogy szükséges volt minden egyéni paraszttal beszélgetni." /64/

Az agitátorok számát jelentősen növelték. Naponta összesen mintegy 1000 fő /ebből 200 fő megyei/ végezte az átszervezési munkát, járt agitálni. Ebben a munkában részt vettek üzemi munkások, vállalati, állami gazdasági, kerületi intézmények dolgozói és tsz-tagok.

A Városi Partbizottság 1960 február 6-i beszámolója /amely a Partbizottság és Városi Tanács együttes ülésén hangzott el/ megállapította: "Ugy indultunk az agitációs munka végzésére, hogy tudatában voltunk annak; hogy egyéni parasztjainkat ezer és ezer szál fűzi saját földjéhez; ahhoz a gazdálkodási formához; amelyet nemcsak ők, hanem már elődeik is folytattak. Tudtuk azt, hogy az egyéni parasztok gondolkodásában mélyen benne van a mult társadalmi öröksége. Tudtuk, hogy az

egyéni parasztnak nagyon sokat verejtékezett, nagyon sokat dolgozott, szenvedett azért, hogy ha lassan is, de állandóan erősíthesse gazdaságát. Tudtuk azt, hogy azokat a szálakat, amelyek az egyéni gazdasághoz kötik parasztjainkat, nem lehet egyszerre elszakítani, hanem folyamatos munka következtében, - az ős segítségével lehet csak eltépni. Ezért is hangsúlyoztuk népnevelőinknek, hogy türelmes, megértő, szíves és kitartó munkára van szükség, Ezzel engedték agitátorainkat utjukra." /65/

A nagyobb erő "bevetése" az agitációs munkába már az első nap éreztette hatását. Január 26-án 180 fővel, január 27-én és 28-án újabb 400 fővel növekedett a belépők száma és lényegében 3 nap alatt meghaladta azt a létszámot, amit eddig novembertől összesen elértünk. Ez az ütem tovább fokozódott. Január 30-án 780 fő 4.500 kh földdel, január 31-én 720 fő 3.000 kh földdel, majd február 2-án közel 900 fő 5.000 kh földdel lépett a termelőszövetkezetekbe. Február 3-án, 4-én és 5-én összesen 1000 fő 5 és félezer kh földdel." /66/ Tehát naponta százával léptek be az egyéni parasztnak a termelőszövetkezetekbe. /Pl: Szórhát, amely a legnehezebb terület volt, 1 nap alatt lett átszervezve, Kopáncs szintén 1 nap alatt, Erzsébet másfél nap alatt./ A szegényparasztokon kívül sok kis- és középparaszt is belépett a termelőszövetkezetekbe. A középparaszt családok aránya 26,3 %-ot tett ki.

A tömeges átszervezés során 1 új tsz alakult - a Rákóczi - de összevonásokra is sor került; az Engels és Rácz Ferenc tsz egyesült Vörös Csillag néven, a Táncsics és Aranykalász termelőszövetkezet szintén egyesült Köztársaság néven, a Kossuth tsz beolvadt a Sallai termelőszövetkezetbe, a Rózsa Ferenc tsz pedig a Lenin termelőszövetkezetbe. Így összességében csökkent a termelőszövetkezetek száma, de növekedett taglétszámuk és földterületük. "Voltak olyan törekvések - állapította meg a városi párt vb - hogy új tsz-eket hoznak létre, de igyekeztünk lebeszélni a parasztokat, és meg is értették, hogy előnyösebb ha

meglévő szövetkezetbe lépnek be." /67/

A Városi Pártbizottság és Városi Tanács együttes ünnepi ülésén 1960 február 6-án - amelyet a Béke Szálló nagytermében rendeztek - jelentették be, hogy "a város mezőgazdasága 94,6 %-ban szocialista alapon áll. Ezzel az eredménnyel elértük azt, hogy Hódmezővásárhely város a több mint 81.000 kh össz.területével termelőszövetkezeti várossá vált." /68/

Az együttes ülés beszámolója elemezte azokat a tényezőket is, amelyek segítették a mezőgazdaság szocialista átszervezésének gyors ütemét Hódmezővásárhelyen. Kiemeli a beszámoló a párt helyes politikáját és a párt iránti bizalmat. Valamint: "Előrehaladásunk ütemét fokozta a lenini elvek következetes betartása - az, hogy agitációnkat nem a durvaság, nem az erőszak, hanem az önkéntesség jellemezte. Nyugodt lelkiismerettel jelenthetjük ki, hogy városunk területén nem volt példa az önkéntesség megsértésére. Az agitációs munka végzése során olyat, ami károsan hatna a munkás-paraszt szövetségre, nem tapasztaltunk." /69/

Az átszervezés során a városban továbbá jelentős tényező volt az is, hogy "sikerült kialakítani a cselekvéshez az elvi politikai egységet. Elmondhatjuk azt, hogy városi viszonylatban szinte a társadalom minden rétege - párttag és párton kívüli egyaránt - támogatta a szövetkezeti mozgalom fejlesztését." /70/

Az említett beszámoló az előrehaladást biztosító tényezők között elsődlegesnek itéli meg a munkásosztály szerepét és támogatását, amelyet adott politikai és gazdasági téren a parasztságnak a mezőgazdaság szocialista átszervezése érdekében. "Kemény, áldozatos munka volt ez, és mégis teljes szívvvel, szívesen végezték, mert tudatában voltak és vannak, hogy a nagyüzemi termelés alapján az életszinvonál emelkedése várható, másrészt annak, hogy ez feltétele a szocializmus felépítésének." /71/

Hódmezővásárhelyen a mezőgazdaság tömeges átszervezésének eredményes megvalósításában nagy szerepet játszott a kormány néhány fontos intézkedése is. Ilyen volt a földjáradék fizetés kötelezővé tétele. Ez a rendelet különösen a középparasztság elhatározása szempontjából volt fontos. Nagy jelentőségű intézkedés volt, erős és kedvező visszhangot váltott ki a parasztságból a társadalombiztosítás és nyugdíjjogosultság kiterjesztése a termelőszövetkezeti tagokra. A város szövetkezeti parasztsága a bizalom jelének tekintette azt is, hogy a termelőszövetkezeti elnökök, brigádvezetők stb kiválasztásában a tagok döntöttek.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása szempontjából nagy jelentősége volt a termelőszövetkezeti pártszervezetek megerősítésének. Ennek érdekében a Központi Bizottság átmenetileg hozzájárult, hogy tagjelöltség nélkül is fel lehet venni a pártba a legjobban dolgozó tagokat, akik bebizonyították hűségüket a szocialista rendszerhez és felvételüket kérték a pártba.

3. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének jelentősége Hódmezővásárhelyen

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének jelentősége abban nyilvánul meg, hogy megoldódnak a szocialista építést fékező ellentmondások, elhárulnak a korszerűtlenségből és szétforgácsoltságból adódó akadályok. Hódmezővásárhelyen is az átszervezés jelentőségének eredménye a mezőgazdaság szétforgácsoltságának megszüntetése, nagyüzemesítése, a korszerű gépesített termelés számára alkalmassá tétele. A földkoncentráció foka a vásárhelyi termelőszövetkezetekben sem volt elég magas a teljes átszervezés előtt ahhoz, hogy a korszerű nagyüzemi gazdálkodást lehetővé tegye. Így pl. 1958-ban a 24 termelőszövetkezetben a közösen művelt összes terület átlagos nagysága mintegy

500 kh alatt volt. /72/ 1960 márciusában pedig a város 19 termelőszövetkezetében az összes terület átlagos nagysága 2.380 kh volt. /73/ Tehát lényeges pozitív változás történt, az 1958-as állapothoz képest a termelőszövetkezetek területe több mint négyszeresére nőtt.

Az átszervezéssel végetért a termelés bizonytalansága, stagnálása, visszaesésekkel tarkított fejlődése, amely az átszervezés előtt jellemezte a város mezőgazdaságát.

Hódmezővásárhelyen 1960 március 31-én a termelőszövetkezetek száma 19, a tagok száma 5.354 fő, összes területük 45.215 kh, ebből szántóterület 36.658 kh. Egy tagra jutó közösen művelt összes terület 8,4 kh, szántóterület pedig 7,3 kh volt. /74/

A korszerű mezőgazdaság megteremtése óriási beruházásokat, hatalmas eszközállományt igényel. A város termelőszövetkezetei is jelentős beruházásokat valósítottak meg 1959-ben, de ezek a beruházások még nem voltak elegendők a termelés erőteljes fellendítéséhez, viszont kedvező alapot teremtettek ahhoz. Az 1959-es év folyamán a termelőszövetkezetek 18 létesítménybe 6.067 m/Ft-ot ruháztak be állami hitelből. Ennek megoszlása a következő: baromfiól építésre 1.118 m/Ft-ot, juh-
hodály építésre 658 m/Ft-ot, süldőszállás építésre 185 m/Ft-ot, kutfurásra 277 m/Ft-ot, villamosításra /Bem, Május 1., Sallai és Kossuth tsz-ek/ 491 m/Ft-ot fordítottak. /75/ Gépvásárlásokra 1.100 m/Ft-ot fordítottak, amelyet szintén állami hitelből fedeztek. Erőgépeket, univerzál traktoreket és más szükséges munkagépet vásároltak, főleg a Sallai, Somogyi, Ságvári és Előre termelőszövetkezetek. Egyéb beruházásokra 1.806 m/Ft-ot fordítottak a termelőszövetkezetek, ebből 600 m/Ft-ot saját erőből teljesítettek. /76/

A város termelőszövetkezeteinek állóeszköz értéke a következőképpen alakult:

1958-ban 47.068.000 Ft, ebből saját forrás 24.137.000 Ft

1959-ben 58.137.000 Ft, ebből saját forrás 28.344.000 Ft. /77/

Az összes növekedés 1959-ben 11.069.000 Ft-tal több volt, mint 1958-ban. Ebből a növekedésből 6.862.000 Ft /62 %/ jut állami forrásra. Az üzemviteli célra tartalékolt forgóeszközök értéke 29.310.000 Ft-ra emelkedett, ez 23 %-os gyarapodást jelent 1958-hoz viszonyítva, 1959-ben a termelőszövetkezetek komoly gondot forítottak a termelési alap-növelésére is. A növekedés mértéke meghaladja az 5 millió forintot, amely az előző évhez képest 50 %-os emelkedést mutat. 1958-ban a termelési alap 43 %-a, 1959-ben 62 %-a származott saját forrásból. A termelőszövetkezetek tiszta vagyona 1959-ben 34 %-kal több, mint 1958-ban. A tiszta vagyon összege 1 kh-ra számolva 1958-ban 2.022 Ft, 1959-ben 2.211 Ft. /78/

A termelőszövetkezetek pénzgazdálkodását vizsgálva 1959-ben megállapítható, hogy igen jelentős a javulás. A termelőszövetkezetek összes bevételeinek 87 %-a folyt be a MNB-hoz, egyes jól gazdálkodó termelőszövetkezetekben - pl. Előre, Szántó Kovács János - a bevételek 92 %-a a Nemzeti Bankon futott keresztül. /79/

A 3004/1-es kormányhatározat alapján a város termelőszövetkezetei 1959-ben összesen 4.684.395 Ft vissza nem térítendő állami támogatást kaptak. /80/ Ebből:

- műtrágya után járó kedvezmény	592.862 Ft
- áruértékesítési mutató teljesítésére kapott kedvezmény	1.020.978 Ft
- hitel felengedés	166.354 Ft
- árkedvezmény	1.326.715 Ft
- TEGI árkülönbözet	154.509 Ft
- gépállomási díjkedvezmény	1.045.839 Ft
- egyéb kedvezmények	377.138 Ft.

A termelőszövetkezetek 1959-ben mindenütt kifizették a földjáraadékokat, mintegy 300.000 Ft-ot. A szociális alapra majdnem félmillió forintot tartalékoltak, amely 1958-hoz képest több mint 50 %-os növekedést jelent.

Hódmezővásárhelyen a mezőgazdaság szocialista átszervezése után a földrendezés gyorsított eljárással indult meg. Ez azt jelenti - mondja a városi párt vb - hogy a földterületnek csak a számbavétele történt meg, és ennek alapján az elhelyezkedés végre lett hajtva. A táblák kialakításánál arra törekedtünk, hogy egy tagban legyenek a termelőszövetkezetek táblái, ennek ellenére nem minden esetben tudtuk ezt biztosítani. Így a Marx tsz-nek 4 tagban, a Dózsa tsz-nek 2 tagban van a földje, de ettől függetlenül táblásítva vannak a tsz-ek. /81/

Hódmezővásárhelyen a tömeges átszervezés kedvező, nyugodt politikai légkörben történő megvalósulása, a korábbi éveknél jóval nagyobb eszköz-, termény- és állatbevitel, a fokozódó állami támogatás gazdaságilag jelentősen elősegítették a termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdálkodásának indulását. Tehát történelmi jelentőséggel bír, hogy az egyszerű ujratermelést is nehezen megvalósító kistermelő mezőgazdaság az átszervezéssel bővített szocialista ujratermelésre képes, szocialista nagyüzemi mezőgazdasággá változik. Az átszervezés jelentősége az is, hogy kedvező feltételeket teremt a munkatermelékenység növeléséhez, elkerülhetetlenül szükségessé teszi a korszerű technika nagyarányu fejlesztését és alkalmazását a mezőgazdaságban. Hódmezővásárhelyen a mezőgazdaság szocialista átszervezésével az országosnál hamarabb megtörtént a szocializmus alapjainak lerakása. Megszűnt az ellentmondás, amely a szocialista ipar és a kisárutermelő mezőgazdaság között fennállott. Ennek nagy a politikai és gazdasági jelentősége. Új alapra helyeződik a munkás-paraszt szövetség, mindkét osztály szocialista alapon szövetkezik, a szocializmus teljes felépítése a szövetség célja.

A hódmezővásárhelyi mezőgazdasági termelőszövetkezetek életét vizsgálva megállapítható, hogy a város termelőszövetkezeti mozgalmának

egykori uttörőivel és mai élenjáróival együtt mind többen látják és vallják, hogy olyan új típusú gazdálkodás, olyan közösségi, igazi emberi életforma született és erősödik évről-évre, amelyért érdemes dolgozni, fáradni, küzdeni.

A termelőszövetkezetek Hódmezővásárhelyen is alkalmasnak bizonyultak arra, hogy növeljék a mezőgazdasági termelést, emeljék a gazdálkodás színvonalát és a szocializmus elveit követve javítsák a parasztság élet- és munkakörülményeit, formálják a társadalmi és emberi viszonyokat.

J E G Y Z E T E K

1. Hódmezővásárhelyi Földhivatal 841-1/1961.
2. Új magyar lexikon 292. old.
3. Hódmezővásárhelyi Városi Tanács Terv- és Közlekedési Osztály 27-06-5/4-65. /a továbbiakban: Hódm. Vá.Tan. Terv- és Közl.O./
4. Hódm. Vá. Tan. Terv- és Közl. O. 27-06-5/5-64.
5. U. o .
6. Hódmezővásárhelyi Földhivatal 841-1/1961.
7. Hódm. Vá. Tan. Terv- és Közl. O. 27-06-5/5-64.
8. Hódmezővásárhely város mezőgazdasága. Az MSZMP Városi VB és Városi Tanács VB kiadványa 1965. 56. old.
9. U. o. 57. old.
10. U. o.
11. Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei Igazgatóságának jelentése 0025/1956. 5. old. /a továbbiakban: KSH Csm. Ig. jel./
12. U. o.
13. U. o. 6. old.
14. U. o. 8. old.
15. Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1944-1945. Szeged, 1970. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Dr. Rácz János /a továbbiakban: VB Csm. MT 1944-1945. Szeged 1970./.
16. A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944-1948. Kossuth 1967. 39. old. /a továbbiakban: Az MKP és SZDP hat-i 1944-1948. Kossuth 1967/.
17. A földreform történelmi jelentősége. Mezőgazdaságtörténeti tanulmányok, Bp. 1972. 5.sz. 10. old.
18. M.Somlyai Magda: Az 1945-ös földreform. Kossuth 1965. 146. old.
19. VD Csm. MT 1944-1945. Szeged 1970. 306.sz. dok. 519. old.

20. KSH Csm. Ig. 0025/1956. 10. old.
21. U. o. M. Semlyai Magda szerint Hódmezővásárhelyen földjuttatásban részesült összesen 1428 fő, a népesség 2,4 %-a. A földreform. Kossuth 1965. 142. old.
22. Kovács Mihály: A vásárhelyi földreform. Puszták Népe 1947. 3. sz.
23. Hódmezővásárhely város mezőgazdasága. i.m. 8. old.
24. Csongrád megyei Levéltár - Hódmezővásárhelyi lerakat /a továbbiakban: Csm. Lt - Hódmvh./. Polgármesteri iratok II-112/1949.
25. Hódmezővásárhely város mezőgazdasága i.m. 9. old.
26. KSH 1960. évi népszámlálás. Statisztika 1960. 20. old. Az X-szel jelzett 1949-es népesség főben már nincs benne a közigazgatás átszervezésével leválasztott több mint 10.000 fő.
27. U. o.
28. U. o. és Hódmezővásárhely város mezőgazdasága i.m. 14. old.

I. Fejezet

1. Nyers Rezső: Vita közben. Társadalmi Szemle 1968. 10.sz. 71.old.
2. Engels: A parasztkérdés Franciaországban és Németországban. Marx-Engels VM. II. köt. Kossuth 1963. 432. old.
3. Nyers Rezső i.m. 71. old.
4. Lenin: A szövetkezetekről. Lenin Művei 33. köt. Szikra 1953. 468. old.
5. U. o. 469. old.
6. U. o. 470. old.
7. Az MKP és az SZDP határozatai 1944-1948. Kossuth 1967. 284.old.
8. Az MKP szövetkezeti irányelvei. Az MKP és az SZDP hat. i.m. 564. old.
9. U. o.
10. Gerő Ernő: Harcba a szocialista népgazdaságért. Szikra 1950. 359-363. old.

11. Rákosi Mátyás: Építjük a nép országát. Szikra 1949. 293. old.
12. A termelőszövetkezetek gazdálkodása.
Mezőgazdasági Kiadó 1972. 189. old.
13. Hódmezővásárhelyi Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetke-
zet iratai 1056/1964.

1945. június 22-én alakult meg a városban a Termelő Beszerző Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, amelynek tagjai: ipari és földmunkások, valamint ujjgazdák voltak. Ez a szövetkezet az infláció következtében megszűnt.

1945. július 1-én a Nemzeti Parasztpárt irányításával megalakult az Általános Parasztszövetkezet. Tagsága kisparasztokból és értelmiségiekből tevődött össze. A szövetkezet 1949-ben egyesült a földművesszövetkezettel.

A földművesszövetkezetekről szóló 131.000-es rendelet 1945 szeptemberében jelent meg, s ebben találtak választ az ujjgazdák a célok és feladatok közötti problémáikra, a szervezeti formákra, a szövetkezeti munkamódszerre és sok vitás ügy jogi rendezésére. A Hódmezővásárhelyi Földművesszövetkezet 1946 január 15-én alakult meg 140 taggal. Az alapító tagok nincstelen földmunkások, földhözjuttatottak és kisebb földön gazdálkodó haszonbérlők voltak. Az alapító tagok sorában találhatók pl: Posztós Sándor, Kószó Imre, Lévai Sándor, Nagy Sándor, Nagy Pál, Földházi Pál, Kiss Lajos stb.

A városi földművesszövetkezet tevékenysége megalakulása után főleg a mezőgazdasági termelés segítésére irányult. Az elkobzott uri birtokokon bizottságot alakítottak, amely felleltározta az elhagyott gazdasági felszereléseket, gépeket, eszközöket, állatokat. Ezeknek a felszereléseknek nagy részét a Földigénylő Bizottsággal együttműködve az arra rászoruló földhözjuttatottak

között osztották el. Kisebb része pedig a földművesszövetkezet használatába került.

A földművesszövetkezet rendelkezett három darab erőgéppel és cséplőgéppel. Ezekkel a gépekkel elsősorban a földhözjuttatott földjén bérccséplést végeztek. A szövetkezet használatában volt legelő és kaszáló is. A terület egyrészén a szövetkezet tulajdonában lévő kb 300 db anyajuhot legeltették, a terület többi részét szegényparasztok részére - nyári időszakra - elárverezték.

A szövetkezet a megalakulása utáni években jelentős segítséget nyújtott a parasztembereknek gépkölcsönzéssel /lófogató vetőgép, borona, henger stb/, valamint vetőmagot és műtrágyát is adott nekik.

14. KSH Csm. Ig. 0025/1956. 54. old.
15. U. o.
16. Független Ujság 1948. okt. 16.
17. Független Ujság 1948. szept. 2.
18. U. o.
19. Független Ujság 1948. okt. 1.
20. U. o.
21. U. o.
22. Független Ujság 1948. nov. 5.
23. Lásd az 1. számú függelék.
24. Csm. LT - Hódmvh. 8007-75-1/1951.
25. Független Ujság 1948. dec. 10.
26. U. o.
27. Vásárhely Népe 1948. december 22.

A termelőszövetkezeti csoportok működési szabályzata, II. sz. közlemény.

A táblás termelőszövetkezeti csoport feladata: a táblás művelésnek, a közös szántásnak és közös gépi vetésnek megszervezése, termelési szerződés kötése és általában a tervszerű gazdálkodás előmozdítása. A csoport az értekezlet által jóváhagyott vetésforgó alapján gazdálkodik.

A szántás lehetőség szerint géppel /gépállomás/ közösen történik, költségét közösen viselik. A trágyázás feladatait a vetésforgó alapján az intéző bizottság állapítja meg. Közösen végzik a gépi vetést, amelynek költségeit a vetéstervben való részesedés arányában osztják el.

A szántás, illetőleg a vetés elvégzése után ki kell jelölni a megfelelő területrészeket a táblán belül, amelyeken azután a művelést, növényápolást a tagok a maguk és családjaik munkaerejével végzik.

A betakarítást egyénileg végezhetik /aratás, cséplés/. A kölcsönös segítség megszervezése itt az intézőbizottság feladata.

A betakarított terménnyel minden tag maga rendelkezik, ugyanakkor mindenkinek hozzá kell járulnia a csoport közös költségeihez és az intézőbizottság által megállapított mértékben a tartalékalapokhoz.

A közös költségek, az üzemgazdasági tartalék /jövő évi műtrágya, vetőmag stb/ és a beruházási tartalék levonása után megmaradt tiszta felesleget arányosan felosztják.

Átlagelosztású termelőszövetkezeti csoport: Ez a forma annyiban fejlettebb az előzőnél, hogy itt a szántás és vetés mellett - csekély kivételtől eltekintve - a művelést, az aratást, betakarítást is közösen végzik az intézőbizottság vezetésével. A közös munkából itt is a vetéstervben való részesedés arányában kell részt venni. A termést a már ismert levonások /üzemgazdasági

tartalék, beruházás stb/ után a vetésterület arányában osztják el oly módon, hogy minden tag az össztermésből átlag szerint részesedjék.

A tiszta felesleg felosztását a csoportértekezlet dönti el az intézőbizottság javaslata alapján.

Közös termelőszövetkezeti csoport: Ez a viszonylag legfejlettebb forma.

Ennek feladata a csoport művelés alá vont földeken közös szövetkezeti üzemben és társas munkaszervezettel megvalósítani a tervszerű gazdálkodást.

- A csoportértekezlet által elfogadott üzemterv alapján az intézőbizottság megszervezi az egyes munkák elvégzését, s erre a tagokból munkacsoportokat szervez.
- A csoport, illetőleg a tagok által végzett munkát munkaegységben mérik. Különbőféle munkára megállapítják azt a munkamennyiséget, amit egy tag egy átlagos munkanap alatt teljesít.

Az intézőbizottság megállapítja, hogy az átlagos munkanap alatt elvégzett különböző minőségű és mennyiségű munkáért hány munkaegységet kell a tag javára írni.

Például: ha az első szénakaszálásnál egy átlagos munkanap alatt egy kat. hold kaszálható le, s ennek két munkaegység felel meg, akkor az a tag, aki egy nap alatt egy és negyed holdat kaszál le, az nem két, hanem két és fél munkaegységet szerez magának.

Ily módon biztosítva van, hogy a nagyobb teljesítmény nagyobb díjazásban részesül.

Az eredmény elszámolása itt is úgy történik, hogy a már ismert levonásokon, valamint a termelési költségen felül meg-

maradó tiszta felesleget a teljesített munkaegységek arányában szétosztják a tagok között.

28. Vásárhely Népe 1949. márc. 15.
29. MSZMP Csm. Biz. Arch. - MDP Hódmvh. 1948-1949.
30. U. o.
31. MSZMP Csm. Biz. Arch. 21-515/1950 és
Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1950. szept. 14.
32. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1950. december 21.
33. Csm. Lt - Hódmvh. XIV/10.
34. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1950. december 21.
35. MSZMP Csm. Biz. Arch. 21-515/1950.
36. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1951. jan. 23. és
Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1951. febr. 1.
37. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1951. febr. 6.
38. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1951. dec. 13. és 1952. jan. 3.
39. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1951. dec. 28.
40. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1952. jan. 10.
41. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1952. márc. 6.
42. Lásd az 1. számú függelékét.
43. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1952. márc. 3.
44. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1952. aug. 28.
45. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 1952. aug. 27. és szept. 17.
46. U. o.
47. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1952. ápr. 6.
48. Csm. Lt - Hódmvh. 8007-75-1/1951.

II. Fejezet

1. A magyar forradalmi munkásmozgalom története. III. k. Kossuth
1970. 201. old.

2. U. o. 204. old.
3. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1951. nov. 25.
4. U. o.
5. U. o.
6. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1952. aug. 3.
7. U. o.
8. U. o.
9. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1953. június 18.
10. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1953. aug. 23.
11. U. o.
12. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1953. szept 10. és szept. 24.
13. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1953. okt. 1.
14. Csm. Lt - Hódmvh. 8242-3-63/1953.
15. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1955. ápr. 21.
16. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1956. ápr. 14.
17. Szövetkezetpolitikai kérdések. Kossuth 1970. 119. old.
18. U. o.
19. U. o. 120. old.
20. Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1950-1955.
Hódmvh. 1956. 155. old.
21. Csm. Lt - Hódmv. VB jkv. 1953. dec. 4.
22. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1953. nov. 26.
23. Csm. Lt - Hódmvh. XIV/10.
24. U. o.
25. U. o.
26. U. o.
27. U. o.
28. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1954. jan. 21.
29. U. o.

30. Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1950-1955. i.m.
156. old. és Csongrád megye legfontosabb statisztikai adatai
1956. KSH Csm. Ig. Hódmvh. 1957. 120. old.
31. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1954. dec. 30.
32. U. o.
33. U. o.
34. U. o.
35. U. o.
36. U. o.
37. U. o.
38. Csm. Lt - Hódmvh. 3432/1954.
39. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1955. márc. 21.
40. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1955. május 5.
41. U. o.
42. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1955. okt. 6.
43. Csongrád megye legfontosabb statisztikai adatai 1950-1955. i.m.
156. old.
44. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1955. dec. 29.
45. Csm. Lt - Hódmvh. XIV/10.
46. KSH Csm. Ig. 0025/1956. 21. old.
47. Lásd az 1. számú függelék.
48. KSH Csm. Ig. 0025/1956. i.m. 22. old.
49. U. o. 23. old.
50. U. o. 26. old.
51. U. o. 28. old.
52. U. o. 29. old.
53. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1956. ápr. 14.
54. U. o.
55. KSH Csm. Ig. 0025/1956. i.m. 31. old.

- 56. U. o. 32. old.
- 57. U. o.
- 58. U. o.
- 59. U. o. 34. old.
- 60. U. o. 36. old.
- 61. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1956. ápr. 14.
- 62. KSH Csm. Ig. 0025/1956. i.m. 37. old.
- 63. U. o.
- 64. U. o. 42. old.
- 65. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1956. ápr. 14.
- 66. U. o.
- 67. U. o.
- 68. U. o.
- 69. U. o.
- 70. Viharsarok 1956. július 22.
- 71. Csm. Lt - Hódmvh. VB jkv. 1956. okt. 24.
- 72. Dr.Hrabovszki Mihály: Ellenforradalom Hódmezővásárhelyen
1956-ban. 22. old. /Megtalálható a JATE-en/.
- 73. U. o. 75. old.
- 74. MSZMP Csm. Biz. Arch. 7-19/1958.
- 75. Csm. Lt - Hódmvh. XIV/10.
- 76. U. o.
- 77. MSZMP Csm. Biz. Arch. 7-19/1958.
- 78. Csm. Lt - Hódmvh. XIV/ 10.
- 79. U. o.

III. Fejezet

- 1. Népszabadság 1957. január 6-i száma.
- 2. Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-1962.
Kossuth. 1964. 73. old.

3. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-1/1958.
4. U. o.
5. U. o.
6. U. o.
7. Csm. Lt. - Hódmvh. 3172/1957.
8. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1957. márc. 14.
9. U. o.
10. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. márc. 19.
11. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. PB jkv. 1958. febr. 1.
12. U. o.
13. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1958. febr. 27.
14. U. o.
15. U. o.
16. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. PB jkv. 1958. febr. 1.
17. U. o.
18. MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-1962. i.m. 181. old.
19. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1958. május 27.
20. U. o.
21. MSZMP Csm. Biz. Arch. 7-19/1958.
22. U. o.
23. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. március 19.
24. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-19/1958.
25. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. március 19.
26. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. január 22.
27. U. o.
28. U. o.
29. MSZMP Csm. Biz. Arch. 7-19/1958.
30. U. o.
31. MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-1962. i.m. 267. old.
32. U. o. 269. old.

33. U. o. 272. old.
34. U. o. és 270. old.
35. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. jan. 22.
36. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. márc. 19.
37. U. o.
38. U. o.
39. U. o.
40. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1959. május 8.
41. MSZMP határozatai és dokumentumai 1956-1962. i.m. 323. old.
42. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1959. május 8.
43. U. o.
44. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-1/1959.
45. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1959. május 8.
46. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-5/1959.
47. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. Pártértekezlet jkv. 1959. okt. 16.
48. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-4/1959.
49. U. o.
50. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. Pártértekezlet jkv. 1959. okt. 16.
51. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. dec. 10.
52. U. o.
53. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-4/1959.
54. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-1/1959.
55. U. o.
56. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1959. dec. 10.
57. U. o.
58. U. o.
59. U. o.
60. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-1/1959.
61. Lásd 1. sz. függelék.

62. Csm. fontosabb statisztikai adatai. Statisztikai Kiadó
1960. 211. old.
63. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. 7-1/1960.
64. U. o.
65. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1960. febr. 6.
66. U. o.
67. U. o.
68. U. o.
69. U. o.
70. U. o.
71. U. o.
72. MSZMP Csm. Biz. Arch. Hódmvh. 7-19/1958.
73. Csm. fontosabb statisztikai adatai. Statisztikai Kiadó
1960. 200. old.
74. U. o. 228. old.
75. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1960. február 18.
76. U. o.
77. Csm. Lt. - Hódmvh. VB jkv. 1960. április 14.
78. U. o.
79. U. o.
80. U. o.
81. MSZMP Csm. Biz. Arch. - Hódmvh. VB jkv. 1960. március 11.

Kiadatás a hódmezővásárhelyi mezőgazdasági termelőszövetkezetekről

N e g y e z e t	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 III.hó 31-én	1957 III.hó 31-én	1958	1959	1960 III.hó 31-én
Mezőgazdasági termelőszövetkezetek száma:	8	29	30	21	23	23	24	30	28 /XII. 31-én 20/	24 /XII. 31-én 23/	24	21	19
Mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a családok száma:	130	1074	1312	969	925	941	934	1375	1673 /XII. 31-én 983/	1038 /XII. 31-én 1085/	1162	-	-
Mezőgazdasági termelőszövetkezetek taglétszáma:	130	1139	1679	1344	1242	1236	1159	1671	1936 /XII. 31-én 1184/	1242 /XII. 31-én 1221/	1323	1594	5354
Mezőgazdasági termelőszövetkezetek szántóterülete kh-ban:	1285	9833	10837	9050	12772	12035	11182	13612	14978 /XII. 31-én 10772/	10389 /XII. 31-én 10465/	11842	14436	36658
Mezőgazdasági termelőszövetkezetek összes területe kh-ban:	1526	12123	15165	11464	15551	15063	14523	17886	19623 /XII. 31-én 14708/	13913 /XII. 31-én 14635/	16122	19204	45215
	1	2	3	4	5	5	5	5	5	5 6	6	7	8

Jegyzet:

1. Figgetlen Újság 1948. dec. 5.
2. MSZMP Csm. Biz. Arch. - MDP Hódavh. 1948-1949.
3. MSZMP Csm. Biz. Arch. 21-515/1950.
4. Csm. It - Hódavh. 800-75-1/1951.
5. Csm. fontosabb statisztikai adatai. Ezeget 1957. 155-159. old.
6. Csm. It - Hódavh. VB jkv. 1959. márc. 19.
7. MSZMP Csm. Biz. Arch. 7-1/1960.
8. Csm. fontosabb stat. adatai 1960. Statisztikai Kiadó 1960. 228. old.

2. sz. függelék

Hódmezővásárhelyi mezőgazdasági termelőszövetkezetek
megalakulásának időpontjai

<u>Termelőszövetkezet neve:</u>	<u>Megalakulás időpontja:</u>
1. Ady	1948. okt. 10.
1950. szept. 13-án a Vörös Október tsz-el egyesült Alkotmány néven.	
2. Alkotmány	1950. szept. 13.
A Gerő és Vörös Október tsz egyesüléséből alakult. 1962-ben egyesült a Marx tsz-el.	
3. Alsókopáncs	1955. szept.
1956-ban feloszlott.	
4. Aranykalász	1955.
1956-ban feloszlott. 1958 végén alakult egy másik Aranykalász tsz., amely 1960. január 1-én egyesült a Táncsics tsz-szel Köztársaság néven.	
5. Bacsó Béla /Kutason/	1949. okt. 2.
6. Bajcsi-Zsilinszky Endre	1949. febr. 5.
1950. szept. 10-én egyesült a Tolbuchin tsz-el Vörös Partizán néven.	
7. Bem József /előbb Rácz Gyula/	1949. márc. 3.
8. Béke /I. típusu/	1951. okt. 7.
1955. okt. 1-én fuzionált a Bem tsz-el.	
9. Csapajev	1949. febr. 1.
1950-ben a Május 1. tsz-el fuzionált, a Csapajev név maradt. 1956-ban egyesült az Uttörővel Május 1. néven.	
10. Dózsa	1948. okt. 8.
11. Előre /előbb Kádár J./	1949. febr. 22.
12. Engels	1949. nov. 14.
1956-ban feloszlott.	

Termelőszövetkezet neve:

Megalakulás időpontja:

13. Felszabadulás	1950. jan. 22.
1952. jan. 21-én megszűnt.	
14. Fürst /Mártélyon/	1949. jan. 31.
15. Gerő	1948. okt. 1.
1949. okt. 1-én Vörös Októberre változtatta a nevét.	
16. Haladás	1955. szept. 15.
1956-ban feloszlott.	
17. Hunyadi	1955. okt.
1956-ban feloszlott.	
18. Jólét Utja	1955. okt.
1956-ban feloszlott.	
19. József Attila	1949. okt. 17.
1956-ban felszámolták.	
20. Kinizsi	1959. febr.
21. Kossuth	1949. jan. 18.
1960. jan. 1-én beolvadt a Sallai tsz-be.	
22. Köztársaság	1960. jan. 1.
Az Aranykalász és a Táncsics tsz egyesüléséből jött létre.	
23. Lenin	1949. okt. 8.
24. Marx	1949. márc. 23.
25. Május 1. /előbb Farkas M./	1949. márc. 27.
1950-ben beolvadt a Csapajev tsz-be.	
Május 1. tsz alakult 1956-ban az Uttörő és Csapajev tsz egyesüléséből.	
26. Március 15. /I. típusu/	1956. dec. 20.
1956-ban felbomlott. 1959 tavaszán alakult újból és 1959. őszén egyesült az Alkotmány tsz-el.	
27. Petőfi /Kutason/	1948. okt. 1.
1951. szept. 23-án alakult /Répásháton/ egy másik Petőfi tsz.	

Termelőszövetkezet neve:

Megalakulás időpontja:

28. Rácz Ferenc 1949. okt. 20.
1959-ben egyesült az Engels tsz-el Vörös Csillag néven.
29. Rákóczi 1948. okt. 15.
1950-ben a közigazgatás átszervezésével megszűnt. 1955-ben
ismét alakult Rákóczi tsz, de 1956-ban feloszlott.
1960. febr. 2-án egy új Rákóczi tsz alakult.
30. Rózsa Ferenc 1949. márc. 14.
1960. januárban egyesült a Lenin tsz-el.
31. Sallai 1949. okt. 1.
32. Ságvári /előbb Karácsonyi Ferenc/ 1949. febr. 16.
33. Somogyi /előbb Rákosi/ 1948. okt. 1.
34. Schönhercz /Kutason/ 1949. jan. 28.
35. Szabadság 1949. okt. 26.
1956-ban felbomlott, de 1957. tavaszán újraalakult.
1962. jan. 1-én egyesült a Rákóczi tsz-el.
36. Szabad Nép /I. típusu/ 1956. jan.
1959. márc. 19-én egyesült a Táncsics tsz-el.
37. Szántó Kovács János 1948. okt. 1.
38. Sztahanov 1949. szept. 19.
1959-ben egyesült a Ságvári tsz-el.
39. Táncsics 1948. okt. 8.
1960-ban az Aranykalász tsz-el egyesült Köztársaság néven.
40. Tolbuchin 1949. okt. 26.
1950. szept. 10-én egyesült a Bajcsi-Zs. tsz-el Vörös Partizán
néven.
41. Új Élet 1951. szept. 9.
1956-ban feloszlott.

Termelőszövetkezet neve:

Megalakulás időpontja:

42. Uttörő

1952. nov.

1956. januárban egyesült a Csapajev tsz-el Május 1. néven;
az ellenforradalom után kivált és a végleges egyesülés
1959-ben történt.

43. Viharsarok

1952. aug. 13.

1956-ban felbomlott, de 1957 tavaszán újraalakult.

44. Vörös Csillag

1949. okt. 9.

1950. őszén megszűnt.

1959-ben ismét alakult Vörös Csillag tsz az Engels és a
Rác Ferenc tsz egyesüléséből.

45. Vörös Október /előbb Gerő/

1949. okt. 1.

1950. szept. 13-án egyesült az Ady tsz-el Alkotmány néven.

46. Vörös Partizán

1950. szept. 10.

A Bajcsi-Zs. és Tolbuchin tsz egyesüléséből jött létre.

1961. január 1-én beolvadt a Sallai tsz-be.

Fontosabb növények termésátlaga ^x

Hódmezővásárhely jj. város

q /kh/

É v	Mezőg.-i termelő- szövetke- zetek	Tanácsi szek- tor összesen	Megye tanácsi szektora /át- lag/
B u z a			
1952	5	-	-
1953	9,8	-	-
1954	5,5	5,9	5,9
1955	9,0	9,0	9,0
1956	7,9	7,2	7,2
1957	8,8	7,6	7,9
1958	7,5	6,4	6,5
1959	11,9	8,9	9,4
1960	9,5	9,0	8,5
R o z s			
1954	4,5	5,4	4,6
1955	8,0	7,7	6,3
1956	7,2	6,5	4,5
1957	2,4	3,2	5,8
1958	10,6	7,9	4,6
1959	-	9,8	6,9
1960	9,6	8,3	5,7
Á r p a			
1954	7,5	7,8	7,7
1955	10,9	10,0	11,0
1956	7,7	6,9	8,1
1957	10,3	10,0	11,2
1958	7,9	6,3	7,4
1959	15,3	12,6	13,5
1960	10,2	9,9	10,3

^x

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1960.
Statisztikai Kiadó 1961. 138. old.

Főntosabb növények termésátlaga ^{*}

Hódmezővásárhely jj. város q /kh/

É v	Mezőgazd.-i termelőszö- vetkezetek	Tanácsi szektor összesen	Megye tanácsi szektora /átlag/
K u k o r i c a /májusi morzsolt/			
1957	12,5	15,2	14,4
1958	9,8	11,8	11,2
1959	16,2	16,3	15,1
1960	8,1	8,7	8,9
B u r g o n y a			
1957	59,3	59,9	54,9
1958	41,0	44,5	37,6
1959	66,9	66,1	54,9
1960	25,2	27,5	32,8
C u k o r r é p a			
1957	151,6	137,5	143,6
1958	100,7	93,6	93,0
1959	145,5	141,0	143,6
1960	92,5	93,0	111,3
N a p r a f o r g ó			
1957	3,8	6,3	7,1
1958	5,2	6,2	5,2
1959	7,0	7,0	6,7
1960	4,7	4,7	4,5
T a k a r m á n y r é p a			
1957	197,9	232,8	207,8
1958	162,3	160,4	126,7
1959	186,8	181,2	181,3
1960	110,1	119,1	132,5
L u c e r n a s z é n a			
1957	15,0	21,7	22,5
1958	12,3	21,1	19,8
1959	14,7	20,1	18,2
1960	13,8	14,5	13,5

*

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1960.

Statisztikai Kiadó 1961. 139. old.

4.sz. függelék

Állatállomány, állatsűrűség *

Hódmezővásárhely jj. város

É v	Szarvas- marha	Ebből tehén és elő- hasi űsző	Ser- tés	Ebből anya és előhasi koca	Ló	Juh	1000 kh szán- tóra jutó számosállat
1956	8717	4252	37267	3046	4761	7526	297
1957	7708	4102	29509	2267	4861	5383	262
1958	7414	3882	32148	2612	4808	5377	262
1959	8031	4071	38054	3497	4594	6366	283
1960	8497	4088	39341	2926	4112	7160	309

*
Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1960. KSH 1961.
179. old.

5.sz. függelék

Hódmezővásárhely város állatállománya szektorok szerint *
/1960. március 1./

Megnevezés	Szarvas- marha	Sertés	ló	Juh
Mg-i tsz. közös gazdaságok	2.390	6.275	2.891	4.807
Tsz. háztáji gazdaságok	4.962	22.315	440	1.960
Községi vállalatok	16	388	120	64
Egyéni gazdaságok	1.129	10.363	661	329
Összesen:	8.497	39.341	4.112	7.160

*

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai,
Statisztikai Kiadó 1960. 157. old.

6.sz. függelék

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek sertéshizlalása *

Hódmezővásárhely jj. város

É v	Hizóba állított állatok száma db	Értékesített hizók			100 kh szántóra jutó értékesítés /q/
		száma db	átlagos súlya kg	összes súlya q	
1958	2.496	2.195	121	2.654	24
1959	3.386	2.880	106	3.066	19
1960	8.240	5.852	109	6.376	19

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek szarvasmarhahizlalása *

Hódmezővásárhely jj. város

É v	Hizóba állított állatok száma db	Értékesített hizómarha			100 kh szántóra jutó értékesítés /q/
		száma db	átlagos súlya kg	összes súlya q	
1958	624	291	446	1.298	12
1959	767	663	468	3.101	19
1960	1.589	1.182	489	5.775	17

*

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai

1960. Statisztikai Kiadó 1961. 206. old.

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek tejtermelése *
/Hódmezővásárhely/

É v	Évi átlagos tehénállomány /db/	Egy tehén évi tejhozama /l/	Istálló átlag /l/	Értékesített tej	
				összesen /hl/	egy kh. szántóra /l/
1958	438	2.633	7,2	8.153	73,2
1959	551	2.252	6,2	8.172	51,4
1960	920	2.134	5,8	11.157	33,0

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek tojás, juhtej *
és gyapjutermeleése /Hódmezővásárhely/

É v	Termelt	Értékesi- tett	100 kh szántóra jutó ér- tékesítés /db/	Kifejt juhtej /hl/	Lenyirt gyapju /q/
	tyuktojás /1.000 db./				
1958	111	98	884	426	81
1959	307	275	1.729	532	116
1960	509	440	1.287	567	125

*

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1960.

Statisztikai Kiadó 1961. 208-209. old.

Hódmezővásárhely mezőgazdasági termelőszövetkezeteinek

fontosabb vagyoni mutatói *

/október 31/

É v	Egy kat. hold összes területre jutó				
	álló- vagyon	forgó- vagyon	összes vagyon	tiszta vagyon	szövetke- zeti alap
	Ft				
1957	2.781	1.148	3.929	.	1.579
1958	3.191	1.194	4.385	2.022	1.637
1959.dec.31.	3.366	1.262	4.628	2.211	1.641

Hódmezővásárhely mezőgazdasági termelőszövetkezeteiben

a munkaegység teljesítés és részesedés *

É v	Egy kh összes területre jutó		Egy tagra jutó		Egy munkaegység értéke Ft
	munkaegység	részese- dés Ft	munkaegység	részese- dés Ft	
1957	31	1.032	350	11.623	33
1958	34	886	387	10.139	26
1959	40	1.087	460	12.510	44

■

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1959.

Statisztikai Kiadó 1960. 211. old.

9.sz. függelék

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek megoszlása a közösen
művelt összes terület nagysága szerint hódmezővásárhelyi
részletezésben /1960.márc.31./ [#]

Területnagyság csoport	Tsz-ek száma	Közösen művelt össz.te- rület kh	Taglét- szám fő	Egy tag- ra jutó közösen művelt össz.te- rület kh	Tsz-ek átlagos	
					összes terüle- te kh	taglét- száma fő
200 kh alatt	-	-	-	-	-	-
201- 400 kh	-	-	-	-	-	-
401- 800 kh	-	-	-	-	-	-
801-1000 kh	1	963	127	7,6	963	127
1001-1500 kh	3	3812	449	8,5	1271	150
1501-2000 kh	5	9394	1122	8,4	1879	224
2001-3000 kh	6	15217	1849	8,2	2536	308
3001-4000 kh	2	7072	704	10,0	3536	352
4000 kh felett	2	8757	1103	7,9	4379	552
Összesen:	19	45215	5354	8,4	2380	282

#

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai 1959.
 Statisztikai Kiadó 1960. 200. old.

Hódmezővásárhelyi mezőgazdasági termelőszövetkezetekfontosabb adatai és mutatói ^{*/}1960.márc.31./

Termelőszövet- kezet neve	Tagok száma fő	Összes	Szántó	Középpa- raszt családok száma %	Egy tag ra jutó szántó- terület kh	100 kh szántó- ra jutó számosá. db
		terület kh				
Alkotmány	203	1.360	1.212	11,2	6,0	16,7
Bem	430	2.944	2.633	28,0	6,1	14,7
Dózsa	691	4.657	3.938	26,2	5,7	13,0
Előre	276	2.992	2.000	32,0	7,2	19,3
Kinizsi	127	963	715	47,5	5,6	11,3
Köztársaság	269	2.280	2.057	31,4	7,6	12,9
Lenin	412	4.100	3.258	20,1	7,9	12,7
Marx	440	2.829	2.472	19,5	5,6	15,7
Május 1.	186	1.928	1.530	22,5	8,2	15,9
Petőfi	89	1.028	886	29,1	10,0	18,7
Rákóczi	273	1.644	1.509	24,7	5,5	13,1
Sallai	201	2.096	1.578	17,7	7,9	22,8
Ságvári	310	3.750	2.766	34,2	8,9	14,2
Somogyi	233	2.076	1.400	26,1	6,0	20,4
Szabadság	155	1.895	1.650	19,6	10,6	18,2
Szántó K. J.	256	1.999	1.700	20,2	6,6	17,7
Viharsarok	252	1.928	1.602	43,6	6,4	14,9
Vörös Csillag	394	3.322	2.725	30,6	6,9	14,9
Vörös Partizán	157	1.424	1.027	25,2	6,5	22,3
Összesen:	5.354	45.215	36.658	26,3	7,3	15,7

*

Csongrád megye fontosabb statisztikai adatai.

Statisztikai Kiadó 1960. 228. old.

A felhasznált irodalom és források jegyzéke

Lenin: A szövetkezetekről.
Lenin művei 33. k. Szikra 1953.
Marx, Engels marxizmus.
Szikra 1949.
Marx - Engels Válogatott Művek II. k.
Kossuth 1963.

Kiadatlan források:

1. MSZMP Csongrád Megyei Bizottságának Archivuma:

MKP Hódmvh. titkárának havi jelentései 1944-1949.
Mezőgazdasági anyagok 1948-49.
Pártbizottsági jegyzőkönyvek 1949-1960.
Párt VB jegyzőkönyvek 1949-1960.
Tsz pártszervezetek jegyzőkönyvei 1949-1960.

Csongrád megyei Levéltár - Hódmezővásárhelyi lerakat:

Polgármesteri iratok 1944-1950.
Városi Tanács jegyzőkönyvei 1950-1960.
Városi Tanács VB jegyzőkönyvei 1950-1960.
Mezőgazdasági Osztály iratai 1950-1960.
Pénzügyi Osztály iratai 1950-1960.
Egészségügyi Osztály iratai 1950-1960.
Adóhivatal iratai 1950-1956.
Földhivatal iratai 1950-1961.
MNB fiókjának iratai 1950-1960.
Földművesszövetkezetek iratai 1945-1949.
Termelőszövetkezetek iratai 1948-1960.

2. Vásárhely Népe /Hódmvhely/ 1944-1949.

Független Ujság /Hódmvhely/ 1944-1949.

Viharsarok 1949-1956.

Csongrád megyei Hírlap 1957-1960.

Vásárhelyi Nemzeti Ujság 1956.

Délmagyarország 1944-1960.

3. Visszaemlékezések /részben a Csm. Lt.-Hódmvh. lerakatban található, részben saját gyűjtés/.

Nyomtatásban közzétett források és feldolgozások:

A termelészövetkezetek megszilárdításáért és fejlesztéséért.

Kossuth Kiadó 1959.

A termelészövetkezetek megszilárdításáért és fejlesztéséért. 1959.

Részletes magyarázat a 3004/1958, valamint a rendelkezéseit továbbfejlesztő 3004/1/1959. sz. kormányhatározat végrehajtásához. Kossuth Kiadó 1959.

A földreform történelmi jelentősége.

Mezőgazdasági tanulmányok. Bp. 1972. 5.sz.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai
1944-1948. Kossuth, 1967.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai
1956-1962. Kossuth, 1964.

Adatok hazánk tízéves gazdasági fejlődéséről. 1944-1954.

I. A magyar nemzetgazdaság háborús kárai a második világháborúban. Közgazdasági Szemle 1954. 3. sz.

Adatok hazánk tízéves gazdasági fejlődéséről. 1944-1954.

II. A földreform számokban. Közgazdasági Szemle 1955. 1. sz.

Adatok hazánk tízéves gazdasági fejlődéséről. 1944-1954.

III. A hároméves terv eredményei. Közgazdasági Szemle,
1955. 3-4. sz.

Adatok hazánk tízéves gazdasági fejlődéséről. 1944-1954.

V. Nép gazdaságunk fejlődése az első ötéves tervben.

Közgazdasági Szemle 1955. 6. sz.

Adatok a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről. 1950-1965.

Statisztikai Kiadó 1967.

Aldobolyi Nagy Miklós: Mult és jelen Marosszögben.

/Népesedésről, földreformról./ Tiszatáj, 1947. 1. évf. 6-7.sz.

Arányi F. Emil: Tíz éves a földművesszövetkezeti mozgalom.

Statisztikai Szemle 1956. 34. évf.

Asztalos István: Az állattenyésztés helyzete Magyarországon a
mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése idején.

Földrajzi Értesítő 1966. 16. évf. 1. sz.

Az MSZMP agrárpolitikájának tézisei.

Tá. Sz. XII. évf. 1957. 3. sz.

Az MSZMP agrárpolitikájának fő vonásai.

Kossuth, 1970.

Bak István: A magyar mezőgazdaság az ellenforradalom után.

Kossuth Kiadó 1958.

Balla Sándor: Mezőgazdaságunk munkaerőhelyzete.

Közgazdasági Szemle 1955. 2. sz.

Berend T. Iván: Gazdaságpolitikai hibák kialakulása az első
ötéves terv megindítása idején. 1948-1950.

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1964.

Berend T. Iván: Újjáépítés és a nagytőke elleni harc Magyarországon.
1945-1948.

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1962.

Bónis József: Szövetkezeti életünk a felszabadulás után.

Bpest. 1959. ny. n. 77. p. /Szövetkezetek Orsz. Szöv.-nek
szövetkezeti kutató csoportja. Tanulmányok/. Soksz.

Borbély László: Az 1949-1956 évi tagosítások szerepe és hatásuk hazánk mezőgazdaságában.

Statisztikai Szemle 35/1957. 6.

Borsi Emil: Az 1945-ös földreform dolgozó parasztságunk felemelkedésének első állomása.

Kossuth 1954.

Borsi Emil: A szocialista mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom magyarországi kialakulásának előtörténetéhez.

P.T.K. 1964. 10. évf. 4. sz.

Borvendég Imre: A földművesszövetkezetek a falu felemelkedéséért. 1946-1956. Bpest 1956. Szövosz 71. 1.

Csizmadia Ernő: A mezőgazdasági nagyüzem fölénye és a termelőszövetkezetek erősítése népi demokráciánk fejlődésének új szakaszában. Közgazdasági Szemle 1954. 1. sz.

Csizmadia Ernő: A mezőgazdaság fejlődésének szocialista útja.

T. Sz. XIII. évf. 1958. 3. sz.

Csizmadia Ernő: Korszerű termelés - szervezés a szocialista mezőgazdaságban.

T.á. Sz. XVI. évf. 1961. 10. sz.

Csizmadia Ernő-Nagy Sándor-Zsarnóczai Sándor: Az egységes szocialista szövetkezeti gazdaság kialakulása.

Kossuth Kiadó 1966.

Csizmadia Ernő: A mezőgazdaság szocialista átalakításának magyar tapasztalatairól.

Nemzetközi Mezőgazdasági Szemle 1969. 4. sz.

Csizmadia Ernő-Zsarnóczai Sándor: A munkás-paraszt szövetség néhány mai problémája.

Társadalmi Szemle 1966. 12. sz.

Csongrád megye legfontosabb statisztikai adatai 1959.

Statisztikai Kiadó Bpest, 1960.

Csongrád megye legfontosabb statisztikai adatai 1956.

KSH Csongrád megyei Igazgatósága Hódmezőhely 1957.

Dimény Imre: Mezőgazdaságunk belterjes fejlesztése és a hároméves terv.

Társadalmi Szemle XIII. 1958. 9. sz.

Dimény Imre: Mezőgazdaságunk két éve.

Társadalmi Szemle XIV. évf. 1959. 2. sz.

Dimény Imre: A munkás-paraszt szövetség néhány időszerű kérdése.

Társadalmi Szemle 1970. 8-9. sz.

Dobi István: Magyar parasztság a szocializmus útján.

Társadalmi Szemle 1965. 4. sz.

Dobi István: Termelőszövetkezeti demokrácia és szövetkezeti parasztság.

Társadalmi Szemle XV. évf. 1960. 10. sz.

Donáth Ferenc: Demokratikus földreform Magyarországon. 1945-1947.

Akadémiai Kiadó 1969.

Donáth Ferenc: Ki jogosult a földre? /Szegényparasztok vitái 1945-ben a földosztás körül./

Agrártört. Szemle VII. évf. 1965. 1. sz.

Donáth Ferenc: A magyar mezőgazdaság háborús kárai 1944-45-ben és azok hatása a mezőgazdasági termelésre.

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum közleményei 1965-1966.

Donáth Ferenc: A nagybirtok igénybevétele az 1945 évi földreform során.

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum közleményei 1964.

Erdei Ferenc: A földhöz juttatott parasztság sorsa.

Budapest 1947. Sarló 30 p. Paraszt Könyvtár

Erdei Ferenc: A szövetkezeti úton válogatott cikkek és beszédek.

Szakra 1956.

Erdei Ferenc: A termelőszövetkezetek történeti fejlődésének néhány jellemzője.

Párttörténeti Közlemények 1966. 1. sz.

Erdei Ferenc: A termelőszövetkezeti munkadijazás és jövedelemelosztás kérdéséhez.

Közgazdasági Szemle 1957. 7. sz.

Erdei Ferenc: A termelőszövetkezeti üzemszervezés gyakorlati kézikönyve. Akadémiai Kiadó 1960.

Erdei Ferenc: Emlékezés 1945-re.

Élet és Irodalom 1960. IV. évf. 14. sz.

Erdei Ferenc: A szövetkezeti vita összegezése.

Társadalmi Szemle 1968. 12. sz.

Erdei Ferenc: Átalakuló magyar falu.

Társadalmi Szemle 1969. 12. sz.

Fazekas István: Mezőgazdaságunk a felszabadulás után.

Mezőgazdasági Kiadó Bp. 1967.

Fehér Lajos: A szövetkezeti fejlődés kiszélesedése 1949 őszén és ennek okai.

Társadalmi Szemle IV. évf. 1949. 11-12. sz.

Fehér Lajos: A mezőgazdaság szocialista átalakításának és a termelőszövetkezetek megszilárdításának tapasztalatai és feladatai. Kossuth, 1960.

Fehér Lajos: Termelőszövetkezeteink megszilárdításának és a mezőgazdasági termelés fellendítésének időszerű feladatai.

Társadalmi Szemle XV. évf. 1960. 6. sz.

Fekete Ferenc: A termelőszövetkezetek szocialista jellegének erősödése.

Társadalmi Szemle XIII. évf. 1958. 5. sz.

Fekete György: A mezőgazdaság szakember ellátottság és képzés problémái. Közgazdasági Szemle 1963. 6. sz.

Felszabadulás. 1944. szeptember 25-1945. április 4.

Dokumentumok hazánk felszabadulásának és a magyar népi demokrácia megszületésének történetéből.

Szikra, 1955.

Fogarasz Lajos: Sok-e a mezőgazdasági szakember, vagy kevés.

Társadalmi Szemle 1969. 2. sz.

Földes Károly: A szocialista termelési viszonyok győzelme a mezőgazdaságban.

Közgazdasági Szemle 1963. 2. sz.

Földreform 1945. /Tanulmány és dokumentumgyűjtemény./

Kossuth, 1965.

Friss István: A magyar népgazdaság fejlődése a felszabadulás óta. I-II.

Közgazdasági Szemle 1954. 3. sz. és u.o. 1955. 1. sz.

Garamvölgyi Károly: Termelőszövetkezeti mozgalmunk erősítésének időszerű közgazdasági kérdései.

Közgazdasági Szemle 1959. 4. sz.

Garamvölgyi Károly: A mezőgazdaság szocialista átalakítása.

Kossuth, 1965.

Ghyczy Béla: Szövetkezetek a magyar mezőgazdaságban.

Budapest, 1948.

Gulyás Pál: A termelőszövetkezeti vezetés néhány kérdéséről.

Társadalmi Szemle IX. évf. 1954. 11. sz.

Gyáni Imre: A felszabadult Hódmezővásárhely tíz éve.

Csongrád megyei Füzetek 2. sz. Hódmezővásárhely, 1954.

Gyenes Antal: A szövetkezeti intézmények társadalmi-gazdasági természetéről.

Közgazdasági Szemle 1962. 11. sz.

Gyenes János - Söptei János: Új falu, új emberek.

Kossuth, 1970.

Gulyás Emil: A mezőgazdaság fejlődésének néhány mutatója a szocialista átszervezés óta.

Közgazdasági Szemle 1970. 10. sz.

Hajdu István: A termelőszövetkezeti mozgalom 10 éve.

Közgazdasági Szemle 1959. VI. évf. 7. sz.

Hajdu István: A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése és a szövetkezetek gazdálkodása.

Statisztikai Szemle 1957. 35. évf. 8-9. sz.

Hegedüs András: Termelőszövetkezeti mozgalmunk helyzete és fejlesztésének főbb kérdései.

Társadalmi Szemle IV. évf. 1949. 6-7. sz.

Irányelvek a szövetkezeti fejlesztésre és a kommunisták tevékenysége a szövetkezetekben.

Társadalmi Szemle 1970. 6. sz.

Kádár János: A szocializmus teljes győzelméért.

Kossuth, 1962.

Kádár János: Tovább a lenini uton.

Kossuth, 1964.

Kádár János: A szocializmus egy és oszthatatlan.

Kossuth, 1969.

Kállai Gyula: A földreform és a parasztság szerepe a gazdasági újjáépítésben.

Budapest, 1945.

Keserü János: A termelőszövetkezetek megszilárdításáról.

Közgazdasági Szemle 1960. 1. sz.

Komló László: A termelőszövetkezetek jövedelemrészesedési formái.

Közgazdasági Szemle 1960. 5. sz.

Kovács Mihály: A vásárhelyi földreform.

Puszták Népe 1947. 3. sz.

Közlemény az MSZMP Központi Bizottsága 1958. decemberi ülésének határozatáról.

Társadalmi Szemle XIV. évf. 1959. 1. sz.

Közlemény az MSZMP Központi Bizottsága 1959. október 22-i határozatáról.

Társadalmi Szemle XIV. évf. 1959. 11. sz.

Mezőgazdaságunk a szocialista átszervezés idején. 1958-1962.

Statisztikai Időszaki Közlemények 57. kötet

KSH 1963/a.

Mezőgazdasági Statisztikai Zsebkönyv.

KSH 1962.

Mohácsi László: A magyar falu a demokrácia küszöbén.

Valóság, 1945. 2-4. sz.

Mód Aladárné: Mezőgazdaságunk árutermelése.

Társadalmi Szemle VIII. évf. 1953. 4-5. sz.

Nemes Dezső: A népi Magyarország 15 éves fejlődése.

Akadémiai Kiadó 1960.

Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi demokráciában.

Kossuth Könyvkiadó 1959.

Nyers Rezső: Vita közben.

Társadalmi Szemle 1968. 10. sz.

Oltvai Ferenc - Szabó Ferenc: A Csongrád megyei Földhivatal története és iratainak rendezése.

Levéltári Szemle 1962. 12. évf. 2. sz.

Orbán Sándor: A földreform történeti forrásaihoz.

Levéltári Híradó 1960. 10. évf. 2. sz.

Orbán Sándor: Adalékok a földreform utáni falusi viszonyok tanulmányozásához.

Társadalmi Szemle 1966. 9. évf. 1. sz.

Orbán Sándor: Két indulás - két eredmény problémái a termelőszövetkezeti átalakulásban Magyarországon.

Párttörténeti Közlemények 1970. 1. sz.

Pál József: A szocialista munkaszervezet a termelőszövetkezeti gazdálkodás fejlesztésének fontos emelője.

Közgazdasági Szemle 1956. 1. sz.

Páhi Ferenc: Csongrád megye Termelési Miniszteri biztosának iratai a Szentesi Állami Levéltárban.

Levéltári Híradó 1960. 10. évf. 1. sz.

Párthatározatok a mezőgazdaság fejlesztésére.

Kossuth Kiadó 1958.

Sághy Vilmos: A mezőgazdasági termelés tervszerű fejlesztéséről.

Társadalmi Szemle XII. évf. 1957. 3. sz.

Simon Péter: A mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsulása 1959. elején.

Párttörténeti Közlemények 1972. 3. sz.

Simon Péter: Termelőszövetkezeti mozgalmunk az ellenforradalmi válság idején.

Párttörténeti Közlemények 1971. 2. sz.

M. Somlyai Magda: Az 1945 évi földreform története.

Kossuth, 1965.

M. Somlyai Magda: Az 1945-ös földreform néhány kérdéséről.

Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből.

Kossuth 1945.

M. Somlyai Magda: Adatok a mezőgazdasági termelés megindulásának történetéhez 1945-46-ban.

Századok 1960. 94. évf. 4. sz.

M. Somlyai Magda: Demokratikus átalakulás - történelmi igazságtétel.

Századok 1965. 20. évf. 3. sz.

M. Somlyai Magda: Szabadulás és magvetés.

/Az 1945-ös földreform történetéből./

A Magyar Történelmi Társulat és a Hazafias Népfront
Könyvtára, 1961.

Szakács Sándor: Földosztás és agrárfejlődés a magyar népi
demokráciában. 1945-1948.

Közgazdasági és Jogi Kiadó 1964.

Szakács Sándor: A földreformtörvény megjelenésének évfordulójára.
Pártélet, 1965. 10. évf. 3. sz.

Szakács Sándor: A népi demokratikus agrárfejlődés kezdetei
Magyarországon 1945-1948.

Akadémiai Kiadó 1971.

Vass Henrik: Az MSZMP szövetségi politikája 1956-1962 között.
Kossuth, 1966.

Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának
történetéből. 1944-1945.

Szerk. és bev. tan. Dr. Rácz János

Szeged, 1970.

Varga Jenő: Földreform és a társadalom demokratizálódása.

/Fordítás a New Times Moszkva c. folyóiratból/

Valóság, 1945. 2-4. sz.

15-65-13/1973

Tárgy: ..Haladi József.....
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr.Serfőző Lajos elvtársnak
egyetemi docens

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

MellékelveHaladi József: Hódmezővásárhely mezőgazdasági.....
termelőszövetkezetének története /1948-1960/.....

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni
szíveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szíves figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a bírálat elkészítése után szíveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1973. apr. 6.

Horváth Péter

.....
dékán

A kiadmány hiteles:

R. L. L.

.....
előadó

Kapták: • Dr. Rácz János tiszv. docens

• Dr. Serfőző Lajos docens • társbíráló

..... tanszéki könyvtáros

..... tanszéki könyvtáros

B i r á l a t

Haladi József: Hódmezővásárhely mezőgazdasági termelőszövetkezetének története /1948-1960/ c. doktori értekezéséről

Immár több, mint egy évtizede, hogy hazánkban sikeresen befejeződött a szocializmus alapjai lerakását eredményező mezőgazdaság szocialista átszervezése. Ez mind a gazdasági, mind pedig az osztályviszonyokban döntő változásokat eredményezett. A folyamat történeti feltárása és feldolgozása mindenképpen indokolt. A téma országos, sőt megyei feldolgozására is még várat magára. Pedig Csongrád megyében a mezőgazdaságnak különösen a múltban, de még ma is meghatározó szerepe és jelentősége van. Fokozottan így van ez Hódmezővásárhely esetében. Csak helyeselni lehet tehát Haladi József témaválasztását. Birált munkája feltétlen értékes hozzájárulás e fontos kérdés feldolgozásához.

A szerző helyesen nem szorítkozott a címben foglalt időponthoz; 1948-hoz. A város birtokviszonyainak felvázolása mellett röviden áttekintette a felszabadulás után végrehajtott földreformot és következményeit, valamint az első szövetkezeti társulások történetét. Pozitívnak mondható a disszertáció készítőjének azon törekvése is, hogy a legfontosabb országos anyagokat hasznosítani igyekezett. Meg kell azonban jegyezni, hogy jelen esetben a marxizmus klasszikusainak vonatkozó tanításait ismereni és alkalmazni kell, de nem külön ismertetni. A 17-24. oldalakon irtak nem férnek bele egy helytörténeti munkába, túl általánosak. Hasonló a helyzet az országos anyagokkal is, ezek nagyobb szelektálására lett volna szükség. Ebben az esetben még nagyobb figyelmet lehetett volna fordítani a vizsgált téma helyi sajátosságaira. Mindezek ellenére a dolgozat tartalmazza a legfontosabb helyi anyagokat, amelyek lehetővé teszik a jelzett kíváncsi részbeni kielégítését.

Hódmezővásárhelyen a tsz. mozgalom szervezésének az országosnak megfelelően jellemzője volt, hogy az első években kis földterületekkel és elégtelen felszereléssel rendelkező termelőszövetkezetek jöttek létre. A városban 1949 végén már 29 tsz. volt, s egy szövetkezetre átlag 400-450 kh. jutott /33. old./

Alapvetően megváltozott ez a helyzet 1957 után /92. old./ Hasonlóan kedvezően alakult a szövetkezetek gépi erővel való ellátottsága is. Mindezek kedvezően alakították a termelést és elosztást. E fontos kérdések jól dokumentáltak szerepelnek a munkában. A közel tucatnyi függelék még teljesebbé teszi a disszertációt.

A tömeges átszervezés a megyében ezen belül pedig Hódmezővásárhelyen az országos előtt következett be. Ennek fontosabb összefüggéseire következtetni lehet a dolgozatból. Érdemes lett volna külön is vizsgálni, hogy ez milyen hatással volt a termelés - mármint az átszervezés szakaszában - alakulására. Országosan az átszervezés idején nem csökkent, hanem emelkedett a termelés, így volt ez a megyében és Vásárhelyen is? Ugyanakkor a szerző az átszervezés politikai összefüggéseire nagy súlyt helyez, ami feltétlen helyes.

Az érintett kérdések nem befolyásolják az alapvető célkitűzést; azt Haladi József jól megoldotta. Gazdag forrásanyagra épülő, a vizsgált témát helyesen elemző dolgozata minden vonatkozásban megfelel a követelményeknek. Mindezek alapján az értekezést summa cum laude minősítéssel javaslom elfogadni.

Szeged, 1973. április 14.

/Dr. Rácz János/
docens